T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYALBİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KORONAVİRÜS (COVİD 19) PANDEMİSİNİN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ ÜZERİNE ETKİLERİNİN FİNANSAL TABLOLAR AÇISINDAN ANALİZİ

Büşra TUNAY

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. Enver Erdinç DİNÇSOY

EDİRNE 2022

Tezin Adı: Koronavirüs (Covid 19) Pandemisinin Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Etkilerinin Finansal Tablolar Açısından Analizi
Hazırlayan: Büşra TUNAY

ÖZET

Banka kavramı M.Ö. 3500 yılına kadar dayanmaktadır. Banka en genel anlamıyla kaydi para yaratan, piyasadaki alıcı ve satıcılar arasındaki güven unsuru için aracılık işlemi yapan, kredi verme ve mevduat toplama işlemlerini gerçekleştirmekle yükümlü hizmet kurumlarıdır. Bankalar kapsamına, faaliyet alanlarına, mülkiyet yapılarına göre çeşitli türlere ayrılmaktadır. Cumhuriyetten önce ülkemizin bankacılık faaliyetlerinde yabancılar aktif rol almakta iken Cumhuriyet ilanından sonra çeşitli bankalar açılarak ülkemizin bankacılık sektöründeki yabancıların üstünlüğünün azaltılması amaçlanmıştır.

Koronavirüs günümüzde tüm dünyayı etkileyen bir pandemi sürecidir. Ekonomi dâhil olmak üzere birçok sektör olumlu ya da olumsuz anlamda bu pandemi sürecinden etkilenmiştir. Koronavirüs fiyat ve finansal istikrara çeşitli etkileri bulunmaktadır. Merkez bankaları yaşanan krizler sonucunda hedefleri arasına finansal istikrar kavramını da eklemiştir. Koronavirüs pandemi sürecinde devletler genellikle işletme ve halka yardımda bulunabilmesi için gerekli tedbir ve politikaları uygulamaya geçirmişlerdir. Bu pandemi sürecinin ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerini azaltabilmek için ekonomi paketleri uygulamaya alınmıştır.

Koronavirüs tüm dünyada üretimi durdurma noktasına getirmiştir. Piyasaların olumsuz koşulları borsadaki dalgalanmaları arttırmıştır. Bankacılık sektöründe geri ödenemeyen krediler, işlem hacimlerinin fazlalığı, mevduat çekimlerinin artması gibi durumlardan dolayı savunmaları zayıflamıştır. Bankacılık sistemleri dijital ortama taşınarak halkın bankacılık hizmetlerine kolay ulaşımı sağlanmıştır. Banka çalışanlarının evden çalışması sağlanmış veya izin sistemini uygulamaya başlamışlardır.

Bu çalışmada bankaların finansal tabloları üzerinde analizler yapılarak durumları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bankaların likidite durumlarına, finansal durumlarına, çalışma durumlarına, karlılıklarına, sermaye yapılarına bakılarak analizleri yapılmıştır. Topsis analizi çoklu karar verme yöntemlerinden biridir. İşletmelerin fonksiyonlarını ne kadar etkili kullandığını öğrendikleri yöntemlerden biridir. Temel mantığı pozitif ve negatif ideal çözüm kümelerine ulaşarak ideal çözümü belirlemektir. CAMELS yöntemi bankaların uzaktan gözetlenmesi ve genel durumunu algılamak için kullanılan yöntemdir. Otoritelerin bankaları derecelendirmek için kullandığı sistemdir.

Bu çalışmanın amacı koronavirüs pandemisine bağlı olarak seçilmiş bankaların finansal tablolarında ne gibi değişikliklerin meydana geldiğini görmektir. Analiz yöntemi olarak CAMELS analizin de yer alan oranlar veri olarak kullanılmıştır. Çok kriterli karar verme yöntemleri ışığında bu verilerin analiz edilmesi sonucunda Türkiye'deki bankaların değişen durumları ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Koronavirüs pandemisi, finansal tablo analizi, bankacılık sektörü, CAMELS analizi, Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri

Name of Thesis: Analysis for the Effect of the Coronavirus (Covid 19) Pandemic on the Banking Sector in Turkiye by Financial Statements
Prepared by: Buşra TUNAY

ABSTRACT

The concept of bank dates back to 3500 BC. In general, banks are service institutions that create deposit money, act as intermediaries for the element of trust between buyers and sellers in the market, and are responsible for lending and collecting deposits. Banks are divided into various types according to their scope, fields of activity and ownership structures. While foreigners took an active role in the banking activities of our country before the Republic of Türkiye, it was aimed to reduce the superiority of foreigners in the banking sector of our country by opening various banks after the declaration of the Republic.

Coronavirus is a pandemic process that affects the whole world today. Many sectors, including the economy, have been affected negatively by the pandemic process. Coronavirus has various effects on price and financial stability. As a result of the crises, central banks added financial stability to its objectives. During the coronavirus pandemic, countries generally implemented the necessary actions and policies to help businesses and the public. Economic packages have been implemented to reduce the negative effects of the pandemic process on the economy.

Coronavirus has brought production to a standstill all over the world. The unfavourable conditions of the markets increased the fluctuations in the stock market. In the banking sector, their defences weakened due to non-repayable loans, high transaction volumes and increased deposit withdrawals. Banking systems were digitized, allowing the public easy access to banking services. Bank employees were allowed to work from home.

In this study, the financial statements of banks were analysed to reveal their situation. Analyses were made by looking at the liquidity status, financial status, operating status, profitability and capital structure of the banks. Topsis analysis is one of the multiple decision-making methods. It is one of the methods by which businesses learn how effectively they use their functions. Its basic logic is to determine the ideal solution by reaching positive and negative ideal solution sets. CAMELS method is a method used for remote surveillance of banks and to perceive their general condition. It is the system used by authorities to rate banks.

The aim of this study is to see what changes have occurred in the financial statements of selected banks due to the coronavirus pandemic. As an analysis method, the ratios in the CAMELS analysis were used as data. As a result of analysing this data in the light of multi-criteria decision-making methods, it is tried to reveal the changing situation of the banks in Türkiye.

Keywords: Coronavirus pandemic, financial statement analysis, banking sector, CAMELS analysis, Multi-Criteria Decision Making Methods

ÖNSÖZ

Koronavirüs salgını sektörleri birçok açıdan olumsuz etkilemiştir. Olumsuz etkilediği sektörlerden biri de bankacılık sektörüdür. Güncel bir konu olmakla birlikte yayınlanan çalışmalarda az sayıda bulunmaktadır. Bankaların finansal tablolarını yıllar itibariyle ele alarak pandemi döneminden önceki durumları ile pandemi döneminde olan durumlarının karşılaştırılarak genel durumları açıklanmaya çalışılmaktadır. Gelecek dönemlerde bankaların pandemi sürecindeki durumlarını ele alan çalışmalara kaynak oluşturması amaçlanmıştır.

Çalışmanın hazırlanma aşamasında bankaların finansal tabloları KAP'tan yayınlanan dosyalardan ve bankaların faaliyet raporlarından yararlandım. Bankaların finansal raporlarının tutulması aşamasında 2018 yılından itibaren TFRS 9'a göre tutulmaya başlanmasından dolayı tabloda yer alan kalemlerin isim değişikliklerinden dolayı ilgili oranları etkileyen kalemlerin bulunması aşaması ise çalışmanın zorlayıcı kısımlarından olmuştur.

Tez çalışmamın yazılması aşamasında beni yönlendiren, tüm bilgi ve tecrübelerini paylaşan danışman hocam Doç. Dr. Enver Erdinç Dinçsoy'a ve Doç. Dr. Ali Kablan' a en içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunmaktayım. Yüksek lisansımın başından sonuna kadar maddi ve manevi desteklerini benden esirgemeyen aileme teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET I
ABSTRACT III
ÖNSÖZ V
İÇİNDEKİLER VI
TABLO LİSTESİ XI
KISALTMALAR LİSTESİ XII
GİRİŞ 1
I.BÖLÜM 2
1.BANKA NEDİR? VE BANKACILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ 2
1.1.BANKA NEDİR? 2
1.2. BANKALARIN ÜSTLENDİKLERİ GÖREVLERİ 5
1.3. BANKA TÜRLERİ 8
1.4. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN GELİŞİMİ 16
1.4.1. Osmanlı Dönemi 17
1.4.2. Cumhuriyet Döneminde Türk Bankacılığı 20
1.4.2.1. Ulusal Bankalar Dönemi 21
1.4.2.2. Özel Amaçlı Devlet Bankalarının Kurulduğu Dönem (1933- 1944) 22
1.4.2.3. Özel Bankaların Geliştiği Dönem (1945-1959) 23
1.4.2.4.Planlı Dönem (1960-1980) 25
1.4.2.5.Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1981- 2001) 26
1.4.2.6.Yeniden Yapılandırma Dönemi ve Günümüzde Türk Bankacılığı (2002 ve sonrası) 30
1.5. TÜRKİYE FİNANS SEKTÖRÜNDE BANKALARIN ÖNEMİ 31
II. BÖLÜM 33
2.KORONAVİRÜS (COVİD 19) NEDİR? ETKİLERİ NELERDİR? 33
2.1. KORONAVİRÜSE GENEL BAKIŞ 33
2.2. KORONAVİRÜS'ÜN FİYAT İSTİKRARI VE FİNANSAL İSTİKRARA ETKİLERİ 36
2.3. KORONAVİRÜS PANDEMİ SÜRECİNDE ALINAN TEDBİRLER VE UYGULANAN POLİTİKALAR 39

III. BÖLÜM.....44
3.COVİD-19 PANDEMİSİNİN MAKROEKONOMİK ETKİLERİ.....44
3.1. Bankacılık ve Finans Sektörü Üzerine Etkileri.....45
3.2. Tarım Sektörü Üzerine Etkileri.....48
3.3. Kamu Sektörü, Teknoloji Sektörü ve İmalat Sektörü Üzerine Etkileri.....48
3.4. Havacılık Sektörü Üzerine Etkileri.....50
3.5. Enerji Sektörü Üzerine Etkileri.....50
3.6. Ekonomi Üzerine Etkileri.....52
3.6.1. Büyüme.....53
3.6.2. Enflasyon.....54
3.6.3. Dış Ticaret ve Cari İşlemler Bilançosu.....55
3.6.4. Bütçe Dengesi.....55
3.6.5. Döviz Kurları ve Borsaya Etkileri.....55
3.6.6. Üretim.....56
3.7. Turizm Sektörüne Etkileri.....57
3.8. Toptan Perakende ve Ticaret Sektörü Üzerine Etkileri.....57
IV. BÖLÜM.....58
4.FİNANSAL TABLOLARIN ANALİZİNDE KULLANILAN YÖNTEMLER.....58
4.1. ORAN ANALİZİ VE LİKİDİTE ORANLARI.....58
4.1.1. Cari Oran.....59
4.1.2. Asit – Test Oranı.....60
4.1.3. Nakit Oran.....60
4.2. FİNANSAL YAPININ ANALİZİNE İLİŞKİN ORANLAR.....62
4.2.1. Kaldıraç Oranı.....62
4.2.2. Öz Kaynakların Aktif Toplamına Oranı.....63
4.2.3. KVYK Öz Kaynaklara Oranı.....63
4.2.4. KVYK Toplam Kaynaklara Oranı.....64
4.2.5. UVYK Toplam Kaynaklara Oranı.....64
4.2.6. Öz Kaynakların Yabancı Kaynaklara Oranı.....65
4.2.7. Duran Varlıkların Devamlı Sermayeye Oranı.....65
4.2.8. Duran Varlıkların Öz Kaynaklara Oranı.....66

4.3. ÇALIŞMA DURUMUNUN ANALİZİNE İLİŞKİN ORANLAR 67
4.3.1. Alacak Devir Hızı Oranı.....67
4.3.2. Alacakların Tahsil Süresi Oranı.....68
4.3.3. Stok Devir Hızı Oranı 68
4.3.4. Dönen Varlık Devir Hızı Oranı.....69
4.3.5. Net Çalışma Sermayesi Devir Hızı Oranı 69
4.3.6. Duran Varlık Devir Hızı Oranı 70
4.3.7. Öz Kaynak Devir Hızı.....71
4.3.8. Aktif Devir Hızı Oranı 71
4.3.9. Ticari Borç Devir Hızı.....72
4.3.10. Ticari Borçların Ortalama Ödeme Süresi 72
4.3.11. Ticari Borçları Ödeme Süresi 72
4.3.12. Hazır Değer Devir Hızı Oranı.....73
4.4. KARLILIK DURUMUNUN ANALİZİNE İLİŞKİN ORANLAR 74
4.4.1. Faaliyet Kar Marjı Oranı 74
4.4.2. Brüt Kar Marjı Oranı.....75
4.4.3. Net Kar Marjı Oranı 75
4.4.4. Faaliyet Giderlerinin Net Satışlara Oranı 76
4.4.5. Olağan Kar Marjı Oranı 76
4.4.6. Dönem Kar Marjı Oranı 76
4.5. KARLILIK İLE YATIRIMLAR ARASINDAKİ İLİŞKİLERİ GÖSTEREN ORANLAR 77
4.5.1. Öz Kaynak Karlılığı Oranı 77
4.5.2. Ekonomik Rantabilite Oranı 77
4.5.3. Varlıkların Karlılığı Oranı 78
4.6. SERMAYE YAPISININ ANALİZİ 79
4.6.1. Borç Maliyeti 79
4.6.2. Öz Sermaye Maliyeti.....80
4.6.3. Ağırlıklı Ortalama Sermaye Maliyeti.....83
4.7. ÇOK KRİTERLİ KARAR VERME YÖNTEMLERİ.....84
4.7.1. ELECTRE YÖNTEMİ 84
4.7.2. PROMETHEE YÖNTEMİ.....86

4.7.3. ANALİTİK HİYERARŞİ SÜRECİ YÖNTEMİ 88
4.7.4. VIKOR YÖNTEMİ.....90
4.7.5. GRİ İLİŞKİSEL ANALİZ (GRA) YÖNTEMİ 90
4.7.6. MAUT YÖNTEMİ.....91
4.7.7. MOORA YÖNTEMİ.....92
4.7.7.1.MOORA- Oran Metodu.....93
4.7.7.2.MOORA- Referans Noktası Yaklaşımı 93
4.7.7.3.MOORA- Önem Katsayısı Yaklaşımı 94
4.7.7.4.MOORA- Tam Çarpım Yaklaşımı 94
4.7.7.5.MULTI- MOORA Yaklaşımı.....94
4.7.8.DEMATEL YÖNTEMİ 95
4.7.9.ANALİTİK AĞ SÜRECİ (ANP) YÖNTEMİ 96
4.7.10.MACBETH YÖNTEMİ 96
4.7.11.UTA YÖNTEMİ.....98
4.7.12. COMPROMİSE PROGRAMMİNG (CP) YÖNTEMİ 98
4.7.13. ARAS YÖNTEMİ 100
4.7.14. COPRAS YÖNTEMİ.....100
4.7.15.KEMIRA-M YÖNTEMİ.....103
4.7.16.SMART YÖNTEMİ.....105
4.7.17.ARDIŞIK SIRASAL (LEXICOGRAPHIC) YÖNTEMİ.....106
4.7.18. BULANIK MANTIK YÖNTEMİ 107
4.7.19.TOPSİS ÇOKLU KARAR YÖNTEMİ 108
4.8. CAMEL YÖNTEMİ.....111
V.BÖLÜM.....118
5.KORONAVİRÜS (COVİD 19) PANDEMİSİNİN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDEKİ FİNANSAL TABLOLAR AÇISINDAN ETKİLERİNİN ANALİZİ.....118
5.1.METODOLOJİ.....118
5.2.RASYOLAR 120
5.3.ANALİZ.....136
5.4.TARTIŞMA 151
SONUÇ 154

KAYNAKÇA 158

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Bankaların 2016 yılı CAMELS Oranları 126
Tablo 2: Bankaların 2017 yılı CAMELS Oranları 129
Tablo 3: Bankaların 2018 yılı CAMELS Oranları 131
Tablo 4: Bankaların 2019 yılı CAMELS Oranları 133
Tablo 5: Bankaların 2020 yılı CAMELS Oranları 135
Tablo 6: Karar Matrisinin Oluşturulması.....138
Tablo 7: Normalize Matrisin Oluşturulması 139
Tablo 8: Ağırlıklandırılmış Normalize Matrisin Oluşturulması.....140
Tablo 9: İdeal ve Negatif İdeal Çözüm Değerlerinin Oluşturulması.....141
Tablo 10: İdeal Noktalara Olan Uzaklık Değerlerinin Elde Edilmesi 142
Tablo 11: İdeal Noktalara Olan Uzaklık Değerlerinin Elde Edilmesi 143
Tablo 12: Negatif İdeal Noktalara Olan Uzaklık Değerlerinin Elde Edilmesi.....144
Tablo 13: Negatif İdeal Noktalara Olan Uzaklık Değerlerinin Elde Edilmesi.....145
Tablo 14: İdeal ve Negatif İdeal Noktalara Olan Uzaklık Değerlerinin Sıralaması146
Tablo 15: İdeal Çözüme Göreli Yakınlığın Hesaplanması 146
Tablo 16: Bankaların 2016 yılı Topsis Analizi Sonuçları.....146
Tablo17: Bankaların 2017 yılı Topsis Analizi Sonuçları.....147
Tablo18: Bankaların 2018 yılı Topsis Analizi Sonuçları.....147
Tablo19: Bankaların 2019 yılı Topsis Analizi Sonuçları 147

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AHS	Analitik Hiyerarşi Süreci (Analytic Hierarchy Process)
AHP	Analitik Hiyerarşi Prosesi (Analytic Hierarchy Process)
AIDS	İnsan Bağışıklık Yetmezliği Virüsü **(**Acquired Immune Deficiency Syndrome)
ANP	Analitik Ağ Süreci (Analytic Network Process)
AOSM	Ağırlıklı Ortalama Sermaye Maliyeti
APİ	Açık Piyasa İşlemleri
ARAS	Adım Adım Ağırlık Değerlendirme Oran Analizi (Additive Ratio Assesment)
ATM	Otomatik Vezne Makinesi, Bankamatik **(**Automatic Teller Machine)
AVM	Alışveriş Merkezi
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BES	Bireysel Emeklilik Sistemi
Copras	Karmaşık Oransal Değerlendirme (Complex Proportional Assessment)
CP	Uzlaştırıcı Çözüm (Compromise Programming)
Dematel	The Decision Making Trial Laboratory and Evaluation

DİBS	Devlet İç Borçlanma Senetleri
diğ.	Diğeri
Doç.	Doçent
Dr.	Doktor
ELECTRE	Eleme ve Gerçeği İfade Eden Seçim (Elemination and Choice Translating Reality English)
FAVÖK	Faiz, Amortisman ve Vergi Öncesi Kar
FVFM	Finansal Varlıkları Fiyatlama Modeli
GRA	Gri İlişkisel Analiz Yöntemi (Grey Relationship Analysis Method)
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
HIV	İnsan Bağışıklık Yetmezliği Virüsü **(**Human Immunodeficiency Virus)
IMF	Uluslar arası Para Fonu **(**International Monatery Fund)
KAP	Kamu Aydınlatma Platformu
KDV	Katma Değer Vergisi
KEMIRA-M	Kemeny Median Indicator Rank Accordance- Modified
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsü
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KVYK	Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar
Macbeth	Kategorik Tabanlı Değerlendirme Tekniği (Measuring Attractiveness by a Categorical Based Evaluation Tecnique)
MAUT	Çok Nitelikli Fayda Teorisi(Multiple Attribute Utility Theory)
Max.	Maximum
MERS	Orta Doğu Solunum Sendromu (Middle East Respiratory Syndrome)
Min.	Minimum

MOORA	Oran Analizi ve Referans Noktası Yaklaşımı (Multi Objective Optimization by Ratio Analysis)
M.Ö.	Milattan Önce
OPEC	Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü **(**Organization of Petroleum Exporting Countries)
ÖTV	Özel Tüketim Vergisi
PROMETHEE	Zenginleşen değerlendirmeler için tercih sıralaması yöntemi (The Preference Ranking Organization Method for Enrichment Evaluation)
SARS	Ağır Akut Solunum Yolu Yetersizliği Sendromu **(**Severe Acute Respiratory Syndrome)
Sf.	Sayfa
SMART	Temel Çok Ölçütlü Değerlendirme Tekniği (Specific Measurable Accepted Realistic Timely)
Ss.	Sayfa Sayısı
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TCMB	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TFRS9	Türkiye Finansal Raporlama Standardı 9
TL	Türk Lirası
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TOPSİS	İdeal Çözüme Benzerlik Bakımından Sıralama Performansı Tekniği (Technique for Order Preference by Similarity to İdeal Solution)
UTA	Utility Additive
UVYK	Uzun Vadeli Yabancı Kaynak
Vb.	Ve benzeri
Vd.	Ve diğeri

VIKOR	Çok Kriterli Optimizasyon ve Uzlaşma Çözümü (Vısekriterijumsa Optimizacija I Kompromisno Resenje)
YP	Yabancı Para
Yy.	Yüzyıl

GİRİŞ

Bankaların pandemi dönemi ve öncesi için mali durumunun incelenebilmesi için literatür taraması yapılmış ve literatür taraması sonucunda en uygun analiz türü olarak Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri belirlenmiştir. Bu methodların analizi için veri edinimi CAMELS analizinin altında yer alan oranların hesaplanmasıyla elde edilen sonuçlar ile sağlanmıştır. Bu yöntemin uygulanabilmesi için ilk olarak ilgili bankaların bilanço ve gelir tabloları KAP' tan elde edilmiştir. Verilerin analiz edilebilirliği araştırılmıştır. Tez çalışmamda aktif büyüklüğüne göre sıralanması sonucunda ilk 6 banka ele alınmıştır. Bu 6 bankanın aktif büyüklükleri birbirine yakınlığı göz önünde bulundurulmuştur. T.C. Türkiye Ziraat Bankası A.Ş, Türkiye Halk Bankası A.Ş, Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O, Türkiye İş Bankası A.Ş, Türkiye Garanti Bankası A.Ş, Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. bankaları çalışmada ele alınmıştır. Tez çalışmamda ele aldığım 2016-2020 yılları olmak üzere 5 yıla ait finansal tablolar, excel tablosu oluşturularak çalışmaya uygun hale getirilmiştir. Elde edilen excel tablolarında her yıl için Toplam ve Yabancı Para değerleri kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan bankaların finansal tabloların analizi yapılabilmesi için hesap kalemleri birbirleriyle uyumlaştırılmıştır. Her banka için Çok Kriterli Karar Verme Analizleri yapılarak elde edilen sonuçlar yorumlanarak bankaların pandemi döneminden önceki ve sonraki durumları arasında karşılaştırmalar yapılmıştır. Çalışmanın bankaların pandemi döneminin öncesi ve sonrasındaki mali durumlarını ele alan çalışmalara ışık tutması amaçlanmıştır.

I.BÖLÜM

1.BANKA NEDİR? VE BANKACILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1.BANKA NEDİR?

"Banka" sözcüğü İtalyanca asıllı "Banco" sözcüğünden üretilmiştir. Banco kelimesinin anlamı masa, sıra taşımaktadır. Türkçe' de kullanılan "banko" kelimesi ise; iş yerlerinde üzerine eşya koymaya elverişli, iş takibi için gelen kişiyle görevli arasında olan masa olarak tanımlanabilir[1](www.tdk.gov.tr). Bankaların ilk çıkış noktası altı bin yıl öncesine kadar gitmektedir. Sümerlerin ilk uygarlıklarından milattan üç bin beş yüz yılında kurulan mabedi ilk banka olarak düşünülmektedir[2](Öçal ve Çolak,1999). Bankalar büyük topluluklardan mevduat ve kaynak toplayan ve topladıkları kaynakları kredi ve diğer mali işlemlerde kullanan, devamlı olarak gerçekleştiren ve kaydi para yaratan kurumlardır[3](Akgüç, 1987:7).

Banka, mevduat kabul eden bu mevduatı en verimli şekilde kredi işlemlerinde kullanan ve esas faaliyetleri kredi almak ya da kredi vermek olan ekonomik kuruluşlardır (Bektaş, 2010**).**

Banka; para, kredi ve sermaye konularındaki her çeşit işlemleri yapan ve düzenleyen özel ve kamusal kişilerle işletmelerin gereksinimlerini karşılama faaliyetleri temel uğraşı olan ekonomik birimlerdir (Kaya, 2014:3). Geniş kitlelerden mevduat ve çeşitli kaynaklar toplayan bu kaynakları kredi ve diğer işlemlerde kullanan ve ekonomide kayıtsal para yaratan kurumlardır(Gündoğdu, 2014).

---

[1] Alıntı: Kaya, F. 2014
[2] Alıntı: Pehlivan, P. 2010
[3] Alıntı: Kartal, M.T. 2018

Ekonomiye kağıt para ve kaydi para yaratarak ödeme araçları oluşturan kurumlarımız bankalardır. Nakdi sermaye ve sermaye haklarının ticaretini yapan kurumlardır. Bankalar müşterilerine finansal hizmet sunarken nakit kullanma zorunluluğu yoktur. Nakit kullanmadan da müşterilerine hizmet verebilmektedir. Hizmet talep edenlerin ödeme işlemlerini gerçekleştiren özel ve kamu kuruluşları olarak tanımlanmaktadır[4] (Yüksel A.S, Yüksel A, Yüksel Ü;2004:3).

Bankaların yapıları dinamiktir. Çeşitli mali ve sosyal hizmetleri yerine getiren kuruluşlardır. Kendi öz kaynaklarının dışında mevduat toplayarak yabancı kaynak yaratırlar. Bankalar transformasyon işlemi yapmaktadırlar. Bankaların aldığı kredilere düşük kademeli kredi denilmektedir. Bankaların verdiği kredilere ise yüksek kademeli krediler denmektedir. Ana faaliyetleri; para, kredi ve kıymetli evrakların hareketleri oluşturmaktadır. Bankalar öz kaynak ve topladıkları mevduatları faiz karşılığında gereksinimi olan kişilere ulaştırmaktadır. Tahvil, hisse senedi ve bunların kuponları gibi kıymetli evrakların işlemlerine bakmaktadırlar (Altuğ, Ünkaya, Ersoy, 1995).

Bankaların tüm dünyada ekonomiler için önemli kuruluş olma özelliklerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz(Kaya, 2014):

1. Geçmişleri yüzyıllar öncesine dayanan bir kurumdur.
2. Geniş bir coğrafyaya yayılım göstermişlerdir.
3. Günümüze kadar geçen süre içerisinde kurumsallaşmalarını tamamlamış olan bir kurumdur.
4. Hitap ettikleri kişiler toplumun genelini oluşturmaktadır.
5. Kısa süre içerisinde teknolojik gelişmelere ayak uydurabilen bir yapıda kurulmuşlardır.

[4] Alıntı: Kaya, F. 2014

Bankalar, finansal aracılık faaliyetleri sayesinde mevcut bulunan atıl fonları aracılık ederek optimum seviyede bir sermaye birikimi elde edebilirler. Verimliliğin artmasına, ekonominin gelişmesine ve refah düzeyinin yükselmesine olanak sağlamaktadır. Dolaşımda fiziksel olmayan paranın oluşmasını sağlamaktadır. Dolaşımda bulunan para miktarını etkileyen faktörlerden biridir. Borç ya da yükümlülük ihracını çek – senet gibi ödeme araçları ile gerçekleştirebilen bir kurumdur. Ekonomik birimlere gerekli ödeme hizmetlerini sağlar. Ekonomik yapı ve ilişkilerin performansları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bankacılık sektöründe ortaya çıkabilecek etkinsizlik eğilimi, ulusal ve uluslararası seviyede istikrarı etkilemektedir (Kaya, 2014, s.4).

Ekonomik açıdan bankaların önemi aşağıdaki gibi sıralanabilir[5](Aydın, N, 2006: 15-16):

1. Kredi alış-verişinde güveni sağlayan kurumdur.
2. Bankalar fonları toplayarak büyük fonların oluşmasına hizmet ederler.
3. Bankalar, kendilerine yatırılan fonların vadelerinden daha uzun vadede kredi verebilirler.
4. Bankalar kredilere aracı olurlar.
5. Bankalar, halkın tasarruflarını saklamada onlara kolaylık sağlar.
6. Ulusal ve uluslararası ticareti geliştirir.
7. Para politikasının etkinliğini arttırır.

[5] Alıntı: Kaya, F. 2014

1.2. BANKALARIN ÜSTLENDİKLERİ GÖREVLERİ

Bankalar birçok açıdan sorumluluk üstlenmektedirler. Bankaların para akışı sağlamak dışında birden fazla görevleri vardır. Bu görevleri yerine getirirken bazı kurallara uymalıdırlar. Bankalar faaliyetlerini sürdürebilmeleri için kaynak sağlamalıdırlar. Müşterilerine hizmet verebilmek içinde buy kaynakları kredi olarak müşterilerine sunmalıdırlar. Sektörlere kaynak sağlamada aracı görevini bankalar üstlenmektedirler. Ankalar kredi kullandırmak dışında kiralık kasa, teminat mektubu verme gibi güvence hizmetlerini de sunmaktadırlar. Bankalar müşteri memnuniyeti için hizmet alanlarını genişletmişlerdir. Bankalar bir düzen içerisinde görevlerini sürdürmelidirler.

Bankalarımız bir sistem halinde çalışmaktadırlar ve bu sistem ile mesleğin geliştirilebilmesi için bazı kararlar alınabilir ve politikalar oluşturulabilmektedir(www.tbb.org.tr; 24.04.2021). Bankalarımız mevduat ve katılım fonlarını kabul etme yükümlülüğü vardır. Her türlü kredi, ödeme ve tahsilât işlemlerini gerçekleştirmelidirler. Çek ve diğer kambiyo senetlerinin iştirası işlemlerini, saklama hizmetlerini gerçekleştirmelidirler. Finansal araçların alım ve satımı, aracılık işlemlerinde bankalar ön plandadır. Repo, sermaye piyasası araçlarının ihracı ve aracılık faaliyetleri, teminat ve garanti verme yükümlülükleri, portföy işletmeciliği, faktöring ve forfaiting işlemlerini gerçekleştirmekle yükümlüdürler (BK,2005:madde4).Bankaların kaynak sağlama, kredi kullandırma, hizmet verme ve kaydi para yaratma işlevleri vardır(Pehlivan, 2010).Bankalar fon teminini iki şekilde yapmaktadırlar; özkaynaklar ve yabancı kaynaklardır[6](Avery ve Berger,1991:15). Bankaların en önemli fon kaynağı mevduatlardır. Bu mevduatları kamu kurumlarından, özel kişilerden ve başka bankalardan elde etmektedir(Pehlivan, 2010).

[6] Alıntı: Pehlivan, P. 2010

Bankalar elde ettikleri fonlardan gelir sağlamaları için kredi kullandırma yöntemine gitmektedirler. Bankaların ekonomideki en önemli işlevlerinden biri kredi kullandırmadır. Bankalar piyasada mali aracılık görevini üstlenmektedir[7](Sezal, 2006:52). Atıl kaynakları değerlendirme görevlerinden biridir. Üretimin devamlılığını sağlamak için finansman sağlayıcı görevindedir (Pehlivan, 2010).Ekonominin ihtiyaçlarına uygun çalışmalar yapılmalı ve üyelerdeki birlik ile disiplin sağlanarak belirlenen meslek ilkelerine uymalıdırlar. Bunun yanı sıra BDDK' nın görüşleri alınarak etik ilkelerini ve üyelerin uyması gereken meslek ilkelerine uymalıdırlar. Bankaların BDDK tarafından alınması istenilen önlemler ile mevzuata uygun alınmış kararların uygulanıp uygulanmadığını takip etme görevleri vardır. Üyelerin menfaatlerini göz önünde bulundurularak ilgili konularda gerekirse yönetim kurulu kararı olmasına rağmen dava açılabilmektedir. Bankacılık alanında ilgili konularda eğitim, konferans vb. programlar düzenlenerek kişiler bilgilendirilmektedir. TBB'nin aldığı karar ve önlemlerin uygulanabilirlikleri takip edilir ve uymayanlara idari para cezası kararı verilebilmektedir. TBB üyelerinin yapacakları ilan ve reklamlarında uygulanması gereken ve BDDK'nın görüşü alınarak tespit edilen şartlara uymalıdırlar. TBB gizli olmayan banka verileri toplanarak bunları kamuoyuna bildirmek ile yükümlüdür; bankalarda bu verileri paylaşmakla yükümlüdür. Banka mevzuatı izlenerek bu alandaki yapılan düzenlemelere uymalıdırlar. Bankalar ortak projelerde işbirliği yapmalıdırlar (www.tbb.org.tr; 24.04.2021).

Bankalar piyasanın gelişimine göre yeni hizmetler üretip müşterilerine sunmalıdırlar. Ürettikleri bu yeni hizmetlerden hem gelir elde ederken hemde rekabet güçlerini arttırabilmektedirler[8] (Altan,2001).Bankalar müşterilerinin adına mevduat hesabı açıp paralarını saklayabilirler. Para transferlerini gerçekleştirmektedirler. Müşterilerinin kıymetli eşyalarını saklamaları amacıyla kiralık kasa açmaktadırlar. Bankalar çek ve ticari senet tahsili, bireysel bankacılık işlemleri, hisse senedi ve

[7] Alıntı: Pehlivan, P. 2010
[8] Alıntı: Pehlivan, P. 2010

tahvil işlemleri yapmaktadır[9](Parasız, 2000:201).Dış ticaret yapan işletmelere aracılık etmektedirler. Büyük kapasiteli işlemlerde teminat mektubu verebilirler. Ekonomide ödeme ve tahsilâtlar büyük oranla çek ile yapılmaktadır. Çek ile yapılan işlemlerde vadesiz mevduat hesabı açılmaktadır. Vadesiz mevduat hesabından yasal karşılık düşüldükten sonra kalan parayı kredi olarak kullandırılır ve sürekli olarak bu paranın ekonomide bir döngüde dönerek kaydi para yaratılmış olur. Kaydi para günümüzde para arzının önemli unsurlarını oluşturmaktadır (Pehlivan, 2010).

TBB üyeleri arasındaki haksız rekabet önlenmeli ve rekabet ortamı gerekli önlemler alınarak korunmalıdırlar ve bankalar bu ortama ayak uydurmalıdırlar. BDDK görüşlerine göre müşteri hakları ile ilgili kuralların şekil ve esasları belirlenmeli ve bankacılık ile ilgili konularda resmi kuruluşlara görüş bildirmek görevleri arasında yer almaktadır. Mesleki dayanışmayı güçlendiren kararları almalı ayrıca yurt içi ve dışında kamuoyunu aydınlatan çalışmalar yapmalıdırlar. Ulusal tasarrufun teşvik edildiği çalışmalar yapılmalıdır (www.tbb.org.tr; 24.04.2021).

[9] Alıntı: Pehlivan, P. 2010

1.3. BANKA TÜRLERİ

Ülkemizde çok sayıda banka bulunmaktadır. Bu bankalar birçok açıdan farklı türlere ayrılmaktadır. Bankalar temel olarak 3 farklı alana ayrılmaktadır. Bankalarımız kapsamına göre, faaliyet alanlarına göre ve mülkiyet yapılarına göre bankalar olarak ayrılmaktadır (Gülen,2015).

Kapsamına göre bankalar 7 farklı banka türünü içinde barındırmaktadır. Bu alan içindeki banka türleri özel, perakende, toptancı, evrensel, uluslar arası, holding ve kıyı bankacılığıdır(Gülen,2015).

Özel Bankacılık: Özel bankacılık müşterinin kendi isteğine uygun risk ve beklentilerine geri dönüş yapabilen banka türüdür. Müşterilerin risk ve beklenti isteklerine göre alternatifler üretmektedir. Banka tarafından müşteri profili belirlenirken ne ihtiyacı olduğu ve ne gibi yatırımları tercih etmesine göre alternatif ürün seçenekleri müşteriye aktarılmaktadır. Bu banka türünün işlemleri için kendine has şubeleri bulunmaktadır.Özel bankacılıkta her türlü bankacılık işlemleri, kiralık kasa, gişe işlemleri, repo işlemleri, sabit getirili menkul kıymetler, gayrimenkul alım-satım işlemleri, türev ürünlere yatırım yapmak, hisse senetleri alım- satımı, opsiyon stratejileri, kredi kartı vb. işlemlerin hepsini gerçekleştirmektedirler (www.tuketicifinansman.net, 16.03.2022). Kendine özgü işleyiş biçimleri vardır. Hükümete kısmen sorumlu olabilmektedirler. Çalışma saatlerini, izin günlerini, çalışan maaşlarını, faizlerin kredi ve mevduatlar için ne oranda olacağını kendi bünyelerinde belirlemektedirler.

Perakende Bankacılık: Bu banka türünün diğer adı çok amaçlı bankalardır. Bu bankanın müşteri portföyünü küçük ölçekli işyerleri oluşturmaktadır. Bu küçük ölçekli işyerleri adı altında KOBİ'leri ele almalıyız. Bu banka türü müşterilerine kredi ve mevduat imkânı sunmakta ve yaptıkları işlemleri küçük hacimli iken

genelde büyük hacme sahip işlemlere dönüşmektedir (Yağcılar, 2011:10).[10] Bu banka türleri sadece küçük ölçekli işletmeleri değil orta ve büyük ölçekli işletmelerinde kredi taleplerine karşılık vermektedirler. Perakende bankacılık; mevduat, şube veya ticari bankacılık olarak adlandırılabilmektedir(Pehlivan, 2010).Perakende bankacılık bu şekilde işlem yaparak riski dağıtma özelliğini kullanmaktadırlar Çok sayıda şubeleri bulunduğu için kasalarında atıl fon bulundurarak kredi ve mevduat yelpazelerini geniş tutabilir ve faiz marjlarında yüksek oranlara sahiptirler (Altan, 2001:57-58).[11] Vadeli ve vadesiz mevduat hesabı, akreditif, açık kredi, kambiyo işlemleri gibi müşterilerine faaliyetlerini sunmaktadırlar. Geniş bir alana yayılım göstermelerine rağmen küçük hacimli bir yapıya sahiptirler(Pehlivan, 2010).

Toptancı Bankacılık: Uzman bankalar olarak adlandırılmaktadır. Kurumsal bankacılık hizmetlerini içeren işlem hacmine sahiptirler. Perakende bankacılığa göre işlem sayısı düşük olmasına rağmen işlem hacmi fazladır (Gülen, 2015). Şube sayısı azdır. Uluslar arası para ve sermaye piyasalarında büyük tutarlarda fon akışı sağlamaktadır. Faktöring ve forfaiting işlemler ile uluslar arası ticaretin finansmanına yardımcı olmaktadır. Rekabetçi bir yapıya sahip olup belirli finansal merkezlerde faaliyetlerini sürdürmektedir (Güçlü, 2006:4). Müşterilerinden yüksek tutarlı kredi taleplerini karşılamak için büyük tutarlı fon temin etmelidirler. Bu yüzden fon maliyetleri düşüktür. Müşterileriyle ilişkilerinde yakınlık göstermektedir. Hızlı karar alma yetisine sahip bankalardır. Rekabet güçleri yüksek banka türlerindendir. Yüksek riskli yatırımlara girişimde bulunabilirler(Pehlivan, 2010).

Evrensel Bankacılık: Evrensel bankalar bankacılık sektöründe ‘çok ürün üreten firma’ olarak ortaya çıkmıştır. Bu banka türü kendi ülkelerinde oldukça geniş bir alana yayılırken yabancı ülkelerde geniş alana yayılmayı tercih etmezler. Evrensel bankalar yurt dışında perakende bankacılık faaliyetlerini fazla

[10]Alıntı: Gülen M. 2015
[11] Alıntı: Kaya, F. 2014

uygulamazlar(Walter,2003:207). İşletme finansmanı, sermaye piyasası, yabancı para araçları gibi birçok hizmeti içine alan hizmet yelpazesine sahip olan bankacılık türlerinden biridir(Ceylan, 2003:344)[12].

Uluslar arası bankacılık: Ülke içinde geniş bir portföye sahip iken birde buna yabancı ülkelerdeki müşterilerini ekleyen banka türüdür. Başka ülkelerde şube açarak, temsilcilik yaparak, konsorsiyum ile bulunabilmektedirler. Bu banka türünün müşterileri bazı avantajlara sahiptirler (Gülen, 2015). Ticari bankacılık türünün müşterileri yurt dışından ise bu banka uluslar arası bankacılık özelliği kazanmaktadır. Bu banka türü müşterilerine yerli, yabancı, perakendeci veya toptancı bankacılık türlerinin faaliyetlerini sunmaktadırlar. Gelirlerini burada saklayan müşteriler daha düşük vergi ödemesi yapmaktadırlar. Mevduat faiz oranları daha yüksek seviyeden hesaplanmaktadır. Ulusal faiz dalgalanmalarından daha az etkilenen bir banka türüdür(Önenç, 2011).

Holding: Bir banka birden fazla bankayı bünyesinde doğrudan veya dolaylı yöntemler ile bulunduruyorsa buna holding bankacılığı denmektedir (Altan, 2001)[13].Büyük şirketler yüksek riskli işlemlerde geniş hacimli kredilere ihtiyaçları vardır. Bu kredileri holding bankacılık altında yer alan banka veya bankalar aracılığı ile karşılamaktadırlar. Büyük şirketler bu yöntemle kaynak aktarımını kolaylıkla gerçekleştirmektedirler. Bu banka türü kendi gruplarına düşük faizler başka gruplara yüksek faizden hizmetlerini sunması bankacılık finans yapısını bozabilmektedir (Kaya, 2014:87).Bir banka belirli bir holdinge bağlı ise bu bankacılık türü de holding bankacılığıdır. Bu banka türünde bankalar bağlı oldukları firmaların yönetiminde söz hakkına sahiptirler. Ülkemizde ise firmalar bankaların hisselerini alarak onları bünyelerine katmaktadırlar(Pehlivan, 2010).

[12] Alıntı: Göçmen Yağcılar, Gamze, 2011
[13] Alıntı: Kaya, F. 2014

Kıyı Bankacılığı: ‘off-share’ adıyla bilinmektedir. Ülkemizde yaygın olan bir bankacılık türüdür. Bu bankacılık türünde diğer bankalara oranla denetim ve vergilendirme daha az yapılmaktadır. Bu banka türünün müşterileri uluslar arası girişimde bulunanlar ve çok uluslu işletmelerdir. İşlemlerini konvertibl para üzerinden gerçekleştirmektedirler (Kaya, 2014:75). 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nda düzenlenmiş banka türlerinden biridir. Ülke sınırları içerisinde olan bankalar dışında ve ülkenin ekonomik mevzuatına uymayan ülkede yerleşik halde bulunan bankalardan mevduat ve fon kabulünün yasaklı olduğu bankacılık türüdür (resmigazete.gov.tr; 16.03.2022).Bu tür bankalar kuruldukları ülkenin para birimi yerine başka ülkelerin birimlerinden işlem yapmalıdırlar. Faaliyet alanları genellikle serbest bölgelerdir. Leasing, swap, factoring gibi işlemleri gerçekleştirmektedirler (Gürtuna, 2005).

Faaliyet alanlarına göre bankaları ayrım yaparken bankaların hizmetleri ekonomik yapılarına göre olan sınıflamadır. Ticaret, yatırım, kalkınma, katılım ve merkez bankası bu tür sınıflamaya dahildir(Gülen,2015).

Ticaret Bankaları: Bu banka türü kendi nam ve hesabına topladığı mevduatları ihtiyacı olanlara kredi kullandırmakla yükümlüdür (resmigazete.gov.tr, 16.03.2022). Genel işlevleri mevduat toplamak ve daha sonra bu mevduatları kredi olarak kullandırmaktadır. Kısa vadeli mevduatları toplayarak ticaret ve üretimi finanse eder ve kaydı para yaratmaktadırlar. Bu banka türü sadece mevduat toplama ve kredi kullandırma hizmeti dışında diğer bankacılık hizmetlerini de gerçekleştirmektedirler. Günümüzde ciddi öneme sahip olan banka türüdür (Kaya,2014: 81).

Yatırım Bankaları: Piyasada fon fazlası ve fon ihtiyacı olan kişi ve kurumların aralarındaki alışverişte aracılık görevini yapan mali kurumlardır. Özel ve kamu kurumlarının uzun dönemli finansmanı için kaynak sağlamaktadır. Halkın

tasarruflarını değerlendirerek bu finansmanlar için kullanmaktadır. Sermaye piyasası gelişmiş olan ülkelerde bu banka türünün başarı oranı daha yüksektir[14] (Zarakolu, 1993:85). Müşterilerine çeşitli konularda danışmanlık hizmeti vermektedirler (Pehlivan, 2010). Devlet kuruluşları ve özel şirketlere uzun süreli olarak finansman sağlayan banka türüne yatırım bankası denilmektedir. Hisse senedi ve tahvil ihraç ederek bu kuruluşların finansman ihtiyaçlarını karşılamaktadır(Yağcılar, 2011: 13).Bu banka türünün diğer bankalardan farkı mevduat toplama yetkileri yoktur. Şube sayıları azdır. Bütün banka hizmetlerini gerçekleştirme yetkileri yoktur. Komisyon içeren ve danışmanlık işlemlerini gerçekleştirirler[15](Şakar, 2000:20). İşletmelerin tahvillerini tasarruf sahiplerine ulaştıran ve işletmelere fon imkânı sağlayan bankalardır (Bektaş, 2010).

Kalkınma Bankaları: Kalkınma bankaları, yatırım bankalarının tam tersine sermaye piyasaları gelişmemiş ülkelerde başarı oranı daha yüksektir. Üretim kapasitesinin arttırılması ve ekonomik kalkınmanın hızla artmasına katkıda bulunmaktadır. Bu banka devletin desteğiyle faaliyetlerini sürdürmektedir. Mevduat toplama yetkisi yoktur. Hükümet veya uluslar arası kurumların sağladığı fonlar, tahvil ihracı ile kaynak yaratmaktadırlar[16](Zarakolu, 1993: 86-87).Gelişmekte olan ülkelerin yatırım sermayelerinde eksiklik bulunmaktadır. Bu eksikliği tamamlamak için finansman sağlayan bankalar kalkınma bankalarıdır[17](Akbulak vd, 2004: 82-83). Halkın atıl olarak tuttuğu fonları ekonomideki uzun vadeli yatırımların finansmanında kullanan banka türüdür. Bu banka fonlarını hükümetin yardımlarından ve iç borç yaparak elde etmektedir[18](Zarakolu, 1974).

[14] Alıntı: Pehlivan, P. 2010
[15] Alıntı: Gülen M. 2015

[16] Alıntı: Pehlivan, P. 2010
[17] Alıntı: Göçmen Yağcılar, Gamze, 2011
[18] Alıntı: Bektaş, E.H. 2010

Katılım Bankaları: Mevduat ve kalkınma bankalarına alternatif olarak kurulmuştur. Bu banka türüne faiz uygulaması yasaklanmıştır. Kar ve zarara ortaklık esastır. Garar ve spekülasyon yasağı mevcuttur. Şeffaflık esası bu banka türünde önem arz etmektedir (www.tkbbegitim.org.tr, 19.03.2022). Ticaret bankaları ile aynı hükümlere tabi tutulmuşlardır. Bu banka türü mevduat toplamaz onun yerine katılım fonu satarlar ve bu şekilde faizsiz bankacılığın örneklerindendir(Pehlivan, 2010). Katılım bankaları iki şekilde fon toplamaktadır. Fon toplama yöntemleri özel cari hesap ve katılma hesaplarıdır. Katılma hesaplarında vade sonunda getiri elde edilmektedir. Kar ve zarara ortaklık mevcut olduğu için kar müşteri ve banka arasında paylaşımı yapılmaktadır. %80 oranında müşteriye ve %20 oranında ise bankaya kar dağıtımı yapılmaktadır. Özel cari hesapta ise bir vade durumu söz konusu değildir. Hesabın içindeki miktar istenildiği miktar ve zamanda çekilebilmektedir. Bu hesapta bir getiri söz konusu değildir (www.tkbbegitim.org.tr, 19.03.2022).

Merkez Bankaları: 1694 yılında kurulan İngiltere Bankası ilk merkez bankası olarak tarihte yer almaktadır. En önemli işlemi para basmadır. Devlet adına banknot ihraç ederken para emisyonu görevini kullanmaktadırlar. Devletin hazine işlemlerini gerçekleştirmektedir. Merkez Bankası kliring kurumu görevi görmektedir. Ülkemizde ilk merkez bankası görevlerini yerine getiren Osmanlı Bankası iken Cumhuriyet'in ilanından sonra ise Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası bu görevi devralmıştır. Bankalar tarafından ayrılan karşılıkları saklamaktadır[19](Erlaçin, 1972; Parasız, 1994; Öcal ve Çolak,1999). Cumhuriyet döneminde atılan en önemli adımlardan biridir. Banknot ihraç edebilen emisyon bankası olarak kurulmuştur (Aydemir, 2004).Türk Lirası'nın miktarını ve tedavülünü sağlarken iç ve dış değerini korumak için önlemler almalı, politikaları belirlemek ve yürütmek görevleri arasındadır. Finansal sistemde istikrarı kontrol altına almalıdır. Para ve döviz piyasalarında tedbiri elden bırakmamak için bu piyasaları düzenleyen önlemler almalıdırlar. Döviz ve altın rezervlerinin kontrolü sorumlulukları arasındadır. APİ

[19] Alıntı: Bektaş, E.H. 2010

(Açık Piyasa İşlemleri) yapmaktadır (Pehlivan, 2010). Ülkesinin büyüme ve istihdam politikalarında destekleyici rol alabilmektedir. Merkez Bankası kağıt para basma yetkisini elinde bulundurmaktadır. Merkez Bankası devleti için haznedarlık görevini yapmaktadır[20](Parasız, 2003:333).Yapılandırma programlarında kamuoyunu belgilendirilmesi ve hesap verebilme imkanları sunulmuştur. Para Politikası Kurulu'nda yetki sahibidir. Kamu kesimine kredi verilmemesi, finansal sistemin gözetimi gibi durumlarda yetki sahibi olma imkanı verilmiştir. Son borç verme yetkisine sahiptir. Ödeme sistemini gözetim altında tutmalıdır [21](Keyder, 2002: 45-46).

Mülkiyet yapılarına göre bankaların ayrımında sermaye yapıları ön planda tutulmaktadır. Bu banka türünün altında özel, kamu, karma ve yabancı sermayeli bankalar yer almaktadır(Gülen,2015).

Özel Bankalar: Devletin katkısı ve payı olmayan bankalardır. Sermayesini oluşturanlar özel kişi veya kuruluşlardır. Özel banka şeklinde kurulan bankalara örnek olarak yatırım, ticaret veya mevduat bankalarını verebiliriz (Kaya, 2014: 72).

Kamu Bankaları: Sermayesi kamu tarafından direkt oluşturulan ya da desteklenen bankalardır. Bu bankaların sermayesi Hazine tarafından desteklenmektedir. Diğer kamu tüzel kişilikleri tarafından da bu banka türünün sermayesine kaynak sağlanmaktadır. Bu banka türüne örnek olarak Halk Bankası, Vakıflar Bankası ve T.C. Ziraat Bankası verilmektedir [22](Şakar, 2000).

[20] Alıntı: Gülen M. 2015
[21] Alıntı: Gülen M. 2015
[22] Alıntı: Gülen M. 2015

Karma Bankalar: Sermayesi karma yapıda bulunan banka türüdür. Sermayesi gerçek ve tüzel kişilerden oluşabileceği gibi kamu kurumlarından da oluşabilmekte ya da her iki kesimde sermayede hak sahibi olabilmektedir. Eğer sadece kamu kesimine ait bir banka ise ve pay senetlerinin belli bir yüzdeliği özel kesime satışı halinde karma yapılı hale gelmektedir (Kaya, 2014: 73).

Yabancı Bankalar: Sermayesine yabancı kurum ya da gerçek kişilerden kaynak sağlayan banka türüdür. Bu banka türü kurulacağı ülkeden izin aldıktan sonra orada faaliyete başlamalıdırlar. Bu banka türü gelişmekte olan ülkelerin ilgi alanındadır. Gelişmekte olan ülkelerin yatırımlarına likidite sağlamaktadırlar. Gelişmekte olan ülkeler ise dışarıdan gelen bu girişimcilere pazar imkanı sağlamaktadır [23](Yağcılar, 2011).

[23] Alıntı: Gülen M. 2015

1.4. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN GELİŞİMİ

İlk çağlarda para bulunmadan önce çeşitli yiyecekler ile değerli eşyaların saklanması ve ihtiyaç olunduğunda takas için kullanılmaktadır. Takas yolu ile müşterilerin istekleri karşılanmakta idi (Altuğ, 2000).Bu hizmetler dini kurumlarda yapılarak bankacılık faaliyetleri gerçekleştirilmektedir[24] (Günal, 2001).

M.Ö. 3500 yıllarına kadar bankaların geçmişi dayanmaktadır. M.Ö.3500 yıllarında Mezopotamya Uruk'ta kurulmuş olan ilk bankaya "Maket" adı verilmiştir. Maket adı verilen bankanın sahipleri çiftçilere hammadde ve araç gereç verir bunların ödemesini harman zamanında alırdı (Sümer, 2016).Bazı kaynaklarda ise Uruk yakınlarındaki Kızıl Tapınağı en eski banka olarak ele almaktadırlar. Kızıl Tapınak'ta insanlar günah çıkarmak için ya da Tanrılarının onları koruması için bazı bağışlarda bulunurlarmış. Bu bağışlar kiralanarak ya da işleterek bankacılık işlemlerini gerçekleştirmektedirler (Günal, 2001)[25]. Hammurabi Kanunları ile tapınaklarda yapılacak borç, alacak, faiz, rehin ve ipotek gibi işlemlerin düzenlemeye konulmuştur[26](Parasız, 2000 a).

Bankacılık faaliyetleri Eski Yunan'da gelişmiş ve ilk bankacılık krizi Atina'da yaşanmış ve krizin ise bankalar yüksek faizli krediler vermişler bu yüzden her site kendi bankasını kurmak istemiş ve bu şekilde ilk devlet bankaları da ortaya çıkmıştır. Eski Mısır'da tefeciliğin yasaklandığı yasalar oluşturulduğu görülmektedir (Bektaş, 2010). Roma'da M.Ö. 3. yüzyılda 'Argentari' adı verilen bankaları bulunmaktadır. Argentari'ler kasa, mevduat ve yevmiye defterlerini tutmaya mecburi tutulmuşlardır[27] (Tarlan, 1986). Avrupa'da Ortaçağ döneminde bankacılığın gelişememesinin nedenlerinden ilki ruhban sınıfının etkin olması ve ikinci nedeni ise savaşların olmasıdır. Yeni deniz yolları keşfedilerek uluslararası ticaret gelişmiştir. Venedik, Cenevre ve Floransa'da bankacılığın gelişimi ilerlemiştir. İlk bankaların

[24] Alıntı: Bektaş, E. H. 2010
[25] Alıntı: Bektaş, E. H. 2010
[26] Alıntı: Bektaş, E. H. 2010
[27] Alıntı: Bektaş, E. H. 2010

kurucuları Venedik ve Cenevizliler Akdeniz kıyılarımızdaki önemli limanlarımızı ele geçirerek deniz ticaretimizi yönetimleri altına almıştır (Altuğ, 2000; Sümer, 2016).

1.4.1. Osmanlı Dönemi

Sömürgeleşme yarışını coğrafi keşifler ve sanayi devrimi hızlandırmıştır. Sömürgelerden elde edilen gelirleri yeni üretimleri için kullanıldığı dönemde bankalar ortaya çıkmıştır[28] (Gün, 2007: 5).Türkiye' de bankacılık sektörü yavaş bir şekilde gelişmiştir. Büyük kent merkezlerinde para değiştiren sarraflar bulunuyordu(Öçal ve Çolak, 1988: 77). [29] Sarraflar, Venedik ve Cenevizlilerin etkisi altında banka işlemlerini yapmışlardır. İstanbul'da bulunan sarraflar Galata civarında oldukları için onlara" Galata Sarrafları" adı verilmiştir. Osmanlı devleti banka ile daha geç tanışmıştır. Tanzimat dönemine kadar banka ya da benzeri kurumlar Osmanlı imparatorluğun' da bulunmamaktadır (Altuğ, Ünkaya, Ersoy, 1995: 15). Bizim bankacılığımızın gelişememesinin iki nedeni bulunmaktadır. Birincisi Türkler genellikle askerlik ve yöneticilik ile ilgilenmiştir. Ticaret, sarraflık ve bankacılık gibi işlemleri Türk ve Müslüman olmayan halka bırakmışlardır. İkincisi Osmanlı ekonomisinin sanayi devrimine ayak uyduramaması ve kapalı bir düzen içinde kalmasıdır[30] (Parasız, 1997: 92-93; Takan, 2001: 4).

Osmanlı Devleti ilk kağıt para basma işlemini 1840 yılında bütçe açıklarını kapatmak için gerçekleştirmişlerdir. Bu paralara kaime adı vermişlerdir. Osmanlı Hazinesi sürekli dış ticaret açığı vermektedir. Bu yüzden kaimelerin diğer ülkelerin paraları karşısında değeri düşmektedir. Osmanlı Devleti ithalat finansmanını sağlamak için dış ülkelerden kaynak bulmakta zorlanmıştır. Osmanlı kaimelerin dış değerini korumak için Galata bankerlerinden iki tanesi ile ithalat finansmanı sabit bir kur üzerinden dış mali piyasalara yazılan poliçelerle finansmanını sağlamak amacıyla anlaşma yapmıştır. Kısa sürede para basma işlemi ciddi bir artış göstermesinin sebebi yeterli kaynağa sahip olmamalarıdır. Kaimelerin diğer paraların karşısında hızlı bir

[28] Alıntı: Çil, T. 2012
[29] Alıntı: Kaya, F. 2014
[30] Alıntı: Kaya, F. 2014

şekilde değer kaybı yaşamıştır. Bunun sebebi sürekli dış ticaret açığı vermesidir(Keskin ve diğerleri, 2008).

Ülkemizde kurulmuş olan ilk mali kuruluş 1842 yılında faaliyetine başlayan "Anadolu ve Rumeli Kumpanyaları" olarak adlandırılmıştır. Bankerler aynı işlevi yerine getiren bir banka kurulmasını hükümetten talep etmişlerdir. 1845 yılında bazı Galata sarraflarına ayrıcalıklar verilmiş ve daha sonra birleşerek " Dersaaadet Bankası" meydana gelmiştir. 1856 yılında devlet ekonomi alanında yapacağı reformlarda bankacılığa önem göstererek faaliyetlerini bu yönde gerçekleştirmiştir (Altuğ ve diğerleri, 1995). 1847 yılında İstanbul Bankası kurulmuştur. İstanbul Bankası kaimelerin değerini korumada önemli etkileri olduğu görülmektedir. İstanbul Bankası faaliyetlerini 1852 yılına kadar sürdürmüştür (Keskin ve diğerleri, 2008). 1852 yılında Osmanlı hazinesini banka zarara uğratmış ve banka sonuç olarak iflas etmiştir (Oskay, 2007: 6).[31]Cumhuriyetten önce kurulan diğer bankalar yabancı şirket finansmanı, yabancı sermaye ya da yabancı iştiraki ile kurulan banka türlerindendir (Parasız, 1997: 92-93)[32]. 1856 yılında Hatt-ı Hümayun'da Osmanlı Devleti, Avrupa sermayesinden yararlanabilmek için gerekli araçlara başvuru yapacağını bildirmiştir (Çil,2012).

Osmanlı Dönemi'nde faaliyet göstermiş olan yabancı bankaların en önemlisi Osmanlı Bankası'dır (Parasız, 1997: 92-93)[33]. Osmanlı Bankası 1856 yılında kurulmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nda bankacılığın başlangıcı olarak kabul edilmektedir (Keskin ve diğerleri, 2008). 1839 yılında Tanzimat Fermanı yayınlandıktan sonra devlet harcamaları devlet gelirlerinden daha fazla olduğu için İstanbul' da bulunan banker ve sarraflardan borç alınmış ve devlete kaynak yaratılmıştır. Teminat olarak kaime ihracı ve vergiler gösterilmiştir (Yetiz, 2016). 1856 yılında Paris Barış Antlaşması yapılmış ve bu sayede Osmanlı dış piyasalardan borç alma seçenekleri arttırılmıştır. Osmanlı Bankası'nın kurulmasının en önemli nedenlerinden biridir. İstanbul Bankası faaliyet yılı kısadır. Osmanlı Bankası İngiliz

[31] Alıntı: Çil, T. 2012

[32] Alıntı: Kaya, F. 2014

[33] Alıntı: Kaya, F. 2014

sermayesi ile kurulan ve Osmanlı ile yabancı sermaye sahipleri arasında aracılık eden bir banka olmuştur. Bankaya 1863 yılında Fransız ve 1875 yılında ise Avusturya sermayeleri ortak olmuştur (Keskin ve diğerleri, 2008). 1863 yılına kadar tevdiat ve ticaret bankası olarak faaliyetlerini sürdürmüştür. Fransızların katılımı ile 1863 yılında "Bank-ı Osmanî-i Şahane" adını almıştır (Altuğ ve diğerleri, 1995).

Osmanlı Bankası devlet bankası olma niteliğini İngiliz- Fransız ortaklığı ile 1863 yılında kazanmış ve otuz yıllık bir süre için banknot basma ve tekeli verilmiştir. Devlet haznedarlığı görevini üstlenmiş ve gelir tahsili, hazine ödemelerini yerine getirmiştir. Bono iskonto etmek, iç ve dış borçların faiz ve anapara ödemelerini yapmakta idi. Yabancı sermayeli olan banka sermayesi yüzünden birçok tepki almıştır. Tepkilerin artması ile İkinci Meşrutiyet Dönemi'nde ulusal bir merkez bankası kurulmasının fikri ortaya atılmıştır. 11 Mart 1917' de Osmanlı İtibar-ı Milli Bankası kurulmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nda yenilgiye uğradığımız için Osmanlı Bankası'nın yerini alamamıştır (TCMB, 2008).[34] Osmanlı Devleti gelirlerinin tümünü bankaya yatırmıştır. Ödemelerini banka aracılığı ile yapmayı kabul etmiştir. Bütçe dışında harcama yapmamayı kabul etmiştir. Banka devlet bütçesini denetleyebilir ve teminat karşılığında kısa vadeli avansı hükümete verebilir[35] (Özdemir ve Akdoğan, 2005: 871-872).

19. yüzyılda yabancı bankalar faaliyet göstermekteydi ve bu durumdan en çok çiftçiler etkileniyordu. Osmanlı'nın sermaye birikimlerinin olmamasından kaynaklanmaktaydı (Çil, 2012).Mithat Paşa Memleket Sandıklarını kurmuştur. 1863 yılında kurulan bu sandıklar çiftçiye tarımsal kredi vermek amacı ile oluşturulmuştur (Altuğ ve diğerleri, 1995). İmece usulü ile sandıkların sermayesi ilk başlarda oluşturulurken daha sonraları köylülerden mal varlıklarına oranla buğday alınarak kaynak sağlanmaya başlamıştır. Kaynak bulmakta zorlanınca ve kredilerde yolsuzluk yapılmaya başlanmış daha sonra "Menafi Sandıkları" olarak yeniden düzenlenmiştir. "Menafi hissesi" olarak aşar vergisine bir arttırma yapılmış ve Menafi Sandıklarına sermaye oluşturulmuştur (Yetiz, 2016).

[34] Alıntı: Kaya, F. 2014
[35] Alıntı: Çil, T. 2012

Kaynak kullanımında bazı şüpheler ortaya çıkmış bu yüzden tarımsal kredilendirmelerde devlet denetimi zorunlu hale gelmiştir. Bu amaç için Ziraat Bankası 1888 yılında ilk devlet bankası sıfatı ile kurulmuştur. Menafi sandıklarının alacakları ile Ziraat Bankası'nın sermayesi oluşturulmuştur. Mithat Paşa İstanbul Emniyet Sandığı'nı 1868 yılında kurmuştur. Sandığın kurulma sebebi halkın elinde bulunan az miktardaki paralarını birleştirmek, ihtiyaç sahiplerine hizmet etmek ve halka tasarruf alışkanlığını aşılamak için kurmuştur. Bu sandık sermayesiz kurulmuş ve 1907 yılında Ziraat Bankası'na bağlanmıştır. İkinci Meşrutiyetin ilan edildiği 1908 yılından 1923 yılına kadar olan sürede 24 milli banka kurulmuş ve Cumhuriyet Döneminde de 14 tanesi faaliyetine devam etmiştir (Kaya ve diğerleri, 2014). 1909 yılında " Türkiye Milli Bankası" , 1910 yılında " Türk Ticaret ve Sanayi Bankası" , 1913 yılında "Adapazarı İslam Ticaret Bankası" kurulmuştur (Altuğ ve diğerleri, 1995).

1.4.2. Cumhuriyet Döneminde Türk Bankacılığı

Cumhuriyet'in ilanından önce yabancı kesim bankacılık işlemlerini gerçekleştirmekte ve bu sebepten milli bankacılığımız sınırlı düzeyde kalmış ve ilerleme kaydedememiştir. Kurtuluş savaşımızdan sonra ise İzmir İktisat Kongresi'nde milli bankaların arttırılarak yabancıların hegemonyasından kurtulmamızın gerekliliği yer almıştır[36](Erdem, 2006: 237-238). Cumhuriyet ilan edilmeden önce genellikle ülkemizde bankacılık faaliyetlerinde aktif rol alan yabancılardır. İzmir İktisat Kongresi'nde ana bir ticaret bankası kurulmasının ve buna bağlı özel bankaların kurulması öne sürülmüştür. Sanayi sektörü için sanayi bankası kurulmalı ve ana ticaret bankası ise devlet ve diğer sektördeki özel bankaların işlemlerini konu alacaktır. Bu dönemde özel sektör ön planda tutulmuştur(Uçarkaya, 2006: 60).

[36] Alıntı: Kaya, F. 2014

1.4.2.1. Ulusal Bankalar Dönemi

Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar olan süreyi kapsar ve bu dönemde kamu sermayesi ile birçok banka kurulmuştur (Çil, 2012). İzmir İktisat Kongresi'nde alınan kararların hemen uygulamaya geçildiği dönemi kapsamaktadır (Okutan, 2010). 1923 yılında 22'si ulusal, 13 tanesi yabancı olmak üzere toplamda 35 banka Türkiye' de faaliyetini sürdürmektedir (Yetiz, 2016).

Türkiye ekonomisi 1923 yılında idame ekonomilerden oluşmaktadır. Tarım sektörü o dönemde kendi ihtiyacı için üretim yapmaktadırlar. Köylüler kendi üretmediği ürünleri alabilmek için kendi ürettikleri ürünlerden bir kısmını piyasaya satarak harçlık yaratmaktadırlar[37](Zarakolu, 1974: 15).Bu kongrede iktisadi bağımsızlık kararları alınmaktadır. Bu yüzden bankacılık sektörü için kararlar alınmıştır (Çil, 2012). 1923 yılında yapılan İzmir İktisat Kongresi'nde, ekonominin gelişmesi için ulusal bankacılığın kurulmasının gerekli olduğu vurgulanmıştır. Özel kesim henüz güçlü banka kurabilmesi için olanakları yetersiz olduğu için kurulan bankalarda devlet katkısı olması gerekir [38](Akgüç, 1989: 19).Ziraat Bankası yeniden düzenlenerek güçlendirilmesi kararı alınmıştır. Ziraat Bankası'nın 1924 yılında sermayesi arttırılmıştır. Banka tarım kredisi verme yetkisine sahip olmuştur. Banka artık anonim şirket olarak statüsü değiştirilmiştir[39] (Tezel, 1986: 200- 349).

Kongreye katılan tüccarların ticaret bankası isteği üzerine 1924 yılında Türkiye İş Bankası (özel sektör bankası); sanayicilerin isteği üzerine 1925 yılında Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası (ülkemizdeki ilk kalkınma bankası) kurulmuştur. Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası 1932 yılında "Türkiye Sanayi ve Kredi Bankası" adını almış daha sonra 1933 yılında Sümerbank'a devredilmiştir [40](Zarakolu, 1973: 28; Kocabaşoğlu vd. 2001). 1927 yılında Emlak ve Eytam Bankası konut kredisi

[37] Alıntı: Çil, T. 2012
[38] Alıntı: Keskin ve diğerleri, 2008
[39] Alıntı: Keskin ve diğerleri, 2008
[40] Alıntı: Keskin ve diğerleri, 2008

vermek amacı ile kurulmuştur. Daha sonra "Emlak ve Kredi Bankası" adını 1946 yılında almıştır(Keskin ve diğerleri, 2008: 3).

Cumhuriyet döneminde 1930 yılında Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası kurulmuştur[41](TCMB Tarihçesi, www.tcmb.gov.tr). "Lozan Üniversitesi'nden Profesör Leon Morf'un katkısı ile Merkez Bankası yasa tasarısı hazırlanmıştır". Tasarı, TBMM'de 11 Haziran 1930 yılında kabul edilmiş ve 30 Haziran 1930 yılında resmi gazetede yayınlanmıştır.3 Ekim 1931 yılında Merkez Bankası faaliyete geçmiştir (TCMB, 2008: 4).Merkez Bankası hisse senetleri dört gruba ayrılmıştır. A sınıfı hisse senetleri devlet kurumlarına ait ve toplam sermayenin %15'ini geçmemelidir. B sınıfı hisse senetleri milli bankalar için ayrılmıştır ve banka sermayesinin %10'nu teşkil ediyor. C sınıfı hisse senetleri yabancı bankalar ve imtiyazlı şirketlere ayrılmıştır. D sınıfı hisse senetleri ise Türk ticaret kuruluşları ile Türk uyruklu gerçek ve tüzel kişilere ayrılmıştır (Çil, 2012).Merkez Bankası kendi parasını basabilen ve yabancı etkisinden çıkmış, ulusal bağımsızlığın bir aşamasını daha gerçekleştirmiştir. Ulusal bankalar kuruldukça halkta bankacılık sektörünü kabul etmeye başlamıştır[42](Öcal, 1972: 8). İş adamlarının bankacılık hizmetlerini karşılamak için yerel bankalar çok sayıda kurulmuştur. 1929 yılında Büyük Buhranın ortaya çıkması ile ülkemizdeki şube bankacılığı faaliyetlerini durdurmuştur[43](Takan, 2001: 5-6; Parasız, 1997: 93).

1.4.2.2. Özel Amaçlı Devlet Bankalarının Kurulduğu Dönem (1933- 1944)

1929 yılındaki ekonomik krizin etkisi ile dünya ülkelerinde baş göstermiş olan Keynesyen anlayışı ülkemizde de etkisini göstermektedir (Kaya, 2014).İktisadi devletçilik stratejisi Türkiye Cumhuriyeti için gereklidir (Keskin ve diğerleri, 2008: 4). Halk tasarrufa teşvik edilmeli, üretimin artması için refah seviyesi arttırılmalı, altyapı ve sanayi yeni baştan kurulmalıdır (Çil, 2012). Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı bu dönemde hazırlanmıştır. Bu plan sayesinde kalkınma özel sektörde

[41] Alıntı: Keskin ve diğerleri, 2008
[42] Alıntı: Çil, T. 2012
[43] Alıntı: Kaya, F. 2014

geliştirilme çalışmalarını terk ederek devletçilik politikasına yönelmişlerdir. Devlet önderliğinde büyük sermayeli devlet bankaları kurarak devletçilik politikasını desteklemişlerdir (Uçar kaya, 2006: 61).1934 yılında yürürlüğe konmuştur[44](Parasız, 2005: 21). Birinci Sanayi planı, 1933-1938 tarihleri arasında uygulanmış ve imalat sanayisinde 13 tesis kurulmuştur. Hazine'nin iştirakiyle Türk Ticaret Bankası 1930 yılında kurulmuştur. Devlet bu dönemde bankacılık sektörünün alt yapısını oluşturmuştur (Keskin ve diğerleri, 2008:4-5). Sümerbank 1933 yılında kurulma amacı sınaî kalkınmayı desteklemek için sınaî tesis kurulmasını sağlamaktır. Belediyeler Bankası 1933 yılında kurulmasının amacı şehir ve kasabaların altyapı hizmetlerini gerçekleştirmek, imar planı hazırlanırken belediyelerin ihtiyacı olan kredi ve teknik yardımları sağlamaktır. Etibank 1935 yılında kurulmuş ve işlevi sanayi planında bulunan maden yataklarını ve enerji kaynaklarını işletebilmek için gereken işletmeleri kurmak, yönetmek ve gerekli finansmanını sağlamaktır. Denizbank 1937 yılında deniz yolları için işletmeler kurup finansmanlarını karşılamak için kurulmuştur. Halk Bankası ve Halk Sandıkları 1938 yılında kurulmuştur. Halk Bankası'nın işlevi küçük esnaflara kredi sağlamaktır. Bu bankalar devlet tarafından, özel amaçlı banka statüsüyle kurulmuştur(Keskin ve diğerleri, 2008: 4-5).

1.4.2.3. Özel Bankaların Geliştiği Dönem (1945-1959)

1940'lı yılların ikinci yarısında ve sonrasında yaşanan savaşların sonucunda oluşan kıtlık ve yokluk yıllarında özel bankalar kurulmaya başlanmıştır. Bu dönemde Türk Bankacılığı'nda kamu bankalarının geride kaldığı özel bankaların ön plana çıktığı dönemdir. Cumhuriyet gençlerinin en büyük sıkıntısı sermaye birikimi sıkıntısıdır. Bu sıkıntı aşılmaya bu dönemde başlanmıştır. Yeni girişimciler bu dönemde bankacılık sektörüne adım atmışlardır[45](Oskay, 2007: 16).Bu dönemde sanayileşme stratejisi olarak, özel sektörün desteklenerek ekonomik kalkınmanın hızlandırılmasına yönelik politikalar uygulamışlardır. Bu politikanın izlenmesinin

[44] Alıntı: Yetiz, F. 2016
[45] Alıntı: Çil, T. 2012

nedenlerinden biri 1950 yılında Demokrat parti iktidara geçmiş ve iktisadi liberalizm benimsenmiştir(Kaya, 2014: 49). İkinci Dünya savaşı sonrasında ekonomide para ve kredi ihtiyacının artmasının sebepleri; yatırım, modern işletmeler, milli gelir artışı, nüfus artış hızı, şehirlerin büyümeleri, sanayi sektörünün milli gelirden aldığı payın artışı, üretimin yaygınlaşması olarak sayılabilir[46](Çankaya ve Öz, 2011: 13). Bu dönemde özel bankacılığın önemi artmıştır(Korkmaz, 2013).

Bu dönemde kurulan bankalar(Keskin ve diğerleri, 2008: 6):

- Yapı ve Kredi Bankası (1944)
- Garanti Bankası (1946)
- Akbank (1948)
- Pamukbank (1955)
- Türkiye Sınaî Kalkınma Bankası (1950)

Akbank Adana'da kurulmuştur. Bu bölgedeki pamuk yetiştiricilerine nakit yaratmaktır[47](Dünya Gazetesi Yayınları, 2011:4). Türk Sınaî Kalkınma Bankası, Dünya Bankası, Türkiye Cumhuriyeti hükümeti, TCMB ve ticaret bankalarının el birliği ile kurulmuştur. Bu bankanın ayrıcalığı ise ilk özel sermayeli yatırım ve kalkınma bankası olmasıdır (tr.wikipedia.org, 27.03.2022). Bankaların arasında mevduat toplama rekabeti sonucunda şube bankacılığı gelişmiştir (Keskin ve diğerleri, 2008:6). Bu dönemde 30 yeni banka kurulmuş bunların üçü özel kanunlarla oluşmuştur[48](Günal, 2007: 175; Erdem, 2006:239). 1958 yılında çıkartılan banka kanunu ekonomik amaçlara uygun hazırlanmıştır. Devlet bankaları kredilerde serbest bırakılmıştır. Türkiye Bankalar Birliği kurulmuştur[49] (Parasız, 1997: 94).

[46] Alıntı: Yetiz, F. 2016
[47] Alıntı: Çil, T. 2012
[48] Alıntı: Kaya, F. 2014
[49] Alıntı: Kaya, F. 2014

1.4.2.4.Planlı Dönem (1960-1980)

Devlet kontrolü altında geçen bir bankacılık dönemidir. Yeni banka kurulumuna sınırlandırma getirilmiştir. Şube bankacılığı gelişim göstermiş ve özel ticaret bankalarının çoğu şirketler ile birleşerek holding bankacılığına dönüşüm göstermiştir[50](Aydın, 2006: 30).1950'lerin sonunda ekonomi durgunluk içine girmiştir.1958 yılında yapılan İstikrar Programı da ekonomide dengenin kurulmasını sağlayamamıştır. 1950'li yıllarda uyguladığımız liberal ekonomi politikası terk edilerek yerine ekonomik alanda devletin müdahalesinin arttığı karma ekonomi uygulamasına geçilmiştir. İthal ikamesine dayalı bir sanayileşme politikası izlenmeye başlanmıştır. Mevduat ve kredi faiz oranları, banka komisyon oranları, kredi limitleri, ithal ikamesi politikasına göre belirlenmiştir. Bankaların en önemli işlevinin kalkınma planlarında yer alan yatırımların finansmanı sağlamaktır(Keskin ve diğerleri, 2008: 11-12).

Yeni yabancı banka ve özel durumlar dışında ticaret bankası kurulmasına izin verilmemiştir. Özel sektör bankaları, negatif reel faizle topladıkları mevduat miktarını arttırmak için şube bankacılığına yönelim göstermişlerdir. Mevcut olan bankaların yeni şube açmaları desteklenmiş ve küçük bankaların ortalama sabit maliyetleri düşürmek amacı ile birleştirilmesi teşvik edilmiştir (Keskin ve diğerleri, 2008: 12).7129 sayılı yasa ile devlet bankaları tamamı ile kredilerde serbest bırakılmıştır. Bu yasanın yürürlüğe girmesi ile serbest rekabet koşulları ortaya çıkmıştır[51](Parasız, 1997: 94). 1960'lı yıllarda ve sonrasında çok şubeli büyük bankacılık yaygın hale gelmiştir. 1961'de çok fazla yerel ve küçük bankalar tasfiye etmişlerdir. Özel holdingler bankaların yönetimlerini 1970'li yılların ortalarında ele almışlardır (Korkmaz, 2013).Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1963 yılında uygulamaya konulmuş ve yatırımlar devlet tarafından gerçekleştirilmiştir. Dışa kapalı bir ekonomi uygulamaya konulmuştur. Uyguladıkları döviz kuru politikası ile TL aşırı derecede değerlenmiştir. Bankacılık sektörünün üzerinde bu dönemde devlet eli vardır. Bu dönem içerisinde 7 tane yeni banka kurulmuş ve bunların beşi

[50] Alıntı: Yetiz, F. 2016
[51] Alıntı: Kaya, F. 2014

kalkınma bankası ve ikisi de ticaret bankası olarak işlevini yerine getirmiştir (Keskin ve diğerleri, 2008: 11-12).

Kalkınma bankaları (Keskin ve diğerleri, 2008: 12):
- T.C. Turizm Bankası 1962 yılında kurulmuştur.
- Sınaî Yatırım ve Kredi Bankası 1963 yılında kurulmuştur.
- Devlet Yatırım Bankası 1964 yılında kurulmuştur.
- Türkiye Maden Bankası 1968 yılında kurulmuştur.
- Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası 1976 yılında kurulmuştur.

Ticaret Bankaları (Keskin ve diğerleri, 2008: 12):
- Amerikan – Türk Dış Ticaret Bankası 1964 yılında kurulmuştur.
- Arap – Türk Bankası 1977 yılında kurulmuştur.

1.4.2.5.Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1981- 2001)

1970'li yılların sonunda ödemeler dengesi sorunu ekonomik durgunluğa yol açmıştır. Sanayinin döviz ihtiyacını karşılayabilmek için yeni bir sanayileşme stratejisi oluşturmanın gerekliliği anlaşılmıştır. 1980 yılına kadar dışa kapalı, ithal ikamesine dayanan bir sanayileşme stratejisi izlerken; 24 Ocak 1980 Kararları ile finansal liberalizasyon ve ihracata dayalı bir sanayileşme stratejisi izlenmeye başlanmıştır[52](Ural, 2003: 16-17).Bankaların denetlenmesi bu durumda gereklilik arz etmiştir. Liberalleşmeye hızlıca adımlar atılınca birden çok araç ortaya çıkmıştır (Bakdur, 2003: 12).Bu stratejiyi desteklemek ayrıca serbest piyasa koşullarına göre yeniden yapılandırmak için esnek döviz kuru ve pozitif reel faiz politikası uygulanmıştır. Yeni düzenlemeler yapmalarının amacı mali piyasaları serbestleştirmek ve derinliğini arttırmaktır (Çil, 2012).

[52] Alıntı: Kaya, F. 2014

1 Temmuz 1980 yılından itibaren faiz oranları serbest bırakılmıştır. Mevduat ve kredi faizleri hızla yükselişe geçmiştir (Korkmaz, 2013). Bu dönemde bankacılık sektörüne girişler kolay hale gelmiş ve yabancı bankalar ülkemizde faaliyet göstermeye başlamışlardır[53] (Ertuğrul ve Zaim, 1996:27). Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu 1983 yılında mevduatları sigortalamak işlevi için kurulmuştur (tmsf.org.tr, 28.03.2022).Bu dönemde yaşanan teknolojik gelişmeler bilgi aktarımını daha kolay hale getirmiştir. Banka dışı mali aracılar avantajlı konuma gelmişlerdir[54](Parasız, 2011: 25). İstanbul Menkul Kıymetler Borsası 1986 yılında faaliyete geçmiştir. Mevduat ve kredi faiz oranlarının serbeste bırakılması ve sektöre yeni girmiş olan yerli ve yabancı bankaların etkisi ile rekabet artmıştır. Bankaların hem kaynak hem de plasman çeşitliliğinin arttığı bir bankacılık anlayışı benimsenmiş ve klasik mevduat bankacılığı terk edilmiştir. Bankaların müşterilerine sundukları yeni bankacılık hizmetleri vardır. Bu hizmetler; tüketici kredileri, kredi kartları, leasing, döviz tevdiat hesabı, factoring, forfaiting, swap, forward, future, option ve benzeri hizmetler olarak sıralayabiliriz (Keskin ve diğerleri, 2008: 14- 15). IMF ile 'stand by' anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmanın içinde para arzı, serbest faiz, TL'nin devalüe olması, kamu harcamaları, KİT'ler, sübvansiyonlar, esnek kur, yabancı sermaye girişleri, ihracata dayalı sanayileşme konuları ele alınmıştır. Sektörde verimlilik düzeyinde artış olmuştur[55](Tokgöz, 2009: 204).

1985 yılında yürürlüğe giren 3182 sayılı Bankacılık Kanunu; bankaların kurulumundan tasfiyelerine kadar olan süreçte her türlü alandaki denetimlerini düzenlemek amacıyla çıkarılmıştır (lexpera.com.tr, 28.03.2022).Bankalararası (İnterbank) para piyasası kaynakların etkin kullanımını daha arttırmak için iki nisan bin dokuz yüz seksen altı yılında kurulmuştur[56](Parasız, 1997: 95-96). Nakit fazlası olan bankalar nakit gereksinimi olan bankalara borç vererek gelir elde etmeleri için bir fırsat doğmuştur. Bu işleme Merkez Bankası aracılık etmektedir (Korkmaz, 2013). 1986 yılında Para Piyasası kurulmuştur. Para piyasası sistemi ile atıl nakit bulunduran bankalar ile nakde ihtiyacı olan bankaların karşı karşıya geldiği

[53] Alıntı: Yetiz, F. 2016
[54] Alıntı: Yetiz, F. 2016
[55] Alıntı: Çil, T. 2012
[56]Alıntı: Kaya, F. 2014

piyasasıdır. Bu şekilde hem para emisyonuna başvurum azalacak hemde bankaların kısa sürelide olsa likit ihtiyaçları karşılanacaktır[57](Parasız, 2011: 26). Merkez Bankası 1987 yılında açık piyasa işlemlerine başlamıştır. Döviz piyasası 1988 yılında kurulmuştur. Altın piyasası 1989 yılında kurulmuştur[58](Karaçor, 2006: 384).1989 yılında çıkan karar ile sermaye hareketleri ve döviz işlemleri serbest bırakılmıştır (www.muhasebenet.net, 28.03.2022). Türk Lirası'nın konvertibilitesi 1990 yılında ilan edilmiş ve yurt dışında yerleşik olan kişilerin Türkiye'de menkul kıymet yatırımı yapma, TL ve döviz mevduatı açma izni verilmiştir1989 yılında döviz ve sermaye hareketleri serbest hale getirilmiştir. 1990 yılında TL'nin konvertibilitesi ilanı verilmiştir[59] (Keskin, 1993:43a).

1989 yılından sonra finansman açıklarımızın sebebi ile "yüksek faiz, yüksek enflasyon" ile karşı karşıya kalınmıştır.1994 yılında yaşanan ekonomik kriz ile faiz oranları rekor seviyeye çıkmıştır. Türk Lirası yabancı paralar karşısında değer kaybı yaşamıştır (Keskin ve diğerleri, 2008: 15-16).Krize çözüm olarak alınan 5 Nisan 1994 kararları sonrasında üç ticari banka iflas etmiştir. Bankalardaki mevduat ve faizlere yüzde yüz devlet garantisi verilerek yeni olası bir krizin önüne geçilmeye çalışılmıştır. 2000 yılında bu devlet garantisi azaltılmıştır[60](Takan, 2001: 9-10).1995 yılında ekonomi hızlı bir toparlanma sürecine girmiştir. Bankacılık sistemi büyümüş, ülkemizin para cinsinden yatırımlar gerçekleşmiş ve para ikamesi yavaşlamıştır (Yetiz, 2016).1996 yılında faizler arttırılmadan bedelsiz ithalat, dövizli borçlanma, enflasyona endeksli borçlanma gibi yöntemler denenmiştir (Doğan, 2011: 30).1997 yılında yurtdışı borçlanmaların artması ile IMF ile anlaşma yapılması düşünülmüştür. Piyasa beklentilerini olumlu yöne çevrilmesi için bazı politikalar uygulanmıştır. Avans kullanımı durdurulmuş, borçlanma gereksinimi azalmış ve ülkemizin para cinsinden olan finansal araçlara yönelim sağlanmıştır. Piyasalardaki istikrar korunmakla birlikte faizlerde düşüş yaşanmış ve bu sebeple repo tekrardan mevduata dönüş sağlamıştır (Keskin ve diğerleri, 2008: 17).

[57]Alıntı: Yetiz, F. 2016
[58] Alıntı: Kaya, F. 2014
[59] Alıntı: Çil, T. 2012
[60] Alıntı: Kaya, F. 2014

Haziran 1999' da yürürlüğe giren Bankalar kanunu Türkiye'nin bankacılık alanı için önemli bir dönüm noktasıdır. Bu kanun ile uluslararası uygulamalara paralel bir şekilde bankacılık sektörünün düzenleme, gözetimi ve denetimi Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'na bırakılmıştır. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'na bankalarla ilgili olarak kuruluştan tasfiyeye kadar olan süreçte alınacak kararların tamamı yetkisine verilmiştir. 31 Ağustos 2000 tarihinde bankaların denetimi ile ilgili olan kurumlar Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu altında birleştirilmiştir[61](BDDK, 2001:4-5). 1999 yılında mevduat bankalarından olan Egebank, Esbank, Yaşarbank, İnterbank ve Yurtbank yönetimleri tasarruf mevduat sigorta sistemine devredilmiştir (Keskin ve diğerleri, 2008: 18).

2000 yılında enflasyonu düşürmek için sıkı maliye politikası uygulanmaya başlanmıştır. Yapısal reformlar hayata geçirilmiştir.2000 yılında bankacılık sektöründe kredilerin paylarında artış olurken menkul kıymet portföyünde toplam aktiflerdeki payında azalış olmuştur. Bankacılık kesiminin likidite, faiz ve kur riskine duyarlılık artmıştır. 2000 yılının kasım ayında gerçekleşen kriz sonucunda faizler yükselmiş ve aşırı gecelik borçlanma gereksinimi olan devlet bankaları; bankacılık sektörünün mali yapısını bozmuştur. Uluslararası Para Fonu ile anlaşılarak TL dalgalanmaya bırakılmış fakat şubat ayında yeniden kriz tekrarlamıştır. Kasım krizinde likidite ve faiz riski ile karşı karşıya kaldık buna ilaveten şubat krizi ile kur riski ile yaşanan kayıplar eklenmiştir[62](BDDK, 2001:4-5).Demirbank, Etibank ve Bank Kapital bankalarının yönetimi fona bırakılmıştır. Kıbrıs Kredi Bankası ve Park Yatırım Bankalarının faaliyetleri durdurulmuştur (Keskin ve diğerleri, 2008: 19).

[61] Alıntı: Kaya, F. 2014
[62] Alıntı: Kaya, F. 2014

1.4.2.6.Yeniden Yapılandırma Dönemi ve Günümüzde Türk Bankacılığı (2002 ve sonrası)

Nisan 2001 yılında uygulamaya başlanılmış olan "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı" 2002 yılının başlarında 2004 yılını kapsayacak şekilde revize edilmiştir. Kamu borçlarının azalttırılması, enflasyon düşürülmesi, mali disiplin sağlanması ve bankacılık sisteminin gücünü arttırmak hedefleri arasında yer alır. 2001 krizinde kaybettikleri sermayelerini güçlendirmişlerdir. Bu krizden sonra banka sayısında azalma olmuştur (Keskin ve diğerleri, 2008). 2002 yılında enflasyon düşüş gösterince faizlerde kısa zamanlı da olsa düşme görülmüştür. Yeniden yapılandırma yapılarak bankaların kar etmesi sağlanmıştır. TMSF' ye devredilmiş olan bankaların satış ve tasfiye işlemleri gerçekleştirilmiştir. Vakıfbank'a sermaye benzeri kredi verilmiştir (Yetiz, 2016). Ekonomimizde 2008 yılında ekonomik faaliyetlerinde yavaşlamalar olmuştur (TBB, 2008:1). Kamu kesimleri para ve maliye politikaları ile ekonomiye müdahalede bulunmuşlardır. Alınan tedbirler reel ekonomide etkileri sınırlı iken finans piyasaları daha güçlü toparlanma göstermiştir (TBB,2009: 1).

1.5. TÜRKİYE FİNANS SEKTÖRÜNDE BANKALARIN ÖNEMİ

Bankaların en belirgin faaliyeti elinde para bulunduran ile para ihtiyacı olanı bir araya getirmesidir(Aydemir, 2004).Yakın geçmiş döneme baktığımızda hem ulusal hemde uluslar arası ekonomik faaliyetlerin arttığını görmekteyiz. Bu durumda küreselleşme ve teknolojinin gelişimi etkin rol oynamaktadır. İşletmelerin finansmana daha kolay ve hızlı bir biçimde ulaşması üretim sürecindeki maliyetleri karşılamalarını kolaylaştırmaktadır. Bu şekilde işletmelerin rekabet üstünlüğü artar ve varlıklarını uzun süre sürekli kılabilmektedir. Finans işletmelerin faaliyetlerini sürdürebilirlik, rekabette avantajlı konumda olmasını ve varlıklarını uzun süre sürdürebilmeyi garanti altına alma açısından önemli bir noktadadır(Kartal, 2018).

Finansal sistemler banka temelli ve piyasa temelli olarak ikiye ayrılmaktadırlar. Banka temelli finansal sistemlere sahip ülkelerde finansal aracılığın büyük çoğunluğunu bankalar yapar iken piyasa temelli finansal sistemlere sahip ülkelerde piyasa aktörleri ön planda tutulmaktadır. Türk finansal sistemindeki oyuncular, TCMB, Borsa İstanbul ve bankalardır. Ülkemiz banka temelli finansal sisteme sahip olan ülkelerden biridir. Bankalarımız güçlü ve dayanıklı olması gerekir ki finansal istikrarı sağlayabilelim. Ülkemizdeki ekonomik faaliyetlerin finansmanının büyük çoğunluğunu bankalar karşılamaktadır. Bankalarımız sistemik bir kuruluşa sahiptir. Finansal sistemin hangi temele dayandığı bir açıdan düzenleyici ve denetleyici kurumlar içinde önemlidir. Finansal sistem buna göre şekillenerek düzenlemeleri yapılmaktadır(Kartal, 2018).

Ülkemizin finansal sistemi bankalara dayandığı için bankacılık sektörü güçlü, sağlam ve dayanıklı bir yapıya sahip olmalıdır. Bankalarda yapılan düzenlemeler onlara taşıyabileceklerinden ağır yükler ve hızını yavaşlatacak düzenlemeler yapmamalıdırlar. Bu şekilde ekonomik büyümeye destek olabileceklerdir(Kartal, 2018). Bankalar tedavül eden paraya tesir ederek fiyat mekanizmasına etkilidir. Merkez bankası para hacmini dengede tutmakla görevlidir. Bankalar para yaratmalıdırlar. Esas para borçların anaparalarına ve alışverişlerin hesap ünitesine denmektedir. Esas parayı ödemelerde kullanılan paralar ise ikincil para olarak

adlandırılmaktadır. Bankalardaki vadesiz mevduata banka parası adı verilmektedir. Kaydi paranın işlenmesi halkın bankaya olan güvenine, kişilerin alışveriş yaparken nakit para yerine çeklerin kullanılmasına bağlıdır(Aydemir, 2004).

II. BÖLÜM

2.KORONAVİRÜS (COVİD 19) NEDİR? ETKİLERİ NELERDİR?

2.1. KORONAVİRÜSE GENEL BAKIŞ

Geçmişten günümüze kadar birçok salgın hastalık ile karşı karşıya kaldık. Çiçek hastalığı, veba, AIDS, SARS, Ebola, kolera gibi birçok salgın hastalıkta pandemi süreci yaşanmıştır[63](Qiu vd. 2017:3). Geniş bir coğrafyaya yayılım gösterme, hızlı saldırı oranı, düşük bağışıklık, yüksek bulaşma oranları pandemi sürecini tanımlayan özellikler olarak sayılabilmektedir. Avrupa'yı önemli derecede etkileyen 14. yy' da ortaya çıkan veba salgını da pandemi dönemlerinden biridir. Koronavirüs ani ve beklenmedik bir şekilde ortaya çıkan kökeni ekonomik olmayan fakat ekonomik bir kriz olup tüm dünyaya yayılmıştır (Arslan, 2020).Koronavirüs 2019 yılının son zamanlarında ortaya çıkmış, Çin'in Wuhan kentinde ilk olarak görülmüş ve dünyaya çok hızlı yayılım göstererek küresel bir sorun haline gelmiştir (Eroğlu, 2020). Koronavirüs hem bulaşıcı hemde ölümcül özelliğe sahip olan bir hastalık türüdür. Bu hastalık bireyleri, ülkeleri hatta dünyayı olumsuz etkileyeceği düşünülmektedir. Bu virüsün bireylerin günlük hayatlarında, ticarette aniden olumsuz şekilde değişimlerin görülmesi birey, ülke ve dünya ekonomilerini olumsuz yönde etkilemesi söz konusudur. Pandemi döneminde insan sağlığı ve ekonominin durumu ön plana çıkmıştır. Finansal sistemin dinamik yapısından kaynaklı olarak bir birimde meydana gelen olumsuz finansal bir durum diğer birimleri de etkileyecektir. Dünyada artık küresel bir piyasa hakimdir ve özellikle ticarette birbiri ile bağlantılı olan ülkelerin ekonomileri de etkilenmektedir. Koronavirüs insanların yaşamlarını kökten değişime uğratmıştır (Barut,2020). Koronavirüs hem kişisel anlamda hemde sektörel anlamda ciddi etkileri bulunmaktadır. Koronavirüsün insanlar üzerindeki etkileri hangi sektörü ilgilendiriyorsa o sektörde de virüsün etkileri görülmektedir.

[63]Alıntı: Eroğlu, E. 2020

Koronavirüs gibi 20. ve 21. yüzyılda ortaya çıkmış olan salgınlardan en önemli farkı onlar belli bir alanı kapsar iken koronavirüs tüm dünyayı etkisi altına almıştır[64](Saunders & Krewski, 2016; Reperant & Osterhaus, 2017; LePan, 2020). Koronavirüsü diğer pandemilerden ayıran özellikler vardır. Bu özellikler bu pandeminin küresel olmasıdır. Düşük ve orta gelirli ülkelerde yoğunlaşmamış olması, dünyadaki faiz oranlarının bu pandemi dönemine girmeden önce düşük olmasıdır(Fernandes, 2020). Dünyadaki işletmelerde olumsuz etkiler meydana gelmiştir(Cinel, 2020). Üretimin durma noktasına gelmesi ile işsizlik oranı artmıştır. Uluslar arası ticaretlerin hareketlenmelerinde aksaklıklar meydana gelmiştir(Arslan, 2020). Arz zincirleri üzerinde yayılan etkileri vardır. Hem arz hemde talep üzerinde yıkıcı etkisi olan bir salgındır(Fernandes, 2020).

Bu salgın hastalıklar; İspanyol gribi, Asya gribi, Hong Kong gribi, HIV/ AIDS, SARS virüsü, kuş gribi, MERS ve Ebola olarak sayabiliriz. İspanyol gribi 1918-1919 tarihleri arasında yayılım göstermiş ve yaklaşık 50 milyon insan vefat etmiştir[65](Saunders & Krewski, 2016; Reperant & Osterhaus, 2017; LePan, 2020). Dünyada büyük bir alana yayılım göstermiştir. Bu gripte koronavirüs gibi farklı yaş gruplarında farklı etkiler ortaya çıkarmaktadır. Çocuk ve yaşlılarda ölüm tehlikesi yüksek olan bir grip türüdür. Savaş zamanında ortaya çıkan bir salgın hastalık olduğu için hastalığın ne kadar büyüklükte olduğu tam olarak açıklanamamıştır. Bu pandemi sürecinde de sıkı tedbirler uygulanarak önüne geçilmiş fakat tedbirlerin gevşetilmesi hastalığın artmasına neden olmuş ve süresinin uzamasına neden olmuştur(Cinel, 2020). Asya gribi 1957- 1958 yılları arasında ortaya çıkmış ve 1,1 milyon insan hayatını kaybetmiştir. Hong Kong gribi ise 1968-1970 yıllarında etkisini göstermiş ve bir milyon insan hayatını kaybetmiştir. AIDS virüsü 1981 yılından günümüze kadar bulaşıcılığını sürdürmekte ve yaklaşık 35 milyon insan hayatını kaybetmiştir. SARS virüsü 2002 ve 2003 yılları arasında bulaşıcılığını sürdürmüş ve 770 bin kişi hayatını kaybetmiştir. Domuz gribi ise 2009 yılında ortaya çıkmış ve bir yıl etkisini sürdürmüş iki yüz bin kişi hayatını kaybetmiştir. Ebola 2014 yılında ortaya çıkmış ve

[64] Alıntı: Eroğlu, E. 2020
[65] Alıntı: Eroğlu, E. 2020

2016 yılına kadar bulaşıcılığı devam etmiş yaklaşık 11 bin kişi hayatını kaybetmiştir (LePan, N. 2020). Ebola Afrika'da ortaya çıkan bir salgındır. Bu salgın sağlık üzerinde sınırlı iken ekonomi üzerinde yıkıcı etkiler yaratabileceğini gösteren bir örnektir (WHO, 2016).Tedavisi bulunamamış fakat semptomları tedavi etmek için gerekli uygulamalar yapılmıştır(Cinel, 2020). MERS virüsü 2015 yılında patlak vermiş ve günümüze kadar devam etmekte yaklaşık 850 bin kişi hayatını kaybetmiştir. Son olarak Covid- 19 2019 yılında ortaya çıkmış ve günümüzde etkisini sürdürmektedir (LePan, N. 2020).Pandeminin süresi, ileriki günlerde nasıl bir hal alacağı, etkilerinin belirsizliği tahmin güçlüğü yaratmaktadır (Tunalı, 2020). Şuanda devam eden bulaşıcı bir hastalık olduğu için vefat eden kişi sayısı tam bir netlik kazanamamıştır.

Koronavirüs hayvanlardan insanlara mutasyon geçirerek bulaşmış ve insanlar arasında hızlı bir yayılım göstermiştir. SARS ve MERS salgınları gibi geniş bir coğrafyaya yayılması bakımından benzerlik göstermektedir. Küresel bir kriz olmasına karşın diğer küresel krizler gibi düşük ve orta gelirli ülkeler odak noktası olmamış tüm ülkeler odağında olmuştur (Cinel, 2020). Ülkemizde ilk koronavirüs vakası 10 Mart tarihinde gözlenmiş ve bir hafta sonrasında ise ilk ölüm gerçekleşmiş ve bir gün sonra ise vaka sayımız yüzü aşmıştır. Bir ay sonra ise ülkemizde virüsten dolayı vefat eden sayısı bin kişiyi geçmiştir (WHO, 2020).Ülkemizin ve diğer ülkelerin ana gündemi Covid- 19 olmuştur. Ülkemizde ilk ölüm gerçekleştiği anda bu virüs ilgi odağı olmuş ve gerekli tedbir ve politikalar uygulamaya konulmuştur. Ülkemiz 18 Martta ilk destek paketinin içinde vergi, kredi, kısa çalışma ödeneği, düşük gelirli aileler, kredi borçları gibi ekonomik unsurları ele almıştır. İkinci destek paketi Nisan ayında yayınlanmış ve işsiz bireyler göz önünde tutularak hazırlanmıştır. Bu destek paketinde işçilerin işlerinden çıkarılması yasaklanmış ve bazı iş yerleri geçici olarak kapatılması için önlemler alınmıştır (Temir, 2020). Sektörel bakımdan bu pandemi sürecinde sektörler farklı oranlarda etkilenecek ve bu durumda olumlu veya olumsuz sonuçlar ortaya çıkacaktır.

2.2. KORONAVİRÜS'ÜN FİYAT İSTİKRARI VE FİNANSAL İSTİKRARA ETKİLERİ

Ekonomik birimler yatırım, tüketim, tasarruf kararlarını alırken önemsenmeyecek ölçüde düşük olan enflasyon oranına fiyat istikrarı denmekte fakat bu oran sadece ulaşmayı kapsamamakla birlikte sürdürebilirliği de kapsamaktadır. 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz sonucunda Merkez Bankası'nın temel amaçları arasında yasasında yer almıştır. Fiyat istikrarı sağlanan ortamlarda, yüksek enflasyondan kaynaklanan belirsizlik giderilmekte ve birimler kararların alınma safhasında fiyat farklılıkları daha kolay anlaşılmakta ve sağlıklı kararlar alma imkânı artacaktır (TCMB, 2008). Fiyat istikrarı sağlanan bir ekonomide şu özelliklere rastlanabilir. Kişiler göreli fiyatların karşılaştırılmasını sağlayabilir ve kolaylıkla izleyebilmektedir. Yatırımcı ve tasarruf sahipleri enflasyon risk primi talebinde bulunmamaktadırlar. Yatırım ve harcamalardaki verim oranı yüksektir. Verimli uğraşlar yapılmaktadır. Para ikamelerinde azalış yaşanmaktadır. Gelir dağılımında herhangi bir bozulma yaşanmaz (www.tcmb.gov.tr, 2013). Koronavirüs pandemisi ortaya çıkmadan önceki para politikası optimum yani toplumsal refahın en üst düzeyde olduğu durumdur. Bu para politikasının amacı gerçekleşen ve hedeflenen enflasyon arasındaki farkı en aza indirmektir. Kriz sonrasında ise uygulanan para politikası alternatif para politikasıdır (Çetin, 2021). Ülkeler pandemi sürecinde parasal genişleme politikalarını uygulamaya devam etmiş fakat para birimleri değer kaybı yaşamıştır[66](Karras, 1999).Finansal istikrar önem kazandı. Makro risklerin azaltılması için makro öngörü politikası uygulanmış ve enflasyon hedeflemesinde Taylor modeline üretim açığı, enflasyon açığı, bankacılık sektörü kaldıraç oranları ilave edilmiştir. Kredi kanalının fiyat istikrarına enflasyon üzerinden talep ve maliyet üzerinden etki etmektedir. Krediler tüketim ve yatırım finansmanlarında önemi büyüktür ve para politikalarında ise orta vadeli enflasyon dinamiklerini etkilemektedir(Çetin, 2021). Para politikalarındaki değişikliğin ekonomi ve fiyatlara yansımasını parasal aktarım olarak değerlendirebiliriz. Ekonominin hareket yönünü belirleyen önemli unsurlardan biri para politikasıdır. Ülkeler için parasal aktarımda

[66] Alıntı: Öztürk, O. Kanuşağı, İ. Özcan, C. 2020

en önemli değişkenin belirlenmesi gerekmektedir(Cambazoğlu ve Karaalp, 2012). Para krizleri banka, borsa gibi faktörlerde yaşanan bunalımlar sonucu ortaya çıkmaktadır. Para krizi ticari ya da küreselleşme sonucunda hızlı bir şekilde yayılım göstermektedir. Bu para krizlerinin önlenebilmesi açısından sıkı para ve maliye politikaları uygulanmıştır. Bu durumda sadece enflasyon düşerken işsizlik ve büyüme hızında olumlu veya olumsuz bir etki yaratmadığı görülmüştür (Şişman, 2006).

Merkez Bankası 2008 yılında yaşanan kriz sonrasında tutturulacak hedefler arasına finansal istikrarı almıştır. Merkez Bankası finansal istikrarı sağlamak amacıyla bazı kararlar almaktadır (TCMB, 2008). Merkez Bankası amaç fonksiyonuna kriz döneminde kaldıraç oranı eklenmektedir (Çetin, 2021). Finansal piyasa izlenimi, Türk lirasının tedavülünü sağlama, menkul kıymet ve ödeme transferleri, mutabakat sistemi kurmak, para ve döviz piyasalarını düzenleyen tedbirleri almaktır. Finansal istikrar değerlendirilirken şeffaflık ilkesi gereğince yılda iki kez yayımlanır ve kamuoyu ile paylaşılarak sistem hakkında uyarılarda bulunulmaktadır (TCMB, 2008). Finansal sistemin dengelerini bozan durumlara karşı ekonominin dayanıklılığını finansal istikrar oluşturmaktadır. Finansal istikrarı olmayan ekonomilerin toplumsal refahı bozulmaktadır. Dünyadaki tüm merkez bankaları finansal istikrarını dikkatli bir şekilde sıcağı sıcağına takip etmelidir (Arabacı ve Yücel, 2020/ b). Merkez bankası finansal istikrarı sağlamak için mali piyasaları izlemeli, finansal sistemler hakkında devlete bildiri vermeli, banka ve mali kurumların finansal tablolarındaki uygun kalemlere bakılarak, zorunlu karşılık esasları belirlenmeli, ödeme ve mutabakat sistemlerini kurmalı, faaliyete geçirmeli ve denetimini sağlayarak gerçekleştirmelidirler (Arabacı ve Yücel, 2020/ b).Finansal istikrarın sağlanabilmesi faiz dışı politika araçları da uygulamalara dahil olurken politika araçlarında da çeşitlilik sağlamak amaçlanmıştır (Oktar, Eroğlu ve Eroğlu, G, 2013). Merkez Bankası'nın politika araçları faiz koridoru ve zorunlu karşılıklardır. Faiz koridoru Merkez Bankası'nın gecelik borçlanma ile borç verme faizleri arasındaki koridoru ifade etmektedir. Faiz koridoru nakit akışını dengede tutmak ve ülkemizin parasının diğer para türleri karşısında değerini korumasını

sağlamaktadır (Arabacı ve Yücel, 2020/ b). Zorunlu karşılıklar ise kredi arzını etkilemek amacıyla kullanılmaktadır. Zorunlu karşılıklar doğrudan maliyet ve likidite kanallarından kredileri etkilemektedir (Başçı ve Kara, 2011).

Piyasalarda son dönemlerde gerçekleşen gelişmeler Merkez Bankası'nın fonksiyonlarını da etkileyen faktörlerdendir. Küreselleşme, piyasaların derinliğinin artması gibi unsurlar Merkez Bankaları'nın bağımsız olması gerektiği anlaşılmıştır. Bağımsız Merkez Bankaları'nın fiyat istikrarını sağlamakta başarı oranlarının daha yüksek olacağını kabul görmüşlerdir. Kriz dönemlerinde fiyat istikrarı Merkez Bankası'nın para politikalarında üst sıralarında yer almıştır. Bu nedenle fiyat ve finansal istikrarı bir arada düşünülmesi gerektiği düşüncesi yaygınlaşmıştır (www.tcmb.gov.tr , 2013).

2.3. KORONAVİRÜS PANDEMİ SÜRECİNDE ALINAN TEDBİRLER VE UYGULANAN POLİTİKALAR

Koronavirüsten etkilenen piyasalarda yarattığı etkilere göre gerekli tedbirler alınırken genellikle devletin işletmelere destek olmasını söyleyebiliriz. Şirketlerin nakit akışlarının arttırılması için hükümet gevşeme yoluna gitmiş ve mal ve hizmetlerde talep artışını sağlayan atılımlar gerçekleştirmeyi hedeflemişlerdir (McKinsey, 2020). Mali tedbirler kapsamında, çeşitli para ve maliye politikası uygulamaları alınmakta ve 11 Mart'tan günümüze kadar alınan idari tedbirler kapsamında kısmi sokağa çıkma yasakları, seyahat kısıtlaması, okulların tatil edilmesi, sosyal alanların kapatılması gibi içerikler yer almakta iken mali tedbirlerin içerisinde ise politika faizinin düşürülmesi, zorunlu karşılıkların düzenlenmesi, merkez bankasınca devlet tahvili alımı yapılması, kredi kartı asgari ödeme oranının düşürülmesi, konut alımında kredi/teminat oranının yükseltilmesi gibi düzenlemeler yer almaktadır. Bankalara yönelik alınan tedbirlerden biri aktif rasyosu yükümlülüğü getirilmesidir. BDDK tarafından 1 Mayıs'ta yayınlanmıştır. Bu oranın hesaplanmasında, krediler, menkul kıymetler, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) swap tutarı, Türk Lirası (TL) mevduat ile Yabancı Para (YP) mevduat kalemleri farklı ağırlıklar kullanılarak ele alınmakta ve düzenlemenin bankalar ve Türk bankacılık sektörü üzerinde doğrudan, diğer sektörler ve Türk ekonomisi üzerinde ise dolaylı etkiler oluşturması kaçınılmazdır (Kartal, 2020). Birçok ülke Koronavirüs salgınının yayılımını önlemek için tedbirler almıştır. Ülkemiz hızlı politika kararları alarak diğer ülkelere örnek teşkil etmektedir (Çetin, 2020).

Pandemi döneminde hükümetin idari işlerinde değişiklikler meydana gelmiştir. Planlanan proje ve yatırımlar askıya alınmış ve burada harcanacak bütçeler kamu harcamalarında kullanılarak bireylerin ihtiyaçları karşılanmıştır. Bireylerin sağlığı için izolasyon ve kısıtlamalar uygulanarak insanların karşılıklı ve yakın temas ilişkileri kısıtlanmaya çalışılmıştır. Bu dönemde yargısal faaliyetlerin hızlı akışı duraklatılmıştır. İnternet bu dönemde önemli bir rol oynayarak sokağa çıkma kısıtlaması getirilen dönemde bireylerin çalışma koşullarını ve eğitimlerini

kolaylaştırmıştır. Üretimde işgücü arzı, hizmette arz daralması, ihtiyari ürünlerin taleplerinde daralmalar meydana gelmiştir. Gelişmekte olan ülkelerin kırılganlık oranı daha yüksek olduğu için gelişmiş ülkelere göre pandemi döneminde daha çok etkilenecektir. Durgunluğu etkileyen bir diğer sebep ise pandemi dönemine işletmelerimizin güçlü bilanço verilerine sahip olmadan girmeleridir. Tedarik zincirinde aksama ve kopmaların meydana gelmesi çıktı miktarını azaltacaktır. Bu durum ise işsizliğin artmasına neden olacak ve gelişmekte olan ülkelerin kriz döneminde belini büken sebeplerden biri olacaktır. Gelişmekte olan ülkelerin kaynak temini için para basması enflasyonu arttırıcı sebeplerdendir. Bu durumda ekonomik kriz çıkabilme olasılığı artacaktır. Gelişmekte olan ülkeler yatırımları için kaynak bulmaları sonucunda fırsat elde edebilirler (Arslan, 2020).

Pandemi sürecinde idari tedbirlerde ele alınan kararlar şu şekildedir: 16 Mart'ta okulların bahar tatili için 1 hafta erken tatil çıkarılmasına, 17 Mart'ta ise 20 ülkeye uçuşların iptali ve restoranlar ve AVM dışındaki sosyal faaliyet alanların kapatılmasına karar verilmiştir. 19 Mart'ta bütün eğitimler tatil olması kararına, 21 Mart'ta uçuş yasağının 46 ülkeye genişletilmesi ve restoranların sadece paket servis yapmasına karar verildi[67](Morgan Stanley, 2020; Resmi Gazete, 2020).

22 Mart'ta 65 yaş üstü kronik hastalığı olan vatandaşların sokağa çıkma yasağı ve kamu çalışanları evden çalışmalarına karar verilmesine, 26 Mart'ta okullar 30 Nisan'a kadar, üniversiteler bahar yarıyılı boyunca kapalı kalmasına, 28 Mart'ta Rize ve Artvin'de kısmi sokağa çıkma yasağı ilan edilmiştir. 3 Nisan'da 31 şehre seyahat kısıtlaması getirilirken market ve pazar gibi yerlerde maske takılması zorunlu hale getirilirken, 10 Nisan'da 11-12 Nisan tarihlerinde 31 şehre sokağa çıkma yasağı çıkarılmıştır[68](Morgan Stanley, 2020; Resmi Gazete, 2020).

[67] Alıntı: Kartal, M. T. 2020
[68] Alıntı: Kartal, M. T. 2020

16 Nisan'da hafta sonu 31 şehirde sokağa çıkma yasağı devam ettirilmesine, 18 Nisan'da 31 şehre getirilen seyahat kısıtlaması 15 gün uzatılmasına karar verilmiş, 20 Nisan'da 23-26 Nisan tarihlerinde 31 şehirde sokağa çıkma yasağı kararı çıkmıştır(Morgan Stanley, 2020; Resmi Gazete, 2020).[69]

Bu pandemi sürecinde idari politikalarda yapılan tedbirlerin yanı sıra maliye politikalarında da tedbirler alınmıştır. Bu tedbirleri tarihlerine göre sıralarsak; 18 Mart'ta cumhurbaşkanımız 100 milyar TL büyüklüğünde bir teşvik paketi açıkladıktan sonra 22 Mart tarihinde bazı malların KDV oranlarında değişiklik yapılmasına karar verilmiştir[70](Morgan Stanley, 2020; Resmi Gazete, 2020).

24 Mart'ta sağlık çalışanlarının kamu taşıma ve konaklamalarını kullanımlarından herhangi bir ücret talep edilmemesine, 25 Mart tarihinde cumhurbaşkanı tarafından açıklanan teşvik paketi TBMM tarafından onay verilmesi, 26 Mart'ta istihdam, işsizlik fonu, kısa çalışma ödeneği vb. konuları içeren torba kanunun kabul edilmiştir. 30 Mart günü belediyelerin merkezi yönetime olan borçlarına karşılık Hazine'den belediyelere aktarılan tutarlarda yapılan kesintiler 3 ay süreyle ertelenmesine, 1 Nisan günü kamuya 6.219 personel alım izni verilirken 14 Nisan tarihinde Covid-19 tedavisi ücretsiz verilmiştir. 17 Nisan'da bazı kanunlarda Covid-19 ile ilgili düzenlemeler yapılmasına karar verilmiştir[71](Morgan Stanley, 2020; Resmi Gazete, 2020).

---

[69] Alıntı: Kartal, M. T. 2020

[70] Alıntı: Kartal, M. T. 2020

[71] Alıntı: Kartal, M. T. 2020

Para politikalarında düzenlenen tedbirler bankacılık ve finans sektörü açısından önemli etkilere sahiptir. Bankacılık sektöründeki sorunların hafifletilebilmesi için devlet ve merkez bankası gerekli likiditeyi sağlamalı, işletmelerin vergi borçlarını ertelemeli ve çeşitli destek paketleri çıkartmalıdır (Duran ve Acar, 2020). 15 Mart günü TCMB zorunlu karşılıklara ödenen faizlerde değişikliğe gitmiş, 17 Mart'ta ise Para Politikası Kurulu politika faizi azaltmış ve BDDK, kredilerin sorunlu olarak sınıflaması sürecini 90 günden 180 güne çıkarılmasına, 18 Mart'ta Kredi Garanti Fonu 50 milyar TL'ye arttırılmış ve. konut alımlarında kredi/teminat oranı %90'a çıkarılmasına, 23 Mart tarihinde BDDK kredi riskinin hesaplanmasında 2019 yılsonu kurlarının kullanılabileceğini, 23 Mart'tan önce alınan menkul kıymetler için negatif değerleme farklarının sermaye yeterliliği hesaplamasında ve yabancı para net genel pozisyon/özkaynak standart oranı hesaplamasında dikkate alınmayabileceği, 25 Mart'ta Halk Bankası'na olan anapara ve faiz ödemeleri 3 ay süreyle faizsiz ertelenmiş, 28 Mart'ta ise BDDK kredi kartlarında asgari ödeme tutarını %30'dan %20'ye indirilmiş ve TCMB kredi kartı faiz oranlarında indirim yapılmış ve 30 Mart tarihinde Kredi Garanti Kurumlarına Sağlanan Hazine Desteği 25 milyar TL'den 50 milyar TL'ye yükseltilmiştir[72](Morgan Stanley, 2020; Resmi Gazete, 2020).

31 Mart günü TCMB analitik bilanço toplamının %5'i oranında, geçici bir süreyle piyasa yapıcı bankaların işsizlik fonundan aldıkları devlet tahvillerini alacağını açıkladı, 17 Nisanda ise TCMB analitik bilanço toplamının %5'i oranında belirlediği devlet tahvili alımını %10'a arttırılmasına karar verilmiştir. 18 Nisanda BDDK bankalara aktif rasyosu yükümlülüğü getirmiş olsada 30 Nisanda aktif rasyosunda değişiklikler yapmıştır, son olarak 29 Mayısta BDDK aktif rasyosunda bazı değişiklikler yapmışlardır[73](Morgan Stanley, 2020; Resmi Gazete, 2020). Diğer taraftan, Türkiye'de Covid-19 salgınını gelişimi ve ekonomik gelişmeler ele alınarak, 10 Ağustos itibarıyla kademeli normalleşme geçiş süreci başlatılırken BDDK

[72]Alıntı: Kartal, M. T. 2020

[73] Alıntı: Kartal, M. T. 2020

tarafından 10 Ağustos, 28 Eylül ve 26 Ekim tarihlerinde aktif rasyosu düzenlemesinde değişiklikler yapılmıştır (Kartal, 2020).

Covid-19 virüsünün ekonomi üzerindeki olumsuzluklarını azaltabilmek için ekonomik istikrar kalkan tedbir paketini uygulamaya geçirmişlerdir. Normalleşme sürecinde ise avantajlı konut kredisi paketi, sosyal hayatı destek paketi, taşıt kredisi paketi ve tatil destek kredi paketi uygulamaya konulmuştur. Avantajlı konut kredisi paketinde kamu bankaları konut satın alımlarında bu ürünü sunmaktadır. Konutlar sıfır veya ikinci el olabilir. Azami sınırı 500000 TL'ye kadar 12 ay ödemesiz ve 180 ay vade ile vatandaşlar kullanabilmektedir. Sosyal hayatı destek paketi vatandaşların finansman ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla uygulamaya konulmuştur. Yerli üretim yapan firmaların canlanması için ise Sosyal Hayatı Destek Katkı Paylı Faturalı Kredi Paketi ve Sosyal Hayatı Destek Faturalı Kredi Paketi uygulamaya konulmuştur. Taşıt kredisi destek paketinde ise birinci ve ikinci el taşıtlar ayrılarak kredilendirilmiştir. Birinci el sıfır yerli üretime özel taşıt kredisinde yerli üretim yapan firmalar konudur. Aylık %0.49 ve %0.69 faiz oranlı ve 60 ay vadeli bir kredi türü sunulmuştur. İkinci el taşıt destek kredisinde ise ikinci el taşıt alacak kişilere aylık %11 faiz oranıyla azami 6 ay ödemesiz 60 ay vadeli bir kredi türüdür. Tatil destek kredi paketinde ise tatil yapmak isteyen kişiler içindir. Banka aracılığı ile maaş alan emekli ve çalışanlar, bankanın BES müşterilerinin tatil seyahat giderleri finansmanı için sunulan kredidir. Azmi miktarı sekiz bin Türk Lirası'dır ve on bin Türk Lirası'na kadar bu kredi verilebilir. Süresi ise altı ay ödemesiz otuz altı ay vadeli olabilir (Arabacı ve Yücel, 2020/ a).

III. BÖLÜM

3.COVİD-19 PANDEMİSİNİN MAKROEKONOMİK ETKİLERİ

Pandemilerin ekonomi ve sosyal hayatı etkileyen sonuçlar doğurmaktadır. Bireyler pandemi döneminde normal hayatlarında yapmayacakları hareketler yapabilmektedir (Kılıç, 2020). Koronavirüs pandemi sürecinde gelişmiş veya gelişmekte olan bütün ülkeler koruyucu önlemler almaktadır. Bu pandemi sürecinde birçok sektör durma noktasına gelmiştir(Duran ve Acar, 2020). Covid-19 pandemi sürecinde eğlence sektörünün %32 oranına sahip bölümü, turizm sektörünün %29 oranında bölümü, bankacılık sektöründe %24'lük, gıda ve tarım sektörlerinde %15'lik, imalat sektöründe %12'lik bölümü kapanma noktasına gelmiştir(McKinsey, 2020). Koronavirüsün ekonomik etkileri hem sektörel bakımdan hemde ülkeler arasında oldukça fazla hissedilmektedir(Cinel, 2020). Bankacılık sektörü ile ortak kararlar alınarak destek ve teşvik paketleri yayınlanmıştır(McKinsey, 2020). Ülkeler arası ulaşım kısıtlaması, eğitim, spor, kültürel faaliyetler, sosyal yaşam kısıtlamaları, kredi borç artışı, işsizlik gibi birçok etkileri vardır.

Pandemi sürecinde bazı sektörlerin durumu kötüye giderken bazıları ise avantaj sağlamışlardır(Cinel, 2020). Sağlık alanında yeni çalışan alma sayısı artmış, ilaç firmaları üretimini arttırmış, maske ve dezenfektan üreticileri talebi karşılamak için üretim kapasitelerini arttırmışlardır. Perakende veya toptan satış yapan firmalar pandemi sürecinde avantaj sağlayan işletmelerdendir. Turizm sektörü ise en çok olumsuz etkilenen sektörlerden biridir. Havacılık ve enerji sektörleri de turizm sektörü gibi olumsuz etkilenen sektörler arasında yer almaktadır. Petrol en fazla değer kaybeden mallardandır. Sebebi ise petrol ülkelerinin arasındaki anlaşmazlıklar ve pandemi sürecinin olumsuz etkileridir(Demirdöğen ve Yorulmaz, 2020). İşleri durma noktasına gelerek sağlık sektörünün tersine iflas durumuna gelmiştir. Halk pandemi döneminde bir panik halinde oldukları için stoklama ihtiyacı duymuşlardır. Gıda ürünleri, temizlik ürünleri, maske ve dezenfektan gibi ürünlerin kalmayacağı

veya sokağa çıkma yasağı olacağı ihtimallerini düşünerek stok yapma ihtiyacı duymuşlardır(Demirdöğen ve Yorulmaz, 2020). Koronavirüs yaşanırken birçok sektör olumsuz etkiler yaşarken sağlık sektörü, toptan ve perakende sektörü gibi sektörler ise olumlu etkilenmişlerdir.

3.1. Bankacılık ve Finans Sektörü Üzerine Etkileri

Bankacılık sektöründe ekonominin geriye gittiği dönemlerde sorunlu kredi ve aşırı işlem hacmi ile savunması zayıflamaktadır(Goodel, 2020). Pandemi döneminde kişiler tedavileri için yüksek ölçekli mevduat çekimi bu sektörde bazı sorunlara yol açmaktadır(Patrick, 2013). Pandemi etkisi artarken bankacılık sektörünün çöküş olasılığı da bir o kadar artıyor demektir. Birçok sektörde işletmelerin kapanması, üretimin yavaşlaması veya durması, satışların düşmesi, çalışanların evde kalmaya zorlanması bankacılık sektöründeki borçlarının geri ödemesinin güç duruma düşmesini bu durumda da geri ödenemeyen batık kredileri ortaya çıkarmaktadır(Duran ve Acar, 2020).

Merkez Bankası salgından minimum seviyede etkilenmek için politikalar çıkarmışlardır(Cinel, 2020). Salgının bireylerin teması azaltması durumlarından kaynaklı olarak önceden yüz yüze yapılan eğitimler, ticaretler, bankacılık işlemleri salgın döneminde online duruma geçmiştir(Beybur, 2020). Pandeminin olumsuz etkisini azaltmak için ortaya maliye politikalarını koymuşlardır(Arabacı ve Yücel, 2020/ a). Bankaların verdikleri krediler ekonomide yaşanan belirsizlikler nedeniyle temerrüde düşme olasılığı vardır. Bankaların kısa veya uzun vade de kredi vermelerini makroekonomik göstergelerdeki değişiklikler belirlemektedir(Bayar ve Varışlı, 2020). Salgın döneminde bu göstergelerin etkilenme biçimlerine göre bankalar kredi verilebilirliklerini düzenlemişlerdir.

Müşteriler dijital bankacılık kanallarını kullanmaları için güvenli olduğuna, kolay bir kullanıma sahip olduğuna ve düşük maliyetli olduğuna inanmaları gerekmektedir. Bankacılık işlemlerinin dijital alana alınması dijital bankacılığın daha aktif kullanımını sağlamıştır fakat e-ticaretin daha az geliştiği ülkeler bu durumdan faydalanamamıştır. Müşterilerin dijital bankacılığı kullanmaya başlamalarında dünyada yaşanan gelişmeler ile ülkenin iç dinamikleri etkili olabilir (Uzun, 2021). Dijital bankacılık bu süreci avantaja çevirmek için önlemler almışlardır. Bireyler ATM fark etmeksizin herhangi bir ATM'den belli bir işlem hacmine kadar işlemlerini gerçekleştirebilirler. Ortak ATM'leri bazı bankalar ücretsiz hale getirerek teması azaltma yoluna gidilmiştir. Temel ihtiyaç kredisinin başvuruları mobil ve internet bankacılığından yararlanılmıştır. Kredi kartı harcamaları belli bir limit altında ise şifre kullanımı zorunlu değildir. Kronik rahatsızlığı olan çalışanların evden çalışmasına izin verilerek hem çalışanlar hemde müşterileri korumak amaçlanmıştır. ATM para yatırma ve çekme işlem hacimleri arttırılmıştır. Bu şekilde temastan kaçınarak minimum seviyeye indirilmesi amaçlanmıştır (Beybur, 2020). Mobil bankacılık pandemi sürecinde internet bankacılığından daha fazla kullanılmıştır. Dijital bankacılığın müşteri sayısının yarısından fazlası pandemi döneminde bu kanalın müşterisi olmuştur. Kısıtlamaların azalması ile aktif müşteri sayısında azalmalar meydana gelmiştir. Bu kanal sayesinde kişiler birçok işlemi evinden temassız bir şekilde gerçekleştirilebiliyor. Bu dönemde para transferleri yavaşlar iken yatırım işlemleri artış göstermiştir (Uzun, 2021). Küresel bir salgın olan koronavirüste ülkemizin ekonomisinde hem enflasyon hemde faizde yeni bir döneme girilmiş ve önemli tedbirler alınmıştır. Enflasyon ve faiz etkileşimi dikkate alınan politikalar izlenmeli ve uygulanacak para ve maliye politikaları birbiri ile uyumlu hareket edilmeli bu şekilde Türkiye ekonomisinin hedeflerinden olmalıdır (Bölükbaş, 2020). Bankaların verdikleri krediler vatandaşlara nakit sağlaması ve olumsuz etkilerin önlenmesine katkı sağlamıştır. Yerli bankaların takipteki kredilerin azalması pandeminin olumsuz etkilerini artırmamasını sağlamıştır. Mevduatın artması ise işletme ve kişilerin pandemi döneminde harcamalarının azalmasından kaynaklıdır(Ersoy, 2019).

Pandemi sürecine girilmesi ile yaşanan olumsuzluklar kısa sürede kendisini faizlerin azalması, kredi taleplerinde artış yaşanması ile göstermiştir. Bu durum ileride piyasadaki dengeleri değiştirecektir (Bekçi ve diğerleri, 2020). Pandemi sürecinde bankacılık sektöründe yeni çalışma planları yapılmış ve uygulanmıştır. Salgının olumsuz etkilerini hafifletmek amaç edinilmiştir (Yetiz, 2021). Bankalar kredi verirken hem risk hemde karlılığını dengede tutarak sermayelerini verimli kullanmalıdırlar (Yıldırım, 2015: 13). Koronavirüs salgını sırasında bankacılık sektöründe en çok karşılaşılan risk türü kredi riskidir. Bankalar salgın döneminde müşteri ve çalışanları için gerekli tedbirleri almışlardır. Zor durumda kalan firma ve bireyler için bankalar çeşitli kredi ve sigorta paketleri ortaya koyarak müşterilerinin nakit akışlarını sağlamayı amaçlamışlardır (Yetiz, 2021). Pandemi döneminde bankacılık sektöründe mutlaka yaşanacak diye düşünülen olayların en düşük seviyeye indirilebilmesi için devlet politikaları, işletmelerin vergi borçlarını erteleme, çeşitli destek ve yardım paketleri oluşturularak indirgenmeye çalışılmıştır (Bekçi ve diğerleri, 2020). Bankalar müşteri ve çalışanlarını pandemi sürecinde korumak amacıyla faaliyetlerini online sistem üzerine geçirmişlerdir. Müşteri ve çalışanlarının zorluk ve mağduriyet yaşamaması için altyapılarında iyileştirmeler yapmışlardır (Yetiz, 2021). Banka personellerinin seyahatleri askıya alınmış, çalışanlar vardiya sistemi ya da evde çalışma yöntemleri ile çalışmışlardır(KPMG, 2022). Yüz yüze çalışan banka çalışanlarına maske ve eldiven takma zorunluluğu getirilmiştir (Yetiz, 2021).Yüksek riskli grup içinde yer alan banka çalışanlarına idari izin kullandırılmıştır. Bankaların katıldığı etkinlik, müşteri ziyareti, seminer, eğitim gibi faaliyetler durdurulmuştur(İş Bankası, 2022). Bankalar bu dönemde girecekleri uygulamalar için çözüm üretirken alternatiflerde üretmelidirler. Bankalar belirsizlik yaşanan bu dönemi en iyi şekilde yönetme çabasındadırlar. Alınacak tedbirleri bu belirsizliğe göre uygulamalıdırlar (Bekçi ve diğerleri, 2020). Pandemi döneminde bankalar ara dönem finansal tablo ve raporlarında başkan ve müdürlerin mesajlarını da değerlendirmeye alarak bu dönemdeki tablolarına yansıtmışlardır (Cavlak, 2020).

3.2. Tarım Sektörü Üzerine Etkileri

Tarımsal ticareti bu sektöre aktarım sağlayan kanallardaki bozulmalar önemli ölçüde etkilemektedir. Petrol ve metal fiyatlarındaki hızlı düşüşler döviz kurlarında aşağı yönlü bir baskı yaratmakta ve bu baskıda tarımsal ürünlerin üzerinde etki yaratmaktadır. İşsizlik oranındaki artış gıda taleplerinde olumsuz şoklara neden olmaktadır. Turizm sektörü durma noktasına geldiği için yeme- içme oranlarında düşüşü bu durumda gıda taleplerinde düşüşe neden olmaktadır. Tarım sektörü diğer sektörlere göre inelastik bir durumdadır. Bu durum tarımsal gıda taleplerindeki etkilerinin diğer sektörlere göre daha düşük seviyede etkileyeceğini göstermektedir. Yüksek gelirli ülkelerde tarımsal talep diğer ülkelere göre daha inelastik olduğu için pandemi sürecindeki virüsün etkilerini daha da düşük olarak hissedeceklerdir (FAO, 2020).Gıda talebindeki azalma, ülkeler arası taşımaların kısıtlanması ve ticaretin durması gibi nedenlerden dolayı dayanıksız gıdaların bozulmaları problemlerin artmasına sebep olacaktır. Sosyal yardımlar gıda talebindeki düşüşü yavaşlatacaktır. Tarımsal destekler gıda arzının devamlılığını sağlamaktadır (Duran ve Acar, 2020).

3.3. Kamu Sektörü, Teknoloji Sektörü ve İmalat Sektörü Üzerine Etkileri

Virüs ile mücadelede uygulamaya konulan sosyal mesafe ve karantina birçok ülkede uygulamaya alınmıştır. Hizmet sektöründe işletmelerin tamamen kapatılması ve bu durumda çalışanların işlerini kaybetmesi anlamına gelmektedir (Bayar, Günçavdı ve Levent, 2020). Otel, restoran vb. işletmelerin kapatılması, toplu taşıma ve uçuşların durması gibi birçok tedbir alınmış ve bu durum hizmet sektöründe daralma olarak görülse de bu pandemi tüm ekonomiyi etkilediği için durgunluğa sebep olmaktadır (Duran ve Acar, 2020). Kişiler ihtiyari harcamalarından uzaklaşmış ve ihtiyaçları için para birikimi yapmaya başlamışlardır. Toplu taşımalar kullanılmamaya başlanmış, kamusal alanlardan olabildiğince uzaklaşılmıştır (Cinel, 2020). Pandemi sürecinin bir diğer etkisi ise üretim kaybının yaşanmasıdır. Bu durumda gelir düşüklüğü yaşanacak buda diğer etkisidir. Gelir sahiplerinin büyük çoğunluğu sabit düzenli gelirlerini elde edememe riski ile karşılaşabilirler. Hükümet

bu durumdaki kişi ve işletmeleri korumak ile yükümlüdür. Pandemi sürecinde sağlık, kamu ve sosyal harcamalar, ödenmeyen vergiler nedeniyle devlet bütçesi zorlanacaktır(Bayar, Günçavdı ve Levent, 2020). Pandemi sürecinde tedbir olarak yarı zamanlı çalışma uygulamaya konulmuş ve bunun sonucunda verimlilik düşmüştür. Zaman maliyeti artmıştır. Devletin o yıl için hazırladığı yatırım programlarına ayrılan ödenek ise sosyal harcamalara kaydırılmıştır (Duran ve Acar, 2020).

İmalat sektöründe pandemi sürecinde likitlerinde iyileşmeler meydana gelmiştir. Kısa ve uzun vadeli yükümlülüklerini yerine getirmekte, istihdam, ülkelerin üretim kapasitelerinin yeterliliği, sürdürülebilirlik açısından önemlilik arz etmektedir. İmalat sektöründeki şirketlerin borç ödemelerinde sorun yaşamayacakları tahmin edilmektedir. Bu sektördeki işletmelerin ticari borç ödemelerinin sürelerinde uzama meydana gelmiştir. Alacak tahsil sürelerinde de uzamalar meydana gelmiştir. Satışlarında düşüşler meydana gelmektedir. Sektördeki işletmelerin aktif ve özkaynaklarında atıl kalma durumu söz konusudur. İşletmelerin dönem karlılığında azalmalar meydana gelmesi bu dönemde mümkündür (Demir, 2020).

Teknoloji sektörü pandemi dönemi likitleri üzerinde etkili olmuştur. Bu sektörde bulunan işletmelerin mali yapılarında iyileşmeler gerçekleşmiştir. Kısa vadeli borçlarında artış olurken uzun vadeli borçlarında azalma gerçekleşmiştir. Bu sektördeki işletmelerin ticari borç ödeme süresinde azalma görülmüştür. Alacak tahsil süresi en uzun olan sektörlerden birisidir. Karlılıkları artarken satışların maliyetlerinde azalma meydana gelmiştir (Demir, 2020).

3.4. Havacılık Sektörü Üzerine Etkileri

Koronavirüs hızlı yayılım gösterdiği için tedbir amacıyla uçak seyahatleri yasaklanmış ve bu durum sadece ülkeler arasında değil bir ülke içinde farklı şehirlerarasında da kısıtlamalar getirilmiştir. Bu durum Sivil Havacılıkta durgunluğa sebep olmaktadır (Duran ve Acar, 2020). Havacılık sektöründe yolcu sayılarında azalış görülmektedir. Yolcu trafiğinde kısıtlamalardan dolayı azalış söz konusudur[74] (ICAO, 2020). Havayolları şirketleri seyahat kısıtlaması getirildiğinden ve bu durum şirketleri zarara uğrattığı için havayolu çalışanları süresiz izne çıkarıldılar. Havayolu şirketlerinin borsada işlem gören hisse senetlerinde ciddi düşüşler yaşanmıştır. Acil olmayan seyahatler dışında diğer seyahatler ya iptal edilmiş ya da ertelenme durumuna getirilmiştir. Havayolu seyahatlerinde talep azalışı nedeniyle havayolu şirketleri mali kayıplar yaşamışlardır. Mali kayıp yaşayan havayolu şirketleri hükümetten destek talebinde bulunmuşlardır (Demirdöğen ve Yorulmaz, 2020). Hava yolu şirketleri hızlı nakit üretebilen kurumlardır. Pandeminin ekonomik etkilerini önlemek amacıyla gerekli tedbirler alınmıştır. Bu sektörün likitlerinde çok yüksek olmasa da üzerinde etkileri görülmektedir. Bu dönemde uçuşlar iptal edilmiş, alınmış olan biletlerin iadesi gibi durumlar gerçekleşmiştir. Bu sektördeki işletmelerin borçlarında ertelemeler meydana gelmesi ileriki dönemlerde likidite riski ile karşı karşıya kalabileceklerini göstermektedir(Demir, 2020).

3.5. Enerji Sektörü Üzerine Etkileri

Enerji sektöründe pandemi sürecinde kriz yaşanması doğal bir olaydır. Rusya ile Suudi Arabistan arasında yaşanan petrol savaşları nedeniyle fiyatlarında düşüş yaşanmakta iken pandemi sürecinde petrol talebinin azalması nedeniyle fiyatlarında daha da düşüş yaşanmıştır. Petrol fiyatlarındaki düşüş sadece petrol savaşlarından yaşanmamakta ayrıca petrole olan talebin düşüş yaşamasından dolayı da gerçekleşmektedir. Çin'den gelen ilk ölüm haberi ile ham petrol fiyatlarında düşüşler gerçekleşmiştir (Duran ve Acar, 2020). Koronavirüs'ün hızla yayılması ve

[74] Alıntı: Duran, M.S, Acar, M. 2020

yoğunluğun çoğunlukla Avrupa ve Kuzey Amerika'da olması sonucunda küresel talep azalışı ve kaygıların artması ile petrol fiyatlarındaki düşüş hız kazanmıştır. Petrole bağlı endüstrilerin üretimindeki azalma petrol ithalatında da azalmaya yol açacaktır[75](Kingsly ve Henri, 2020: 2-3). Petrol fiyatları 2018 yılından bu yana en düşük seviyeyi pandemi döneminde görmüştür. Petrol üretiminin kısıtlanması konusunu OPEC ve OPEC dışı olan ülkeler birleşerek ortak kararlar almaya karar vermişlerdir. Rusya bu duruma karşı çıkmıştır. Ortak karara varılamayınca petrol piyasalarında arz fazlasının artması riski ortaya çıkmıştır. Rusya ve Suudi Arabistan arasındaki çekişmeler sonucunda piyasalarda dengeler altüst olmuştur ve borsadaki birden fazla para birimi büyük kayıplar yaşamışlardır. Daha sonra petrol üretiminde kesinti yapan OPEC ülkelerinden sonra Amerikan kaya petrolü kazançlı çıkmıştır (Demirdöğen ve Yorulmaz, 2020).Virüs tüm dünyada sanayi üretimini azaltmıştır[76](Kingsly ve Henri, 2020). Enerji sektöründe daralmalara yol açacaklardır. OPEC ülkeleri petrol üretimini azaltarak krize karşı önlem almaya çalışmışlardır(Duran ve Acar, 2020).

Enerji sektörü uzun süreli ve büyük yatırımlar gereken sektörler arasındadır. Üretim ve tedarik zincirlerindeki aksamalardan dolayı enerji tüketiminde azalmalar meydana gelmiştir. Enerji tüketimi azaldığından dolayı bu sektördeki şirketlerin nakit ihtiyacının artması beklenir fakat daha önceki yapılan çalışmalarda olumlu sonuçlar çıkmıştır. Enerji sektöründeki işletmeler pandemi döneminde kısa vadeli borçlanma yerine uzun vadeli borçlanmaları tercih etmişlerdir. Borçlanmaların uzun vadeye yayılım göstermesi işletmelerin daha kolay nakde ulaşabilecekleri görülmektedir. İşletmelerin alacak tahsil sürelerinde uzamalar meydana gelmiştir. Bu durum işletmeleri olumsuz etkilemiştir (Demir, 2020).

[75] Alıntı: Duran, M.S, Acar, M. 2020
[76] Alıntı: Duran, M.S, Acar, M. 2020

3.6. Ekonomi Üzerine Etkileri

Her ülkede pandemi sürecinde ekonomik maliyetleri farklı oranlarda etkileneceklerdir. Gelirlerinin büyük çoğunluğunu turizmden elde eden ülkeler ile endüstriden kazanan ülkeler bu süreçte durgunluktan daha çok etkilenmekle birlikte ihracata bağımlı ülkelerde fazlaca etkileneceklerdir (Cinel, 2020). Karantina döneminde sokağa çıkma yasağı, açık alanlarda toplanma yasağı ve işletmelerin kapatılması sonucunda ekonomiler büyük ölçüde kapandı. Birçok sektörlerde harcamalar %90 oranında azalmıştır. İnternet ve gıda alışverişlerinde artışlar gözlemlenmiştir. Gelirlerinin büyük çoğunluğunu kaybeden sektörler işçi çıkarma, çalışanlarına izin verme gibi yöntemler uygulamışlardır. İşsizlik oranlarında artışlar yaşanmıştır. İşletmelerden iflas eden veya iflas eşiğine yaklaşanlar olmuştur (Aba, 2020). Pandeminin ekonomik etkilerinde gelir kaybını hesaplarken ölüm oranı ve hasta sayısı gibi faktörlerden yararlanılmalıdır. Sağlık çalışanlarının çalışma saatleri, gelirleri, tıbbi malzeme alımı, tıbbi bakım için yapılan harcamaları da bu hesaplamaya eklemeliyiz (Fernandes, 2020).Ekonomiyi pandemi sürecinde büyüme, enflasyon, kamu maliyesi, istihdam, dış ticaret, cari açık, faiz, döviz kuru, üretim gibi finansal etkenler açısından etkilerini göz önünde bulundurmak gerekmektedir (Adıgüzel, 2019). Üretimini kapanma sürecinde erteleyen fabrikalar daha sonra fazla işgücü ile üretimini sürdürerek zararını kapatmaya çalışacaklardır. Bazı işletmeler devlet destekli olarak üretimlerini sürdürmeye çalışmışlardır. Hizmet sektöründe bu durum farklıdır (Aba,2020). Hizmet bir kere zamanında kullanılmaz ise bir daha telafisi yoktur (Cinel, 2020).Ülkenin salgın nedeniyle sağlık sistemi çökmüştür[77](Özer, 2020: 201). Ülkelerin GSYİH' da düşüş yaşanacağı öngörülmektedir. İşgücü azalmış, kamusal eylemler durma noktasına gelmiş, küresel ekonomi doğrudan etkilenmiştir[78](Smith ve Diğ. 2009: 1). Finansal faaliyetler duraklatılmış, kültürel faaliyetler ertelenmiş, eğitim online sisteme geçmiş, hizmet ve üretim sektörü sekteye uğramıştır(Aslan, 2020/a). Temizlik ve hijyen sektöründe pandemi sürecinde fırsatı yakalamışlardır (Aba, 2020). Temizlik sektörü üretimine devam etmiştir.

[77] Alıntı: Yetgin, M. A. 2020
[78] Alıntı: Yetgin, M. A. 2020

Pandemi döneminin ekonomiyi bu kadar derinden etkilemesi savaş ve benzeri olaylarda piyasaya hakim olan belirsizliğin bu süreçte de meydana gelmesidir (IMF, 2020/b). Ticaret anlaşmalarındaki anlaşmazlık oranında artış gözlenmiştir. Küresel finansal koşulların sıkı bir hale gelmesi ve bu sıkılaşmanın çok kısa bir sürede meydana gelmesi ile iklim koşullarından kaynaklanan riskler ticari anlaşmazlıkların artmasına neden olmaktadır (Un, 2019). 2019 yılında yavaşlayan küresel ekonominin üzerine koronavirüs salgınının çıkması sonucunda ekonomi olumsuz etkilenmiştir(IMF, 2019). Yatırım sözleşmelerinde azalmalar meydana gelmiştir[79](Mc Kinsey ve Company, 2020). Kısıtlamalar ülkelerde ekonomik durgunluğa neden olmuştur. Kısıtlamalar ekonomik faaliyetleri -0,7 oranında düşürmüştür. Hisse senetlerinin fiyatlarında bir etkiye neden olmamıştır. Genel ekonomik faaliyetleri; para politikaları, kısıtlamalar, kamu harcamaları ile bir ilişkileri bulunmakta ve bu faktörlerdeki değişiklik ekonomik faaliyetleri de olumlu veya olumsuz yönde etkilemektedir. Kamu harcamalarına ayrılan bütçe ve para politikalarında alınan kararlar ekonomide olumlu etki gösterirken artan vaka sayıları olumsuz etki göstermektedir(Çetin, 2020). Finansal sistemdeki baskıyı arttırıcı faktör olarak ekonomideki dalgalanmaları sayabiliriz. Ekonomik düzende bozulmaların yaşanması, kısıtlamalar vb. faktörler sonucunda uluslar arası yapılacak işlerde aksamalar meydana gelmiş bazı işler ise durma noktasına gelmiştir. Tüketicilerin dünya çapındaki faaliyetleri durma noktasına gelmiştir.

3.6.1. Büyüme

Koronavirüs salgını pek çok sektörü etkilemektedir. Pandemi dönemiyle Çin'de üretim aksamıştır. Üretimi için gerekli malları Çin'den alan ülkelerinde üretiminde aksamalar olmuştur. Uluslar arası taşımacılık sınırlandırılmış ve bunun sonucunda ekonomik faaliyetler yavaşlamıştır (Mc Kibbin ve Fernando, 2020). Pandemi sürecinden en çok hizmet sektörü ve daha sonra eğlence, ulaştırma

[79] Alıntı: Cavlak, H. 2020

sektörleri olacaktır. 2019 yılında %0,9 oranında büyüme ile yılı kapatan Türkiye 2020 yılını küçülerek tamamlayacağı ve 2021 yılında büyüme kaydedeceği tahmin edilmektedir. Türkiye' de alınan tedbirler ekonominin yavaşlamasına sebep olmuştur. Ekonominin üreten kısmına kısıtlamalar getirilmiş bu durumda üretim durdurulması ya da kapasite daraltımı sektörlerde yer alan işletmelerin kapatılması, üretkenliğin azalmasına neden olmuştur. Türkiye ekonomisinin bu pandemi sürecinden asgari düzeyde hasarla kurtulacağı öngörülmektedir. Türkiye bu pandemi sürecinde 2020 yılının ilk çeyreğinde büyüme kaydetmiştir. Bu büyümedeki en büyük katkı sanayi sektörüne aittir. İnşaat sektörü ise negatif katkı sağlamıştır (Adıgüzel, 2019). Pandeminin seyri günden güne değişmektedir. Normal ekonomik hayata dönüşün belirsizliğin yüksek olması ekonomik büyümenin nasıl etkileneceğinin tahmini güçleşmektedir. Pandemi uzun süre devam ederse ve kısıtlamalar kaldırılmaz ise Türkiye ekonomisi ciddi bir olumsuz etki ile karşı karşıya kalabilir(Tunalı, 2020).

3.6.2. Enflasyon

Türk Lirası'nın hızlı değer kaybetmesi enflasyonist bir etki yaratmaktadır. Petrol ve emtia fiyatlarındaki düşüşlerin bu etkiyi azaltmakta büyük öneme sahiptir (İşbank, 2020/a).Dünya Bankası koronavirüs salgının kontrol altına alınması ile Türkiye'nin 2020 yılı enflasyon tahmini %11iken 2021 ve 2022'de enflasyon oranının düşeceği öngörüsünde bulunmaktadırlar (IMF, 2020/a). Yüksek enflasyon reel sektörü derinden etkilemekle birlikte işsizlik oranlarında artış ve satın alma gücünde ise azalma yaşanmıştır. Reel sektör yüklü miktarda borç altında kalmıştır(World Bank, 2019).

3.6.3. Dış Ticaret ve Cari İşlemler Bilançosu

Türkiye'de geçen yıla oranla bu yıl ihracat hacmi azalırken ithalat hacminde artış gerçekleşmiştir. Bu durumda dış ticaret açığı büyümüştür. 2020 yılında ihracat geçen yılki seviyesinden daha da gerilemiştir (Adıgüzel, 2019).Cari açığın hızlı artışı, dış ticaret açığının yükselmesi hizmet gelirinde düşüşe neden olmuştur (TCMB, 2020/ b).

3.6.4. Bütçe Dengesi

Merkezi yönetim bütçe dengesi 2020 yılının ilk çeyreğinde fazla verirken ülkemizin salgından etkilenmesiyle açık vermiştir. Bütçenin mart ayındaki olumsuz durumuna karşılık vergi gelirlerinde artış meydana gelmiştir. Faiz dışı denge ise 2019 yılında açık verirken bu yılın aynı döneminde fazla vermiştir. Pandemi sürecinde bütçe harcamalarının artması ve gelirlerin azalması merkezi bütçede açık verilmesine neden olmuştur (Adıgüzel, 2019). Ertelenen vergi ödemeleri ise vergi gelirlerinde düşüşe neden olmuştur. Gelir vergisindeki düşüş bütçe gelirini de etkilemektedir. ÖTV gelirlerindeki artış bütçe gelirlerini olumlu yönde etkilerken azalması ile olumsuz etkilemektedir. İthalden alınan KDV'nin bütçe gelirlerine olumlu etki yaratmaktadır[80](TC. Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2020).

3.6.5. Döviz Kurları ve Borsaya Etkileri

Pandemi döneminde gelişmekte olan ülkelerden kaçan yabancı paralar ülkemizden de hızla çıkış yapmıştır. Bu durumda döviz kurları yükselişe geçmiş ve TL değer kaybına uğramıştır. Yabancılar elinde bulundurdukları DİBS'leri hızlıca ellerinden çıkarmışlardır(Adıgüzel, 2019). Koronavirüs'ün ilk etkilediği sektörlerden biri de borsalardır. Dünyanın en hacimli borsalarında ani düşüşler yaşanmıştır. Üretim azalmış ve petrol fiyatlarında düşüşler yaşanmıştır. Kişilerin tüketim ve

[80]Alıntı: Adıgüzel, M. 2019

yatırımlarında azalmalar meydana gelmiştir (Şit ve Telek, 2020). Bu dönemde ülkelerin merkez bankaları ekonomik koşullara rağmen faiz oranlarını düşürme kararı almışlardır (Adıgüzel, 2019). Türkiye piyasası yükselen ekonomidir. Kırılgan bir ekonomi yapısına sahiptir. Salgın döneminde ciddi derecelerde döviz kaçışı meydana gelmiştir. Türkiye ve diğer ülkelerden bazıları bu pandemi dönemine durgun bir ekonomi ve yüksek borç seviyeleri ile girmişlerdir. Bu durumda ülkelerin kırılganlık seviyelerinde artış göstermiştir (Bayar ve Varışlı, 2020). Ülkemizin döviz rezervlerinde aşınma meydana geldiği için ekonomi açısından dış baskılara maruz kalmıştır (World Bank, 2019). Borsanın sert düşüşler yaşanması ve panik ortamında yaşanan belirsizlikler ekonomiyi olumsuz etkileyen etkenlerdendir (Bayar ve Varışlı, 2020). Dolar endeksi ile vaka ve vefat sayıları arasında ilişki bulunmaktadır. Borsadaki kırılmaların pandemi döneminde vaka sayılarının arttığı döneme denk geldiği anlaşılmaktadır. Vaka sayısındaki pozitif şok altın ons ve dolar endeksi üzerinde de pozitif şok oluşturmaktadır. Vaka sayısı altın ons ve dolar endeksi üzerinde etkisi bulunmaktadır (Şit ve Telek, 2020).

3.6.6. Üretim

Koronavirüs etkileri görülmeden önceki dönemde sanayi sektörünün üretiminde toparlanma olduğu görülmektedir (Adıgüzel, 2019). Virüsün etkisi ile güven endekslerinde sert inişler yaşanmıştır. Reel kesim güven endeksi en dip seviyeye gerilemiştir. Tüketici güven endeksi de en düşük seviyesine gerilemiştir (İşbank, 2020/b). Üretimde kapasite kullanım oranı en düşük dayanıklı ve dayanıksız tüketim mallarında görülmüştür[81](TCMB, 2020/c). Pandemi sürecinde sanayi ve alt dallarında üretim azalışa geçmiştir. Tekstil ve hazır giyim sektörü de pandemi sürecinde gerilemiş ve perakende satış hacim endeksi düşüşe geçmiştir. Pandemi döneminde en çok etkilenen sektör turizm sektörü olmuştur (Adıgüzel, 2019). Paris, Roma gibi turistik yerlerden uzaklaşılmış, ticari fuarların iptali turizm sektöründe

[81] Alıntı: Adıgüzel, M. 2019

negatif şok yaratmıştır (Cinel, 2020).Seyahat kısıtlamaları, otel vb. işletmelerin kapatılması, ülkemizin gümrük kapılarının kapatılması turizm sektörünü etkilemiştir.

3.7. Turizm Sektörüne Etkileri

Koronavirüs' ün başladığı ülke olan Çin'de yeni yıl festivalleri iptaline karar verilmiştir. Çin'de yapılan paket turların satışları yasaklanmıştır. Dünya genelinde yapılan turistik seyahatlerin iptaline karar verilmiştir. Uluslar arası uçuşlar durdurulması sebebiyle turizm sektöründe gerileme yaşanmıştır. Koronavirüs'ün yaklaşık 180 ülkeye yayılması sonucunda kendi vatandaşlarının bile ülkelerine giriş ve çıkışlarına yasak getirmek zorunda kalmışlardır. Ülkemizde dini seyahatler geçici süreliğine iptal edinmiştir. Koronavirüs' ten en çok etkilenen ülkelerden birisi olan İtalya'da ise tüm ülkede ticari faaliyetleri durdururken kamu hizmetlerini bu faaliyetlerden ayrı tutmuştur (Demirdöğen ve Yorulmaz, 2020).

3.8. Toptan Perakende ve Ticaret Sektörü Üzerine Etkileri

Toptan perakende sektöründe yer alan zorunlu gıda işletmeleri talep esnekliği düşüktür. Otomotiv sektörü salgın döneminde olumlu etkilenmiştir. Salgın döneminde oluşan arz- talep dengesizliği otomotiv sektöründe araçların fiyatlarını yükseltebilir. Koronavirüs bu sektörün işletmeleri üzerinde pozitif etkisi olduğu söylenebilmektedir. Bu sektörde salgın dönemine karşı ihtiyatlı davranmaktadır. Alacak tahsil süresi bir aydan kısa ve ticari borç ödeme süresi ise 60 günden uzun olması sektöre likit sağlama avantajı elde etmektedir. Bu sektör için pandemi dönemi avantaja dönüşmüştür (Demir, 2020).

IV. BÖLÜM

4.FİNANSAL TABLOLARIN ANALİZİNDE KULLANILAN YÖNTEMLER

4.1. ORAN ANALİZİ VE LİKİDİTE ORANLARI

İşletmelerin mali tablolarındaki iki kalem arasındaki bağlantının matematiksel olarak ifade ediliş biçimine oran denmektedir. Oran analizi yapılırken karşılaştırma yapılması gereken bazı sonuçların da elde bulundurulması gerekmektedir (Yılmaz, 21.11.2021). İşletmenin mali yapısını, karlılığını vb. durumlar hakkında bir yargıya ulaşmak için oran analizi kullanılmaktadır[82](Akdoğan ve Tenker, 2010:640). İşletme geçmiş faaliyetlerini değerlendirerek gelecek dönemdeki faaliyetleri hakkında tahminde bulunmaya çalışmaktadır. İşletme kendi ve sektördeki diğer işletmeler ile karşılaştırmalar yaparak durumunu ve zayıf ile güçlü yönlerini belirlemeye çalışmaktadır. İşletme oranların sonuçları hakkında yorumlama yapılırken mevsimlik hareketlenmelerin dikkate alınması gerekmektedir (http://www.baskent.edu.tr, 21.11.2021). Oran analizi ile işletmelerin kendi durumlarını ve sektördeki diğer işletmelerle karşılaştırılması için kullanılan yöntemlerdir.

Likidite oranları işletmelerin çalışma sermayelerinin yeterli olup olmadığını, kısa dönemli borçların ödenme durumlarını hesapladığımız oranlardır (http://www.baskent.edu.tr, 21.11.2021). İşletmelerin kısa dönemli borçlarının ne kadarının sermayesi ile ödeyip ödeyemeyeceğinin hesaplandığı analiz türüdür (https://acikders.ankara.edu.tr, 07.11.2021). Likit varlıklarını hangi hızla nakde çevirebildiğini gösteren oran türüdür[83](Akdoğan ve Tenker, 2010: 644). İşletmenin

[82] Alıntı: Yenisu, E. 2019
[83] .Alıntı: Yenisu, E. 2019

kısa vadeli borçlarını ödeme gücünü göstermektedir[84](Köse, 2005). İşletmelerin net çalışma sermayesi yeterliliğini ölçmek için kullanılan oran türleridir[85] (Akgüç, 2010: 23) .

4.1.1. Cari Oran

İşletmenin normal şartlarında kısa vadeli borçlarını ödeyebilme kapasitesini göstermektedir (https://acikders.ankara.edu.tr, 07.11.2021). İşletmenin bütün dönen varlıklarının kısa vadeli borçlarının ne kadar verimli bir şekilde karşıladığını göstermektedir (Gümüş ve diğerleri, 07.11.2021). Dönen varlıkların, kısa vadeli yabancı kaynaklara oranı ile hesaplanmaktadır. İşletmenin net çalışma sermayesinin yeterliliğini ölçmek için kullanmaktadır (Yenisu, 2019). Bu oran işletmenin normal faaliyet hayatını sürdürürken olan kısa vadeli borçlarını ödeme gücünün yeterliliğini göstermektedir. Bu oran genellikle 2 olması beklenmekte iken gelişmekte olan ülkelerde 1,5 seviyesinde olması da olumlu değerlendirilmektedir. Kamu ihale kanununa göre bu oran en az 0.75 olmalıdır çünkü bu kanun ile rekabet sağlanmaya çalışılmıştır (Yılmaz, 21.11.2021). Bu oranın sonucu yüksek ise işletmenin borç ödeme gücünün yüksek olduğu anlamına gelmektedir. İşletmenin atıl fon bulundurduğu ve kaynaklarının tamamını kullanmadığı anlamına gelmektedir. Eğer bu oran sonucu düşük çıkıyor ise işletmenin net çalışma sermayesinin yeterli olmadığı anlamına gelmektedir. İşletme günlük faaliyetlerini sürdürmek için dönen varlıkların ne kadar büyüklükte kullanılması gerektiğini göstermektedir (http://www.baskent.edu.tr, 21.11.2021) .

Cari Oran = Dönen Varlıklar / Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar (Yenisu, E. 2019)

[84] Alıntı: Gümüş, U. T, Şakar, Z, Akkın, G, Şahin, M. 2021
[85] Alıntı: Yenisu, E. 2019

4.1.2. Asit – Test Oranı

İşletmeler cari oranı ele aldıklarında stokları da likit varlıkları arasına almaktadır fakat kısa vadeli borçlarını öderken stoklar hızlı bir şekilde nakde dönüşmeyebilir (Yılmaz, 21.11.2021). Bu durumda asit- test oranı öne çıkmaktadır. İşletmenin stoklarının satılmadığı durumlarda geriye kalan dönen varlıkları ile kısa vadeli borçlarının ne kadarını karşılayabileceğini gösteren orandır (https://acikders.ankara.edu.tr, 07.11.2021). Cari oranı daha anlamlı hale getiren bir orandır (Yenisu, 2019). Bu oran ile işletmenin 1 liralık yabancı kaynaklarına karşılık ne kadar dönen varlığı olduğunu göstermektedir[86](Ercan ve Ban, 2009: 40). İşletmeler için stokların önemine göre cari oran ile asit-test oranı arasındaki farkta değişmektedir. Fazla stok tutan işletmelerde bu iki oranın sonuçları birbirinden uzaklaşır iken az stok tutan işletmelerde bu oranların sonuçları birbirine yakın değerde çıkmaktadır. Genel olarak bu oranın 1 olması kabul edilir. Gelişmekte olan ülkelerde bu oran en az 0,65' e kadar olumlu olarak değerlendirilebilmektedir (Yılmaz, 21.11.2021) .

Asit – Test Oranı= (Dönen Varlıklar – Stoklar) / KVYK(https://acikders.ankara.edu.tr, 07.11.2021)

4.1.3. Nakit Oran

İşletmenin kısa vadeli borçlarını ödeme gücünü stoklarının satılamadığı ve alacaklarını tahsil edilemediği durum içinde iken ne durumda olduğunu göstermektedir(http://www.baskent.edu.tr,21.11.2021; https://acikders.ankara.edu.tr, 07.11.2021). İşletme hazır ve menkul değerlerle kısa vadeli borçlarının arasındaki ilişkiyi ifade etmektedir[87](Sarıaslan ve Erol, 2008: 192). İşletmeye herhangi bir nakit girişi olmadan kısa dönemli borçlarını ödeyebilme durumlarını göstermektedir (Gümüş ve diğerleri, 07.11.2021). Ekonomik kriz ve piyasaların zor durumda olduğu

[86] Alıntı: Yenisu, E. 2019
[87] Alıntı: Yenisu, E. 2019

zamanlarda bu oranın değeri artmaktadır (Yılmaz, 21.11.2021).Bu oranın 0,20'nin altına düşmemesi gerektiği kabul edilir. Eğer işletmenin nakit oranı 0.20'nin altına düşerse para durumları sıkışık bir duruma gelmektedir. Kredi bulmada zorluk yaşamaktadırlar. Eğer işletmenin nakit oranı yüksek ise işletme nakitlerini verimli kullanamamaktadır. Elinde fazla nakit bulundurduğu anlamına gelmektedir[88](Akdoğan ve Tenker, 2010: 649).

Nakit Oran= Hazır Değerler / KVYK (Yılmaz, 21.11.2021)

Nakit Oran= (Hazır Değerler + Menkul Kıymetler) / KVYK (Yenisu, 2019)

[88] Alıntı: Yenisu, E. 2019

4.2. FİNANSAL YAPININ ANALİZİNE İLİŞKİN ORANLAR

İşletme faaliyetlerine finansman sağlamak amacıyla kullandığı kaynaklar işletmenin finansal yapısını oluşturan unsurlardır. İşletmenin firma değerini finansal yapı etkilemektedir (Yılmaz, 21.11.2021).İşletmenin borçlarının mali yapıdaki yerleri ve ortaya çıkan sonuçları ölçebilmek için kullanılan oranlardır[89](Tekbaş, 2015). Alacaklıların öz sermaye karşısındaki güveni ve kaynakların aktif olan finansmanlardaki durumunu bildiren oranlardan oluşmaktadır (https://acikders.ankara.edu.tr, 07.11.2021). İşletmenin finansal yapısına ait oranlar normal faaliyet dönemlerinde işletmelerin zarar etmesi durumunda, varlıklarında değer düşüşleri yaşanması, gelecek dönemlerine ait tahmini nakit akışlarının istenilen şekilde gerçekleşmemesi gibi durumlarda işletme sorumluluklarını nasıl gerçekleştireceğini gösteren oranlardır[90] (Akgüç, 2011: 447) .

4.2.1. Kaldıraç Oranı

Borçlanma oranı diğer adıdır (Yılmaz, 21.11.2021). İşletmenin finansal yapısının içindeki yabancı kaynakların oranının hesaplanmasında kullanmaktadır. İşletme varlıklarının ne büyüklükteki kısmını öz kaynakları ile finanse ettiğini gösteren oran türüdür (https://acikders.ankara.edu.tr, 07.11.2021). İşletme aktiflerinin ne kadar oranda yabancı kaynaklar ile finansmanını sağladığını gösteren orandır[91](Çabuk ve Lazol, 2010: 212). Bu oran yüksek ise işletme borçlarını ödeme konusunda zorluk çekme olasılığının yüksek olması anlamına gelmektedir[92](Ercan ve Ban, 2009: 43). Bu oran % 50' sinden fazla olduğu durumda işletme tehlikeli duruma girmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde sermaye sağlamak için işletmelerin varlık

[89]Alıntı: Gümüş, U. T, Şakar, Z, Akkın, G, Şahin, M. 2021

[90] Alıntı: Yenisu, E. 2019
[91] Alıntı: Yenisu, E. 2019
[92] Alıntı: Yenisu, E. 2019

yapısında dönen varlıkların payı yüksektir. Teknolojilerin kullanımında emek yoğundur. Ülkemizde bu oran % 60 üzerindedir[93](Akgüç, 2011: 450) .

Kaldıraç Oranı= (KVYK+UVYK) / Pasif Toplamı (https://acikders.ankara.edu.tr, 07.11.2021)

4.2.2. Öz Kaynakların Aktif Toplamına Oranı

İşletme varlıklarının ne kadar büyüklükteki kısmını öz kaynakları ile finansmanını sağladığını hesapladığımız oran türüdür(https://acikders.ankara.edu.tr, 07/ 11/ 2021). Bu oranın Kamu ihale kanununa göre en az 0.15 olmalıdır (Yılmaz, 21/ 11/ 2021).İşletme varlıklarının % kaçı işletme sahipleri tarafından karşılandığı hesaplanmaktadır. Toplam kaynakların % kaçını öz kaynaklardan oluşturduğunu gösteren orandır. Uzun vadeli borç ödeme gücünü hesaplamakta kullanılan orandır. .Oranın yüksek olması durumunda işletme uzun vadeli borçlarını kolaylıkla ödeyebileceğini göstermektedir. Bu oran zamanla yükselirse yönetim başarılı bir şekilde faaliyette bulunduklarını göstermektedir[94](Akdoğan ve Tenker, 2010: 653-654).

ÖATO= Özkaynak / Aktif Toplamı (https://acikders.ankara.edu.tr, 07.11. 2021)

4.2.3. KVYK Öz Kaynaklara Oranı

İşletme kısa vadeli borçlarını özkaynakları ile ne oranda karşılayabileceğini göstermektedir (https://acikders.ankara.edu.tr, 07.11.2021). Kamu ihale kanununa göre bu oran 0.50'yi aşmamalıdır. İşletmenin kısa dönemli kaynakları öz kaynaklarının en fazla yarısı kadar olmalıdır (Yılmaz, 21.11. 2021) .

---

[93] Alıntı: Yenisu, E. 2019
[94] Alıntı: Yenisu, E. 2019

KVYKÖO= KVYK / Öz Kaynak (https://acikders.ankara.edu.tr, 07.11.2021)

4.2.4. KVYK Toplam Kaynaklara Oranı

İşletme varlık finansmanında kısa vadeli yabancı kaynaklarını ne oranda kullandığını göstermektedir (Yılmaz, 21.11.2021). Bu oranın sonucu yüksek çıkması durumunda varlıklarının büyük bir kısmını KVYK ile finanse ettiğini göstermektedir (https:acikders.ankara.edu.tr, 07.11.2021). İşletmenin yabancı kaynakları ile iktisadi varlıklarının ne kadarını karşılamakta olduğunu göstermektedir (Yenisu, 2019). Kısa vadeli yabancı kaynaklar ile işletme duran varlıklarını finanse etmemelidir. Eğer böyle bir durum söz konusu ise işletmenin net çalışma sermayesi negatif çıkacaktır (Yılmaz, 21.11.2021). Bu oranın sonucunda tüm kaynaklar içinde KVYK büyüklüğü üçte birini aşmamalıdır. Bizim ülkemizde sermaye piyasalarının yeterli seviyede olmaması ve uzun vadeli kredi finansmanı sağlayan kurumların gelişmemiş olması durumu ile oranın sonucunun yüksek çıkmasını sağlamaktadır. Ülkelerdeki dönen varlıkların fazla olması ve enflasyon oranının yüksek olması gibi etkenlerde oran sonucunun yüksek çıkmasını sağlamaktadır[95](Akgüç, 2010: 37) .

KVYKTKO= KVYK / Pasif Toplamı (https://acikders.ankara.edu.tr, 07.11. 2021)

4.2.5. UVYK Toplam Kaynaklara Oranı

İşletme varlıklarının ne kadar büyüklükte olan kısmını uzun vadeli yabancı kaynaklar ile finansmanını sağladığını göstermektedir. Bu oran sonucu fazla çıktığı zaman işletme varlıklarının kaynağını çoğunlukla uzun vadeli yabancı kaynaklar ile sağladığını göstermektedir. Bu oran kısa vadeli yabancı kaynak oranı ve kaldıraç

[95] Alıntı: Yenisu, E. 2019

oranı ile birlikte değerlendirilmesi daha sağlıklı sonuç elde edilmesinde faydalı olacaktır (https://acikders.ankara.edu.tr, 07.11.2021) .

UVYKTKO= UVYK / Pasif Toplamı (https://acikders.ankara.edu.tr, 07.11.2021)

4.2.6. Öz Kaynakların Yabancı Kaynaklara Oranı

İşletmenin mali açıdan ne kadar bağımsız olduğunu göstermektedir. Bu orana borçlanma katsayısı, ödeme gücü katsayısı, finansman oranı adları da verilmektedir (https://acikders.ankara.edu.tr, 07.11.2021). Bu oranın en az 1 olması beklenmektedir. Bu oran yüksek ise işletme alacaklı durumundaki üçüncü kişilerin baskısı azalacaktır. Oran birden küçük ise işletmeye kredi verenler işletmenin sahiplerinden daha çok yatırım sağlamaktadırlar. Ekonomik durgunlukta işletme mali yükü artacaktır, borçlarını ödeyememe durumu artış gösterecektir[96](Akdoğan ve Tenker, 2010: 654- 655) .

ÖYKO= Öz Kaynaklar / (KVYK+ UVYK)
(https://acikders.ankara.edu.tr, 07.11. 2021)

4.2.7. Duran Varlıkların Devamlı Sermayeye Oranı

Devamlı sermayeyi oluşturan kaynaklar; öz kaynaklar ile uzun vadeli yabancı kaynaklardır. Duran varlıklarımız ne ölçüde devamlı sermaye ile karşılandığını göstermektedir (https://acikders.ankara.edu.tr, 07.11.2021). Bu oranın birden büyük olması duran varlıklarının bir kısmını kısa vadeli yabancı kaynakları ile karşılamakta olduğunu göstermektedir. Bu durumda işletme alıcıların baskısını üzerinde hissedecektir(Yılmaz, 21.11.2021) .

[96] Alıntı: Yenisu, E. 2019

DVDSO= Duran Varlıklar / (UVYK+ Öz Kaynaklar)
(https://acikders.ankara.edu.tr, 07.11. 2021)

4.2.8. Duran Varlıkların Öz Kaynaklara Oranı

İşletme öz kaynakları ile duran varlıklarının ne kadar büyüklükteki kısmının finansmanını sağlamaktadır. Oranın bire eşit olması istenmektedir. Oran birden büyük ise duran varlıklarının bir kısmının yabancı kaynak ile finansmanının sağlandığı görülmektedir (https://www.baskent.edu.tr, 21.11.2021). Bu işletmeler açısından istenmeyen bir durumdur.

DVÖKO= Duran Varlıklar / Öz Kaynaklar (https://www.baskent.edu.tr, 21.11.2021)

4.3. ÇALIŞMA DURUMUNUN ANALİZİNE İLİŞKİN ORANLAR

İşletmenin faaliyetlerinde işletme varlıklarını ne kadar verimli kullandığını gösteren ve bilanço ile gelir tablosu kalemleri üzerinde hesaplama yapılan oran türüdür (https://acikders.ankara.edu.tr, 07.11.2021). Bu orana verimlilik analizi olarak da söylenebilmektedir (Gümüş ve diğerleri, 07.11.2021). Devir hızı oranı ismi ile de hesaplanabilmektedir. Bu oranlar hesap edilirken hem bilanço hemde gelir tablosu kalemleri kullanılmaktadır (Yılmaz, 21.11.2021).İşletmenin varlık ve satışları arasındaki bağlantıyı ortaya koyan oranlara denir[97](Sarıaslan ve Erol, 2008: 193) .

4.3.1. Alacak Devir Hızı Oranı

İşletmenin satışlar kaleminden sonraki en önemli para girişi alacaklar kaleminden sağlanmaktadır. Bu oran ile alacaklar ne hızla nakit paraya döndüklerini gösteren orandır. İşletmenin alacak tahsilindeki kabiliyetini bu oran ile ölçmekteyiz[98](Akgüç, 2011: 471).İşletme alacaklarının tahsil süresini ölçmek için kullandığı oran türüdür (Gümüş ve diğerleri, 07.11.2021).Bu oranın payında yer alan net satışlar kalemi yerine ‘ kredili satış tutarı’ kullanılabilmektedir. Oranın paydasında yer alan ortalama ticari alacaklar ise dönem başı ticari alacaklar ile dönem sonu ticari alacaklar kaleminin toplanıp ikiye bölünmesi ile bulunmaktadır. Bu oran yüksek olursa işletme alacaklarını tahsil etme de kabiliyetli bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır (Yenisu, 2019).

Alacak Devir Hızı = Net Satışlar / Ortalama Ticari Alacaklar (Yenisu, E. 2019)

Ortalama Ticari Alacaklar = (Dönem Başı Ticari Alacaklar + Dönem Sonu Ticari Alacaklar) / 2 (Yenisu, E. 2019)

[97] Alıntı: Yenisu, E. 2019
[98] Alıntı: Yenisu, E. 2019

4.3.2. Alacakların Tahsil Süresi Oranı

Alacakların tahsil süresi oranı; işletme alacaklarını bir faaliyet döneminde kaç günde tahsilatının gerçekleştiğini göstermektedir. Bu oranın küçük olması kredili alacakların düzenli tahsil edildiğini gösterirken, büyük olması ise alacak tahsilinde sıkıntılar olduğunu göstermektedir. Bu oran alıcılara tanınmış satış vadesinin üçte birinden fazla olmaması gerekmektedir. Bu oran ile birlikte işletmenin ticari borç ödeme süresi de göz önünde bulundurulmalıdır (Yılmaz, 21.11. 2021).

Alacak Tahsil Süresi= (Ticari Alacaklar* 360) / Kredili Satışlar (Yılmaz, 21.11.2021)

Alacak Tahsil Süresi= 360 / Alacak Devir Hızı (Yılmaz, 21.11.2021)

4.3.3. Stok Devir Hızı Oranı

İşletme stoklarını üretim sürecinde ne kadar hızlı bir şekilde tüketildiğini gösteren ve stokların belli bir süre içinde kaç defa yenilendiğini göstermektedir[99](Akdoğan ve Tenker, 2010: 659). İşletmenin stoklarının bir yıl içinde kaç kere nakde dönüştüğünü hesapladığımız oran türüdür (Gümüş ve diğerleri, 07.11.2021).Oranın paydasında yer alan ortalama stoklar kalemini dönem başı stoklar ile dönem sonu stokların toplanması ve ikiye bölünmesi ile bulunmaktadır. Oranın pay kısmında bulunan satılan malın maliyeti ise gelir tablosu kalemlerinden bulunmaktadır (Yılmaz, 21.11.2021). Bu oran yüksek ise işletmenin rekabet üstünlüğü sağlamaktadır (Yenisu, 2019).

Stok Devir Hızı= Satışların Maliyeti / Ortalama Stoklar (Yenisu, E. 2019)

[99] Alıntı: Yenisu, E. 2019

Ortalama Stoklar = (Dönem Başı Stoklar + Dönem Sonu Stoklar) / 2 (Yenisu, E. 2019)

4.3.4. Dönen Varlık Devir Hızı Oranı

İşletmenin dönen varlıklarının bir faaliyet döneminde kaç kez yenilendiğini ortaya koymaktadır (Yenisu, 2019). İşletmenin dönen varlıklarına brüt işletme sermayesi adı verilmektedir. Bu oran işletmenin dönen varlıklarının verimliliği ile alacakların düzenli tahsil edilip edilmediğini gösteren orandır. Eğer işletmenin dönen varlıkları duran varlıklarından az ise bu oranın sonucu fazla çıkacaktır. Oran sonucu düşük çıkmış ise dönen varlıklarının atıl kaldığını verimli kullanılmadığını göstermektedir (Yılmaz, 21.11.2021). Eğer devir hızı yavaşlar ise işletme karlılığında azalış ve kaynak ihtiyacında artış meydana gelmektedir. Eğer devir hızı çok yüksek ise stokları yetersiz kalabilir ya da likit değerleri az olabilmesinin sonucu olarak çıkabilmektedir[100] (Akgüç, 2010: 56). Bu orana bakarken duran varlık ve dönen varlıkların işletme varlıkları içindeki büyüklüğü de önem kazanmaktadır.

Dönen Varlık Devir Hızı= Net Satışlar / Dönen Varlıklar (Yenisu, E. 2019)

4.3.5. Net Çalışma Sermayesi Devir Hızı Oranı

Bir işletme satışları ile net çalışma sermayesi arasındaki bağlantıyı görmek isterse bu oranı kullanmaktadır. Bir işletmenin net çalışma sermayesini hesaplayabilmek için dönen varlıklarından kısa vadeli yabancı kaynakları çıkartıldığı zaman bulunmaktadır. İşletmenin satışları genişlerken stok ihtiyacı ve alacaklarında artış beklenmektedir. Bu durumda işletme daha fazla net çalışma sermayesine ihtiyacı olacaktır[101](Akgüç, 2010: 54). Bu oran yüksek olması istenmesine rağmen fakat çok yüksek olması durumunda net çalışma sermayesinin yetersiz olduğu

[100] Alıntı: Yenisu, E. 2019
[101] Alıntı: Yenisu, E. 2019

şeklinde yorumlanabilmektedir. Bu durum kısa vadeli borçlarında artış olduğunu ya da sermayenin atıl kaldığını anlatabilmektedir[102](Sarıaslan ve Erol, 2008: 196). İşletmenin daha fazla net çalışma sermayesine ihtiyacı olacağına göre bu sermayeyi en verimli şekilde kullanmalıdır.

Net Çalışma Sermayesi Devir Hızı= Net Satışlar / (Dönen Varlıklar – Kısa Vadeli Borçlar) (Yenisu, E. 2019)

4.3.6. Duran Varlık Devir Hızı Oranı

İşletmenin bir yıl içinde nakde dönüştürülmesi zor olan varlıklarına duran varlık adı verilmektedir (Yılmaz,21.11.2021).İşletmenin duran varlıklarının verimliliği bu oran ile bulunmaktadır. Eğer bu varlıklarda çok fazla değişim olursa ortalamaları alınarak hesaplama yapılmalıdır[103](Çabuk ve Lazol, 2010: 225).Bu oran sonucu yüksek ise işletme üretimi için gerekli olan ekipmanlarını verimli kullandığı anlamına gelmektedir. Oran sonucu düşük çıkması sonucu işletme gereğinden fazla ekipmanı elinde atıl olarak bulundurmaktadır (Yılmaz, 21.11.2021). Bu oranda artış var ise verimli olduğu azalış olması konusunda ise verimsiz kullanıldığı sonucu çıkarılmalıdır (Yenisu,2019).

Duran Varlık Devir Hızı = Net Satışlar / Duran Varlıklar (Yenisu, E. 2019)

[102] Alıntı: Yenisu, E. 2019
[103] Alıntı: Yenisu, E. 2019

4.3.7. Öz Kaynak Devir Hızı

İşletme öz kaynaklarını ne kadar etkin ve verimli kullandığını bu oran ile hesaplayabilmektedir. Eğer istenirse formülün payda kısmında ortalama öz kaynaklarda alınabilmektedir (Yenisu, 2019). Bu oran yüksek olması sonucunda öz kaynakların etkin ve verimli kullanıldığını vurgularken çok fazla yüksek olması ise öz kaynaklarını yetersiz kalması sonucunda ortaya çıkabilmektedir[104](Akdoğan ve Tenker, 2010:668). Ayrıca işletmenin yabancı kaynaklar ile finansmanının sağlandığını söyleyebiliriz. İşletme borçlarını ödemekte güçlük yaşayabilme olasılığı artmaktadır (Yılmaz, 21.11.2021). Eğer bu oranın sonucu az ise bu durumda işletmenin iş hacminin özkaynaklarına göre daha az olduğunu söyleyebiliriz [105](Akdoğan ve Tenker, 2010: 668).

Öz Kaynak Devir Hızı Oranı= Net Satışlar / Öz Kaynaklar (Yılmaz, 21.11.2021)

4.3.8. Aktif Devir Hızı Oranı

İşletmenin sermaye yoğunluğunu ölçmektedir. İşletmenin karlılığını etkileyen öğelerdendir (Yenisu, 2019). İşletmenin tüm varlıkları ne oranda verimli kullanıldığını ölçmek için kullanılan orandır. İşletme varlıkları ile ne kadar büyüklükte gelir üretebildiğini ölçebiliriz (Yılmaz, 21.11.2021).Bu oran düşük ise işletme karlılığı azdır. Yüksek riskli gruba giren firmalardır[106] (Akgüç, 2011: 478).

Aktif Devir Hızı= Net Satışlar / Toplam Aktifler (Yenisu, E. 2019)

[104] Alıntı: Yenisu, E. 2019
[105] Alıntı: Yenisu, E. 2019
[106] Alıntı: Yenisu, E. 2019

4.3.9. Ticari Borç Devir Hızı

İşletme ticari borçlarını bir yıl içerisinde kaç kere ödendiğini gösteren orandır. İç analizlerde kullanılan bir oran türüdür (https://www.baskent.edu.tr, 21.11.2021).

Ticari Borç Devir Hızı= Net Alışlar / Ortalama Ticari Borçlar (https://www.baskent.edu.tr, 21.11.2021)

Ortalama Ticari Borçlar= (Dönem Başı Ticari Borçlar+ Dönem Sonu Ticari Borçlar) / 2 (https://www.baskent.edu.tr, 21.11.2021)

4.3.10. Ticari Borçların Ortalama Ödeme Süresi

İşletmenin ticari borçlarının bir yıl içinde ortalama kaç gün içinde ödeme yaptığını göstermektedir (https://www.baskent.edu.tr, 21.11.2021).

Ticari Borçları Ortalama Ödeme Süresi= 365 / Ticari Borçlar Devir Hızı (https://www.baskent.edu.tr, 21.11.2021)

4.3.11. Ticari Borçları Ödeme Süresi

İşletmeler üretim için gerekli olan girdileri piyasadan teminini sağlamak için düzenli borç ödemelerini yapmalıdırlar. Bu oran ile birlikte sektör ortalaması ve alacakların tahsil süreleri göz önünde bulundurulmalıdır (Yılmaz, 21.11.2021).

TBÖS= ((Satıcılar + Borç Senetleri)*360) / Peşin Satışlar (Yılmaz, 21.11.2021)

4.3.12. Hazır Değer Devir Hızı Oranı

İşletme bir faaliyet döneminde hazır değerlerinden kaç kat büyüklükte satış yaptığını ölçmede gösteren orandır. Bu oran yüksek ise işletme hazır değerlerini etkin ve verimli kullandığını göstermektedir. Eğer işletmenin satışları yüksek fakat oran sonucu düşük ise işletme atıl olarak hazır değer tuttuğunu göstermektedir (Yılmaz, 21.11.2021).

HDDH= Net Satışlar / Hazır Değerler (Yılmaz, 21.11.2021)

4.4. KARLILIK DURUMUNUN ANALİZİNE İLİŞKİN ORANLAR

İşletmelerin yatırımcılarının, ortaklarının işletmeye nasıl kar sağladıklarını ortaya koyan oranlardır. İşletmelerin karlılık hedeflerinin incelenmesinde de bu oranları kullanabiliriz(Çabuk ve diğerleri, 2013). İşletmeler genellikle satışlarından elde ettikleri kar oranının yüksek olmasını isterler. Karın ölçülmesinde farklı oranlar kullanılarak finansal tabloların daha iyi okunmasını sağlamaktadırlar (Yenisu, 2019). Bu oranların sonuçları yüksek çıkması beklenmektedir. İşletmenin satışları elde edilen karları karşılayacak büyüklükte olmalıdır. Kar ile satışlar arasındaki bağlantıyı gösteren oranların hesaplanmasında gelir tablosu kalemleri kullanılmaktadır (Yılmaz, 21.11.2021).

4.4.1. Faaliyet Kar Marjı Oranı

İşletmenin brüt satış karından faaliyet giderlerini çıkarttığımızda işletmenin faaliyet karını bulmuş oluruz. İşletmenin net satışlarının kaç katı faaliyet karı elde ettiğini bu oran sayesinde görebilmekteyiz (Yılmaz, 21.11.2021). Bu kar marjı oranı ile işletmenin ana faaliyetlerinin ne büyüklükte kar getirisi sağladığını ölçmek için kullanılmaktadır (Yenisu, 2019).Bu oran yükselmekte ise esas faaliyetlerinin verimli ve kar getirisi yüksek olduğunu göstermektedir. Eğer bu oran azalmakta ise tam tersi durum söz konusu olmaktadır[107] (Çabuk ve Lazol, 2010: 230).

Faaliyet Kar Marjı= Faaliyet Karı (Zararı) / Net Satışlar (Yenisu, E. 2019)

[107] Alıntı: Yenisu, E. 2019

4.4.2. Brüt Kar Marjı Oranı

Bu oran ile net satışlarımızın ne kadar büyüklükteki kısmının brüt satış karı olduğunu göstermektedir (Yenisu, 2019).İşletmenin gayrisafi karlılığı hakkında bilgi veren orandır. Bu oranın işletmenin lehine olabilmesi için sonucunun yüksek çıkması gerekmektedir[108](Akdoğan ve Tenker, 2010: 669).İşletmenin ürün ve hizmetlerinin satış tutarı ile üretilen bu ürün ve hizmetlerin maliyeti arasındaki farkı gösteren orandır Eğer oranın sonucu düşük çıkmış ise işletme giderlerini karşılamakta güçlük çekebilmektedir (Yılmaz, 21.11.2021).

Brüt Kar Marjı Oranı= Brüt Satış Karı / Net Satışlar (Yenisu, E. 2019)

4.4.3. Net Kar Marjı Oranı

İşletmenin satışlarından ne kadar büyüklükte kar elde ettiğini gösteren orandır (Yılmaz, 21.11.2021). Bu oran ile işletmenin her bir liralık satışından ne kadar kar elde ettiğini göstermektedir (Yenisu, 2019). Bu oranın yanı sıra işletmenin brüt ve faaliyet kar marjının sonuçlarına da bakılmalıdır (Yılmaz, 21.11.2021). Bu oran sonucu yüksek olması işletmenin lehine olan bir durumu göstermektedir[109] (Ercan ve Ban, 2009: 46).

Net Kar Marjı Oranı= Net Kar (Zarar) / Net Satışlar (Yenisu, E. 2019)

[108] Alıntı: Yenisu, E. 2019
[109] Alıntı: Yenisu, E. 2019

4.4.4. Faaliyet Giderlerinin Net Satışlara Oranı

İşletmenin faaliyetleri sonucu oluşan giderlerin dönem karı üzerinde ne kadar büyüklükte bir etkisi olduğunu hesaplayabilmek için kullanılan orandır (Yenisu, 2019).

Faaliyet Giderlerinin Net Satışlara Oranı= Faaliyet Giderleri / Net Satışlar (Yenisu, E. 2019)

4.4.5. Olağan Kar Marjı Oranı

İşletmelerin olağan karını, gelir tablosunda yer alan olağan gelir ve karlar, olağan gider ve zararlar, finansman giderleri ve faaliyet karı kalemleri ile bulunmaktadır. İşletmelerin süreklilik arz eden faaliyetlerinden elde ettikleri karın yeterliliğini ölçmektedir (Yılmaz, 21.11.2021).

Olağan Kar Marjı= Olağan Karlar / Net Satışlar (Yılmaz, 21.11.2021)

4.4.6. Dönem Kar Marjı Oranı

İşletmenin dönem karını bulmak için olağan dışı gelir ve karlar, olağan dışı gider ve zararlar, olağan kar ile birlikte değerlendirilerek bulunmaktadır. İşletmenin vergi öncesi dönem karının net satışlar içindeki büyüklüğünü göstermektedir (Yılmaz, 21.11.2021).

Dönem Kar Marjı Oranı= Dönem Karı / Net Satışlar (Yılmaz, 21.11.2021)

4.5. KARLILIK İLE YATIRIMLAR ARASINDAKİ İLİŞKİLERİ GÖSTEREN ORANLAR

İşletme elindeki kaynaklar ve varlıkları ile ne kadar kar yarattığını ve aralarındaki ilişkiyi ölçmeye yarayan oranlardır (Yenisu, 2019). Yatırımcılar yaptıkları yatırımın karşılığında kar beklemektedirler. Ortakların yatırımları öz kaynaklar içerisinde yer almaktadır (Yılmaz, 21.11.2021).

4.5.1. Öz Kaynak Karlılığı Oranı

Öz sermayenin kazanma gücü olarak ifade edilmektedir. Bu oranın yüksek olması beklenmektedir. Bu orana mali rantabilite adı verilmektedir. Bu oran işletmenin 1 TL'lik sermayesinin bir hesap dönemi içinde ne kadar getiri sağlayacağını gösteren orandır[110] (Ercan ve Ban, 2009: 47).

Mali Rantabilite = Net Kar (Zarar) / Öz Kaynaklar (Yenisu, E. 2019)

4.5.2. Ekonomik Rantabilite Oranı

İşletmenin öz sermayesi ile yabancı kaynaklarının toplamlarından ne derece verimli kullanarak kar elde ettiklerini gösteren orandır[111](Akdoğan ve Tenker, 2010: 673). Bu oranın payında faiz ve vergi öncesi kar yer almaktadır. İşletmenin esas faaliyet karını ölçmek için kullanılması gereken bir orandır (Yenisu, 2019).

Ekonomik Rantabilite= FAVÖK / Toplam Pasif (Aktif) (Yenisu, E. 2019)

[110] Alıntı: Yenisu, E. 2019
[111] Alıntı: Yenisu, E. 2019

4.5.3. Varlıkların Karlılığı Oranı

İşletme varlıklarını etkin ve verimli kullanılması sonucunda kar elde edilmektedir. . İşletmenin aktiflerinden ne kadar kar elde edildiğini ölçmek için kullanılabilen orandır (Yılmaz, 21.11.2021). İşletmelerin karlılıklarını ölçmede mutlaka kullandıkları bir yöntem türüdür. İşletmenin genel anlamda zamana yayılmış karlılığını ölçmek için kullanılabilir. Bu oranın yüksek olması beklenmektedir (Yenisu, 2019).

Karlılık Oranı= Net Kar (Zarar) / Toplam Aktif (Pasif) (Yenisu, E. 2019)

4.6. SERMAYE YAPISININ ANALİZİ

İşletmeler faaliyetlerini sürdürebilmeleri için kaynak sağlaması yapmalıdırlar (Tekbaş ve diğerleri, 28.11.2021). İşletmelerin elinde bulunan kaynaklarının maliyetleri hesaplanırken kullanılan oranlardır. İşletmenin kaynaklarının varlıkları için kullanırken yaptığı dağılımı gösteren oranlardır. İşletme kaynakları birden fazla kalemden oluşmakta ve bunların farklı büyüklükte maliyetleri bulunmaktadır (Sayılgan, 28.11.2021). İşletmelerin kaynaklarını oluşturan faktörlerden iki tanesi borç ve öz kaynaklardır (Başcı, 28.11.2021).İşletmenin kaynaklarının içinde bu iki kaynağın dağılımına sermaye yapısı adı verilmektedir (Tekbaş ve diğerleri, 28.11.2021). Sermaye maliyetinin hesaplanmasının bazı önemli noktaları vardır. İşletmeler yatırım projelerini ele alırken maliyet hesabı yapmaktadırlar. İşletmenin gerçekleştirmek istediği yatırım projeleri yüksek iç verime sahip olmalıdır (https://cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr, 28.11.2021). Üretim maliyeti düşürülmesi ve rekabette üstünlük edinimi sağlamaktadır. Firma değerinin ölçümünde önem arz etmektedir (Sayılgan, 28.11.2021).

4.6.1. Borç Maliyeti

İşletmelerin borç maliyeti olarak borçlara ödenmesi gereken faiz oranı alınmalıdır. İşletme borç ile kaynak sağlamasını farklı yollardan yapabilmektedir (Tekbaş ve diğerleri, 28.11.2021). İşletmenin aldığı borcun nakit giriş ve çıkışlarının bugünkü değerlerini birbirine eşitleyen iskonto oranına borcun maliyeti adı verilmektedir (Başcı, 28.11.2021). Örneğin kredi çekebilir veya tahvil yoluyla gerçekleştirebilmektedir. Yabancı kaynakların maliyetini hesaplarken uzun vadeli kredilerin maliyetini ya da tahvil ihracında oluşan maliyeti ele almalıyız (https://cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr, 28.11.2021). Kredi yönteminde maliyet olarak genellikle faiz oranı alınmakta iken tahvil ile yapılan borçlanmanın maliyetinde belirleyici rol oynayan tahvil ihraç fiyatıdır (Tekbaş ve diğerleri, 28.11.2021). Bu maliyet hesaplanırken elde edilen avantaj faizlerin vergi üzerinden düşülmesidir. Kredi ve tahvil ihracında oluşan masraflarda göz önünde bulundurulmalıdır (https://cdn-

acikogretim.istanbul.edu.tr, 28.11.2021). Borcun gerçek maliyeti hesaplanabilmesi için vergi sonrası maliyet hesaba alınmalıdır (Tekbaş ve diğerleri, 28.11.2021). Tahvil ihracında ise tahvilin vadeye kadar olan getiri ile borcun maliyeti hesaplanmalıdır (Başcı, 28.11.2021).

$$NG_b = \sum_{t=1}^{n} \frac{NÇ_{b,t}}{(1+k_b)^t}$$

NG_b = yabancı kaynak kullanımının sağladığı net nakit girişi,

$NÇ_{b,t}$ = yabancı kaynak kullanımı nedeniyle t zamanında karşılaşılan net nakit çıkışı,

n = kredi ya da tahvilin vadesi,

k_b = yabancı kaynak maliyeti.

Kaynakça: https://cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr, 28.11.2021

4.6.2. Öz Sermaye Maliyeti

Öz kaynak maliyeti alternatif maliyetler arasında yer almaktadır. Öz sermaye maliyeti hesaplanırken işletmeye öz kaynağı sağlayan kişi ve kurumların istedikleri getiri oranını ele almalıyız. İşletme ortakları işletmenin öz kaynağına yatırım yaparken getiri beklediği kadar aynı oranda riski de göz önünde bulundurmalıdırlar (Başcı, 28.11.2021). Bu maliyet hesaplamasında vergi öncesi ve sonrası diye bir ayrım olmadığı için işletmeye vergi avantajı sağlamamaktadır. Öz kaynak temini iki şekilde gerçekleşmektedir. İlk olarak işletmenin ortaklarına kar payı dağıtımı yapmayarak; diğer yöntem ise nakdi sermaye artışı yapmaktır. Her iki yöntemde de maliyet aynı fakat nakdi sermaye artışı yöntemi ile gerçekleşen sermaye karşılığında işletme hisse senedi ihraç etmesi gerekmektedir. Bu durumda işletmenin ihraç

maliyetine de katlanması sonucu bu iki yöntem arasındaki maliyet hesaplamasında farklılıklar oluşmaktadır (Tekbaş ve diğerleri, 28.11.2021).

İşletme ortakları iki farklı getiri beklemektedirler; birincisi temettü kazancı ve ikincisi sermaye kazancıdır. Temettü kazancı;işletme ortaklarının işletmenin hisse senetlerini bulundurarak net kardan almak istediği payı ifade etmektedir. Sermaye kazancı ise ortakların bugün aldıkları hisse senetlerinin satış ve alış arasındaki fark olarak ele alınmaktadır (Başcı, 28.11.2021).

Hissedarın Beklediği Kazanç= Temettü Kazancı + Sermaye Kazancı (Başcı, 28.11.2021).

Öz kaynakların maliyetini hesaplarken iki model kullanılmaktadır. Bu modeller FVFM ve Gordon Büyüme Modeli' dir (Tekbaş ve diğerleri, 28.11.2021).

Finansal Varlıkları Fiyatlama Modeli (FVFM) öz kaynak maliyetinin hesabında çoğunlukla kullanılan yöntemdir. Bu model ile işletmenin öz kaynaklarına fon sağlayan kişi ve kurumların istedikleri getiri oranı öz kaynak riskinin bir işlevidir. Bu modelde risk beta ile ölçüm yapılmaktadır (Tekbaş ve diğerleri, 28.11.2021). İşletme senetlerinin işlem gördükleri piyasada işletmenin beklenen getirisi, işletme sistematik riskinin risk primi ile çarpılıp elde edilen sonuca risksiz faizi oranı eklenerek bulunmaktadır. Risksiz faiz oranı, hazine tarafından ihracı gerçekleştirilen uzun vadeli borçlanma araçlarının yıllık bileşik faizi ele alınmakta iken risk primi risksiz faiz oranı ile Pazar getirisi arasında kalan alanı ifade etmektedir. Sistematik risk ise senetlerin beta katsayısı ele alınarak bulunmaktadır. Firmaların bu modele göre olması gereken getiri aynı zaman da senetlerin maliyetini de ifade etmektedir (Başcı, 28.11.2021).

Firmanın hisse senetlerinin getirisi hesaplanırken risksiz faiz oranı (rf), sistematik risk (ßi), Pazar getirisi (rm) ele alınmaktadır (Başcı, 28.11.2021).

r1= rf+ ßi* (rm- rf) (Başcı, 28.11.2021)

risk beta katsayısı= ßi= Kovaryans im/ qm^2 (Başcı, 28.11.2021)

İmtiyazlı hisse senetlerinin maliyetlerini hesaplarken elinde bulunduran kişiye sabit tutarda ve devamlı olarak ödeme yapılan temettü miktarının maliyeti ele alınmaktadır. Po ile hisse senedinin değeri değiştikçe değişen senet maliyetini ifade ederken, D ise sabit ve devamlı ödenecek kar payını ifade etmektedir (Başcı, 28.11.2021).

kimt= D/ Po (Başcı, 28.11.2021)

Kar Payı Değerleme Modeli (Gordon Büyüme Modeli); işletmenin bir hisse senedinin değerini belirlerken sonsuz kadar ödenecek olan kar paylarının bugünkü değeri esas alınmaktadır. Modelin temelinde kar paylarının sabit bir oranda sonsuza kadar büyüyeceği yer almaktadır. Hisse senedinin yatırımcısının elde ettiği getiri oranları öz kaynak maliyetini oluşturmaktadır (Tekbaş ve diğerleri, 28.11.2021). 'Po hisse senedinin olması gereken fiyatını, Do en son ödenmiş olan temettü miktarını, D1 gelecekte ödenecek temettü miktarını, g temettü büyüme oranını ve ke öz kaynak maliyetini ifade etmektedir'(Başcı, 28.11.2021).

Po= D1/ (ke- g) (Başcı, 28.11.2021)

Po= (Do (1+g)) / (ke-g) (Başcı, 28.11.2021)

4.6.3. Ağırlıklı Ortalama Sermaye Maliyeti

İşletmelerin sermayelerini kullanmaları sonucunda bazı maliyetlere katlanmaları gerekmektedir. İşletmelerin belirli bir dönemde bilançosunda yer alan pasif kalemlerinin maliyet hesaplamasında kullanılmaktadır. Bu maliyetleri hesaplamak için ağırlıklı ortalama sermaye maliyeti kullanılmaktadır (Sayılgan, 28.11.2021). İşletmenin borç ve öz kaynaklarının ağırlıklarını hesaplayabilmek için kaynakların içindeki paylarını ele almalıyız. Bu ağırlıkların hesaplanmasında bilanço kalemleri yerine Pazar değerlerinin ele alınması gerekmektedir (Tekbaş ve diğerleri, 28.11.2021).

Ağırlıklı ortalama sermaye maliyetinin hesaplanması için borç ve öz kaynak kalemlerinin maliyetlerinin de hesaba katılması gerekmektedir. İşletmenin borç ve öz kaynak toplamının ağırlıklı maliyetine AOSM adı verilmektedir. Ağırlıklı Ortalama Sermaye Maliyeti (AOSM) ‘k’ harfi ile gösterilmektedir. Borcun maliyeti ‘kd’ ile gösterilirken öz kaynakların maliyeti ‘ ka ‘ ile gösterilmektedir. Borcun ağırlığı ‘wd’ ile öz kaynağın ağırlığı ‘ws’ ile gösterimi yapılmaktadır (Tekbaş ve diğerleri, 28.11.2021).

k= wd*kd+ws*ks (Tekbaş ve diğerleri, 28.11.2021)

4.7. ÇOK KRİTERLİ KARAR VERME YÖNTEMLERİ

Bir ülkenin ekonomik performansının ölçülebilmesi için birçok kriterin analize girmesi gerekmektedir. Çok kriterli karar verme yöntemleri ülkelerin ekonomik performanslarının karşılaştırılmasında, elde edilen sonuçlardan elde edilen alternatifleri sıralama, sınıflandırma ve seçme gibi durumlar için kullanılan yöntemlerdir. Çok kriterli karar verme yöntemleri ile birçok alternatif analiz edilebilmekte ve alternatiflerin birbirinden bağımsız ya da aynı olmamaları halinde yapılan analizlerde sorun çıkmamaktadır. Çok kriterli karar verme yöntemleri karmaşık yapıdaki karar verme problemlerinde yer alan alternatiflerin arasındaki ölçülebilirliğin olmaması ve herhangi bir karşılaştırılma yapılamadığı durumlarda devreye girmektedir. Karar vericiye yardım amaçlı kullanılmaktadır (Urfalıoğlu ve Genç, 2013).

4.7.1. ELECTRE YÖNTEMİ

Electre yöntemi ilk kez Beneyoun tarafından ortaya atılmış çoklu karar verme yöntemidir. İlk defa 1966 yılında ortaya atılmıştır. Her bir değerlendirme için alternatif karar noktaları arasındaki ikili üstünlük kıyaslamalarına dayanan bir yöntemdir[112] (Evren ve Ülengin, 1992).

Electre yöntemi karar verme birimlerinin arasında kıyaslama yapılarak en iyi tercihin belirlenmesini sağlamaktadır. Bu yöntemde birbirleri arasında kıyaslama yapılarak sıralanır ve alternatifler en iyi olan tercihten en kötü olan tercihe doğru bir sıralama gerçekleştirilmektedir. Alternatifler ideal duruma göre değil birbirlerine sağladıkları üstünlüklerine göre tercih edilebilirlik sıralamasında yer edinirler(Urfalıoğlu ve Genç, 2013).

[112] Alıntı: Yücel, M. Ulutaş, A. 2009

Electre yöntemi karar vericinin tercih yapısı için üst derecelendirme tercih ilişkisi oluşturan bir yöntemdir (Çınar, 2004). Electre yöntemi birkaç adımdan oluşan bir analiz türüdür. İlk olarak bir problem belirlenmelidir. Daha sonra bu problemin ışığında kriterler elde edilmelidir. Bir sonraki adımda kriterlere göre alternatiflerin belirlenmesi işlemi yapılmaktadır. Dördüncü adımda karar matrisi oluşturularak analizin başlangıç matrisi oluşturulmaktadır. Beşinci adımda başlangıç matrisinin normalleştirilmesi yapılmaktadır. Bu adımda matriste bulunan kriterler puan ve özelliklerinin kareleri ile toplanır ve karekökü alınarak normalleştirme işlemi yapılmaktadır. Beşinci adımda normalleştirilen matris bu adımda ise ağırlıklandırılması yapılmaktadır. Yedinci adımda ise elde edilen matristen yararlanılarak uyum ve uyumsuzluk kümeleri belirlenmektedir. Sekizinci adımda elde edilen kümelerden matrisler oluşturulmaktadır. Bu matrislere uyum ve uyumsuzluk matrisi adı verilmektedir. Uyum kümeleri ağırlıklandırılarak uyum matrisi elde edilmektedir. Uyumsuzluk matrisi belirli alternatiflerin rakip alternatife göre önemsizlik derecesini göstermektedir. Bu elde edilen matrislerin üstünlük matrisleri de bu aşamada elde edilmektedir. Belirli alternatiflerin rakip alternatiflere uyum sağlayabilmesi için uyum değerinin en az eşik değerine eşit olması gerekmektedir. Uyum üstünlük matrisi ile uyumsuzluk üstünlük matrisi aynı yöntemler ile elde edilmektedir. Uyumsuzluk üstünlük matrisinin elemanları 0 ile1 arasında yer alan değerlerden oluşmaktadır. En son adımda ise toplam üstünlük matrisi belirlenmektedir. Bu matris ile alternatiflerin kısmi tercih listesi ortaya çıkabilmektedir. Eğer toplam üstünlük değeri 1’ e eşit ise uyum ve uyumsuzluk kriterleri kullanılarak alternatiflerin rakip alternatife tercih edildiği sonucu ortaya çıkmaktadır (Urfalıoğlu ve Genç, 2013).

Electre yöntemleri içeriğinde bulunan tercihlerin yapıları ve ağırlık bilgilerinin ele alınıp alınmadığına göre ve elde edilen sonuçlara göre farklı isimler ile anılmıştır. Bu isimler ELECTRE II, III, IV ve ELECTRE TR1 gibi ifadelerdir (Çınar, 2004). Electre yönteminde bir alternatifin baskın olduğu şu şekilde

anlaşılmaktadır. Eğer alternatif diğer alternatiflere bir veya daha fazla kriterde üstünlük sağlamış ise ve diğer kriterlere de eşit ise o alternatifin baskın olduğu anlaşılmaktadır. Electre IV ile Electre I arasındaki temel fark veto eşik değerinin uygulanmasıdır. Veto değeri karar vericileri zorlayan heterojen ölçek zorluluğunu aşmasına yardımcı olmaktadır. Electre IS yöntemi ile hem gerçek kriterler hemde yapay kriterler analize dahil edilebilmektedir. Electre I, II ve III tercih sıralamalarında alternatiflerin mükemmelden sonraki sıralarda yer alanların belirlenememesi durumunda ortaya çıkmıştır. Electre IV yönteminde yapay kriterlerde ele alınabilmektedir. Electre TRI ise eylemlerin nesne ve öğelerine göre kategorileştirilmesini sağlayan yöntemdir (Arslan R. 2018).

4.7.2. PROMETHEE YÖNTEMİ

PROMETHEE yöntemi 1982 yılında Brans tarafından Kanada' da yapılan bir konferansta sunulan çok kriterli karar verme yöntemidir[113] (Brans ve diğ. 1985).

En iyi alternatifin seçilmesi için kullanılan yöntemdir. Sıklıkla kullanılan çok kriterli karar verme yöntemlerinden birisidir. Analiz edilen birden fazla kriter olması sonucunda kullanılması ile birlikte etkili ve kolay bir yöntem olması da bu yöntemin tercih olasılığını arttırmaktadır. Bu yöntemin esas ortaya çıkış nedeni literatürde yer alan önceliklendirme yöntemlerinin uygulama aşamalarının zorluğundan dolayı geliştirilmiştir (Urfalıoğlu ve Genç, 2013).

The Preference Ranking Organization Method for Enrichment Evaluation (PROMETHEE) bu yöntemin adının açılımıdır. Bu yöntemin adının içinde yer alan "Enrichment" kelimesi zenginleştirme anlamına gelmektedir. Bu durumda bu çok kriterli karara verme yönteminin başlangıç karar matrisini değerlendirmeye alırken önceden belirlenen tercih fonksiyonlarını ele almaktadır. Basit bir yöntem uygulaması yapmamaktadır (Urfalıoğlu ve Genç, 2013).

[113] Alıntı: Arslan, R. 2018

Promethee yöntemi hem kısmi önceliklerinin hem de tam önceliklerinin elde edilmesinde ayrıntılı analizler ortaya konulmaktadır. Promethee yöntemi ile yapılan sıralamalar diğer yöntemler sonucu ile yapılan sıralamalardan üstünlük vardır. İlk üstünlüğü alternatifler değerlendirildiğinde kullanılan her bir kriter için farklı tercih fonksiyonları kullanılabilmektedir. İkinci üstünlüğü ise alternatiflere karşı tam ve kısmi sıralamaları elde edilebilmesidir. Promethee yönteminin uygulanması ile yapılan organızasyonların sürecinin etkinliği ve doğruluğu arttırılmaktadır (Dağdeviren ve Eraslan, 2008).

Promethee yöntemini diğer çok kriterli karar verme yöntemlerinden ayıran özellik altı farklı tercih fonksiyonu ortaya koymaktadır. Çok kriterli karar verme problemlerini tercih fonksiyonlarına göre çözen yöntem türüdür. PROMETHEE I yöntemi ile tercih fonksiyonlarına göre alternatifleri üstünlük, eşitlik ve karşılaştırılamaz kategorilerinde belirleyerek bir sonuç oluşturmaktadır. Sonuç tam bir sıralama vermemektedir. Alternatifleri negatif ve pozitif akımlara göre karşılaştırma yapılmakta ve alternatiflerin yerleri belirlenmektedir. PROMETHEE II yöntemi ile alternatiflerin net akımları hesaplanmaktadır. Alternatiflerin en iyiden en kötüye doğru sıralaması yapılmaktadır. Kriterler ile değerlendirilen alternatiflerin göreceli karşılaştırılması tamamlanmış olmaktadır (Urfalıoğlu ve Genç, 2013).

Promethee, Electre ve Topsis yöntemlerinin ilk 4 aşaması aynıdır. Electre ve Topsis analizinde matrislerde yapılan normalizasyon işlemi yapılır iken Promethee yönteminde ise normalizasyon işlemi yapılmadan analize devam edilmektedir. Alternatiflerin ikili karşılaştırmaları yapılarak işleme devam edilmektedir. Promethee yönteminde alternatif ve kriterlerden oluşan matris elde edildikten sonra Brans tarafından ortaya çıkarılan tercih fonksiyonları kullanılarak alternatifler ikili olarak karşılaştırılmaktadırlar (Urfalıoğlu ve Genç, 2013).

Promethee yönteminin aşamaları sırasıyla şu şekildedir. İlk adım olarak her bir kriter için tercih fonksiyonları belirlenmektedir. İkinci adımda birleştirilmiş tercih indekslerinin belirlenmesi yer almaktadır. Üçüncü adımda ise pozitif ve negatif üstünlükler belirlenmektedir. Dördüncü adımda Promethee I ile alternatiflerin kısmi öncelikleri belirlenmektedir. Beşinci adımda Promethee II devreye sokularak alternatiflerin net öncelikleri belirlenmektedir. Promethee II ile net akımın hesaplanmasından sonra bütün alternatifler birbiri ile kıyaslanır hale gelmiş olmaktadır. Bu durumda alternatiflerin karşılaştırılamaz kategorisinde bulunma olasılıkları imkansızlaşmıştır. Sonuç olarak alternatifler net akım değerine göre büyükten küçüğe doğru sıralanarak tercih sıralaması elde edilmiş olmaktadır (Urfalıoğlu ve Genç, 2013).

4.7.3. ANALİTİK HİYERARŞİ SÜRECİ YÖNTEMİ

İlk olarak Myers ve Alpert tarafından 1968 yılında ortaya atılmıştır. 1977 yılında Saaty tarafından geliştirilerek karar verme problemlerinin çözümünde kullanılabilen bir model haline getirmiştir (Dağdeviren ve Tamer, 2001). AHP yöntemi seçenekler açık bir şekilde bilinirken karar vermede etkin olan koşulların matematiksel ifadesi mümkün olmadığı şartlarda kullanılmaktadır. Bu yöntemin amacı tanımlanan ölçütlere en uygun seçeneklerin belirlenmesini sağlamaktadır[114] (Kurşunoğlu ve Önder, 2014).

Analitik Hiyerarşi Süreci yöntemi bir ölçüm teorisidir. Hiyerarşik yapısında amaçlar, kriterler, nitelikler ve alternatifler bulunmaktadır. Hiyerarşik yapısında bulunan elemanlar arasında karar verici ikili karşılaştırmalar yaparak tercihlerin oran skalası ağırlıkları çıkarılmaktadır. Elde edilen bu ağırlıklar toplamsal modelin uygulanması ile alternatifler için bütüncül ağılık ve önceliklere dönüştürülmektedir.

[114] Alıntı: Mutlu, M. ve Sarı, M. 2017

Bu yöntemde sonuç olarak alternatifler öncelik değerlerine göre sıralamaları gerçekleştirilmektedir (Çınar, 2004).

Bu yöntemde esas karar verilirken birden fazla tecrübeli kişinin görüşleri hesaplamaya dahil edilmektedir. İşletmelerin üst kademelerinde bulunan kişilerin ve hesap uzmanlarının da görüşleri dikkate alınan unsurlardandır. Karar verici AHP yöntemi ile diğer grupların sonuçlarını birleştirerek ortak bir sonuç elde etmelidir. Bu yöntem ile hem problem çözüme kavuşurken hem de kişi ve grupların çalışma isteklerini arttırma ve karara saygı duyulduğunu göstermiş olmaktayız (Arslan R. 2018).

AHP yönteminde çözüme ulaşabilmek için bazı aşamaları takip etmek gerekmektedir[115] (Çelikbilek, 2018):

1. Aşama: Problemin tanımlanması
2. Aşama: Kriter ve alternatiflerin belirlenmesi
3. Aşama: Hiyerarşik yapının oluşturulması
4. Aşama: İkili karşılaştırılmalarının gerçekleştirilmesi
5. Aşama: İkili karşılaştırma matrislerinin normalizasyonu
6. Aşama: Öncelik vektörlerinin hesaplanması
7. Aşama: Tutarlılık Testleri
8. Aşama: Karar matrisinin oluşturulması
9. Aşama: Nihai öncelik vektörlerinin hesaplanması

Son olarak problemin bütünü için toplam öncelik hesaplanmalıdır. Alternatifler arasında sıralama yapılmalıdır (Uludağ ve Doğan, 2016).

[115] Alıntı: Arslankaya, S. Ve Göraltay, K. 2019

4.7.4. VIKOR YÖNTEMİ

VIKOR (Vlse Kirterijumska Optimizacija I Kompromisno Resenje) yöntemi 1998 yılında Opriovic tarafından tanıtılmıştır [116](Çelikbilek, 2018). Vikor yöntemi ideal çözüme en yakınsamış olan çözümleri seçmeye ve sıralamaya odaklanmaktadır. Farklı ölçüm değerlerine sahip olan kriterlerin bu yöntem ile değer farklılıklarından kaynaklanan karar verme sorununu da karar verici için kolaylaştırmış olmaktadır[117] (Paksoy, 2017). Bu nedenle analiz yapılırken kriter ağırlıkları eşit kabul edilmektedir (Arslan R. 2018).

Vikor yönteminin işlem basamakları aşağıdaki gibidir (Arslankaya ve Göraltay, 2019):

1. Adım: Her bir kriter için en iyi ve en kötü değerleri belirleme
2. Adım: Sj ve Rj değerleri j= 1,2,3…j için hesaplanır.
3. Adım: Qj değerleri her bir alternatif için hesaplanır.
4. Adım: S,R,Q değerleri küçükten büyüğe doğru sıralanır. Alternatiflerin sıralaması belirlenir.
5. Adım: Elde edilen bu sıralamadaki alternatiflerin doğru sıralanıp sıralanmadığına bakılır. Bu durum koşulların sağlanıp sağlanmamasına bağlıdır.

4.7.5. GRİ İLİŞKİSEL ANALİZ (GRA) YÖNTEMİ

Gri ilişkisel analiz yöntemi 1982 yılında Profesör Deng tarafından ortaya atılmıştır (Deng, 1989). Bu yöntem ile iki dizi arasındaki ilişkiyi sayısal veri şeklinde hesaplanabilir. Analiz sonucunda hesaplanan ilişki derecesine gri ilişki derecesi adı

[116] Alıntı: Arslankaya, S. Ve Göraltay, K. 2019
[117] Alıntı: Arslankaya, S. Ve Göraltay, K. 2019

verilmektedir. Gri ilişki derecesi 0 ile 1 arasında değerler almaktadır[118] (Feng ve Wang, 2000).

Analiz 6 aşamadan oluşmaktadır. İlk aşaması karar matrisinin oluşturulmasıdır. İkinci aşamada karar matrisinin standardizasyonu yapılmaktadır. Üçüncü adımda standartlaştırılmış karar matrisinin referans serisinin oluşturulmasıdır. Dördüncü aşamada fark matrisi oluşturulmaktadır. Beşinci aşamada gri ilişkisel katsayıları hesaplanmaktadır. Altıncı aşamada gri ilişki derecesi hesaplanmaktadır. Elde edilen bu ilişki derecesine göre alternatifler büyükten küçüğe göre sıralanmaktadır. En büyük değeri alan alternatif en iyi alternatif olduğu anlamına gelmektedir (Mutlu ve Sarı, 2017).

4.7.6. MAUT YÖNTEMİ

Maut yöntemi bir fayda teorisidir. İlk olarak Fisburn 1967 yılında uygulamıştır. 1974 yılında Keeney tarafından bu yöntem kullanılmıştır. Loken 2007 yılında bu yöntem üzerinde çalışmalar yapmıştır. Yöntemi geliştirmiştir. Günümüzde geniş bir kullanım ağına sahiptir (Konuşkan ve Uygun, 2014). Karar vericinin sezgisel yargılarını formüle edebilen bir yöntem türüdür. Birbiri ile çelişkili olan hedefler arasında seçim yapılabilmesini kolaylaştıran ve mantıklı hale getirmek için bu yöntem kullanılmaktadır[119] (Kim, Song 2009:145).

Maut yönteminin amacında tüm karar vericilerin bütün bakış açıları bir araya getirilir. Bu fikirler optimize edilmesi isteği yatmaktadır. Karar verici analize başlamadan önce fonksiyonu inşa etmelidir (Arslan R. 2018).

---

[118] Alıntı: Mutlu, M. ve Sarı, M. 2017

[119] Alıntı: Arslan, R. 2018

Maut yönteminin aşamaları aşağıdaki gibidir (Konuşkan ve Uygun, 2014):

1. Karar problemine konu olan kriterler belirlenmelidir.
2. Önceliklerin belirlendiği ağırlık değerlerinin (wi) atamaları yapılmaktadır. Tüm wi değerlerinin toplamı 1'e eşit olmalıdır.
3. Kriterlerin değer ölçülerinin atamalarını nicel kriterlere nicel değer ataması yapılırken nitel kriterler için ikili karşılaştırmalar göz önünde bulundurularak atama yapılmalıdır.
4. Kriterlere değer ataması yapıldıktan sonra normalizasyon işlemi yapılmaktadır. Normalizasyon işlemi yapılırken her niteliğin en iyi değerine "1" ataması yapılırken en kötü değerine ise "0" ataması yapılmaktadır.
5. Fayda değerlerinin ataması yapılmaktadır.

4.7.7. MOORA YÖNTEMİ

MOORA yöntemi ilk olarak "Oran Analizine Dayalı Çok Amaçlı Optimizasyon" adı ile çalışmalarda yerini almıştır. Bu yönteme çalışmalarında ilk kez yer veren Brauers ve Zavadskas' tır. 2006 yılında yer vermişlerdir. MOORA yöntemi ülkemizde ve diğer ülkelerde birçok alanda uygulamaları mevcuttur[120] (Yıldırım ve Önder, 2015).

MOORA yönteminin diğer çok kriterli karar verme yöntemlerine göre üstünlükleri bulunmaktadır[121] (Ersöz & Atav, 2011):

1. Yöntemin hesaplanma zamanı diğer çok kriterli karar verme yöntemlerine göre daha kısadır.

[120] Alıntı: Arslankaya, S. Ve Göraltay, K. 2019
[121] Alıntı: Arslankaya, S. Ve Göraltay, K. 2019

2. Matematiksel işlemi diğer yöntemlere göre daha azdır. Yöntemin uygulanması basit ve güvenilirlik bakımından makul sonuçlar vermektedir.
3. Tüm amaçlar değerlemeye alınmaktadır.
4. Alternatifler ve amaçların birbiri ile ilişkileri bir bütün olarak ele alınmaktadır.

MOORA yönteminin birden fazla çözüm metotları bulunmaktadır. Bu yöntemler MOORA- Oran Metodu, MOORA- Referans Noktası Yaklaşımı, MOORA- Önem Katsayısı, MOORA- Tam Çarpım Yaklaşımı, MULTI- MOORA Yaklaşımı' dır.

4.7.7.1.MOORA- Oran Metodu

Bu yöntemin ilk aşaması alternatif ve alternatifler kriterler üzerinden değerlendirilerek bir karar matrisi oluşturulmaktadır. Elde edilen karar matrisinin normalleştirme işlemi yapılmaktadır. Matriste bulunan kriterlerin maksimum ve minimum kriterleri bulunur. Maksimum kriterlerin değerlerinden minimum kriterlerin değerleri çıkartılır. Daha sonra alternatifin tüm kriterlere göre normalleştirilmiş hali bulunur ve bunlar büyükten küçüğe sıralamaları yapılmaktadır. İlk sırada yer alan alternatif çözüm için en uygun olan alternatif olduğu sonucuna varılmaktadır (Arslankaya ve Göraltay, 2019).

4.7.7.2.MOORA- Referans Noktası Yaklaşımı

Bu yöntemde ilk aşama olarak MOORA- Oran metodunun elde edilen normalize değerleri ele almaktadır. Bu yöntemde referans noktası olarak maksimizasyon durumunda en iyi değeri ele alırken, minimizasyon durumunda ise en kötü değer ele alınmaktadır. Elde edilen referans noktalarına göre alternatiflerin bu

noktalara uzaklıkları belirlenmektedir (Brauers ve Zavadskas, 2006). Elde edilen matrise Tchebycheff Min-Max işlemi uygulanmaktadır. Küçükten büyüğe doğru sıralama yapılır ve ilk sıradaki değer en iyi alternatif seçilmektedir (Akar & vd. Mayıs,2016).

4.7.7.3.MOORA- Önem Katsayısı Yaklaşımı

Temel olarak MOORA- Oran metodunun normalleştirilmiş değerleri ele alınmaktadır. Kriterlerin bazen önem değerleri birbirinden farklı olabilmektedir. Bu yöntem ile kriterler uygun ağırlıklarla çarpılmaktadır. Kriterlerin önem ağırlıkları referans noktası yaklaşımında da kullanılmaktadır. Kriterlerin önem ağırlıkları dikkate alınarak sıralama oluşturulmaktadır (Arslankaya ve Göraltay, 2019).

4.7.7.4.MOORA- Tam Çarpım Yaklaşımı

Brauers ve Zavadskas tarafından 2010 yılında geliştirmişlerdir. Her bir alternatifin maksimizasyon amaçlı verilerin çarpımı yapılır. Aynı şekilde minimizasyon amaçlı verilerinde çarpımı bulunur. Maksimizasyon veri çarpımı minimizasyon veri çarpımına bölünür (Özbek, 2015). En uygun alternatif birinci sıradaki alternatif olacaktır (Arslankaya ve Göraltay, 2019).

4.7.7.5.MULTI- MOORA Yaklaşımı

Brauers ve Zavadskas tarafından 2010 yılında geliştirilmiştir. Bu yöntem MOORA yöntemlerinin çok amaçlı tam çarpan formlarının dizisidir. Buradaki amaç en fazla önemli değeri olan alternatifler belirlenmesidir. Karar

vericiye en uygun alternatif belirlemesine yol açmaktır (Özçelik ve Atmaca, 2014).

4.7.8.DEMATEL YÖNTEMİ

Bu yöntem ilk olarak Cenevre Battelle Memorial Enstitüsü, Bilim ve İnsan İlişkileri programı tarafından çıkarılmıştır. 1972 yılında karmaşık problemlerin çözümü için kullanılmıştır (Aksakal & Dağdeviren, 2010). DEMATEL yöntemi kriterler arasındaki ilişkiyi alenen ortaya koyan çok kriterli karar verme yöntemidir. Kriterlerin diğer kriterleri etkileyen mi yoksa diğer kriterlerden etkilenen bir kriter olduğunu saptamamızı sağlayan yöntem DEMATEL yöntemidir [122](Çelikbilek, 2018).

DEMATEL yönteminin ilk adımı problemi tanımlamaktır. İkinci adımda ise tanımlanan soruna uygun kriterleri belirlemektedirler. Üçüncü adımında kriterler arasındaki ilişkinin ölçümü yapılmaktadır. Burada ölçek olarak 0'dan 4'e kadar rakamlar belirlenmiştir. Sıfır "etki yok" anlamına gelirken, dört ise "çok yüksek derecede etki" anlamına gelmektedir. Bir "düşük derecede etki", iki "orta derecede etki" ve üç ise "yüksek derecede etki" anlamına gelmektedir. Dördüncü adımda ise direkt ilişki matrisi oluşturulmaktadır. Beşinci adımda direkt ilişki matrisi normalizasyon işlemi yapılmaktadır. Altıncı adımda toplam ilişki matrisi oluşturulmaktadır. Yedinci adımda kriterler arasındaki ilişkinin tespiti yapılmaktadır. Sekizinci adımda ağ diyagramı oluşturulmaktadır. Dokuzuncu adımda kriter ağırlıkları belirlenmektedir (Arslankaya ve Göraltay, 2019).

[122] Alıntı: Arslankaya, S. Ve Göraltay, K. 2019

4.7.9.ANALİTİK AĞ SÜRECİ (ANP) YÖNTEMİ

ANP yöntemi, analitik hiyerarşi yöntemindeki gibi problemler hiyerarşik bir yapı ile çözülemediği zaman kullanılan yöntemdir. Bu tür problemlerde belirlenen kriter ve alternatifler birbirleriyle karşılıklı iletişimleri bulunmaktadır. Bu gibi durumlarda kriterlerin ve alternatiflerin ağırlıklarının bulunmasındaki süreç daha karmaşık bir hale gelmektedir (Üstün, Özdemir ve Demirtaş, 2005: 3). Bu yöntem problemler, kriterler ve alternatifler arasındaki ilişkileri ve ilişki yönlerini ağ şeklinde göstererek birbiri ile dolaylı yoldan ilişkilendirilmiş elemanların arasında gerçekleşebilecek etkileşim ve geri dönüşleri görebilmemizi sağlamaktadır (Saaty, 1996). ANP yönteminin AHS yöntemine olan üstünlüğü elemanların kümesel etkileşimlerini görebilme imkânıdır(Meade ve Sarkis, 1999: 246).

ANP yönteminin analiz aşamaları aşağıdaki gibidir[123] (Paksoy, 2017):

1. Probleme uygun kriter, alt kriter ve alternatiflerin belirlenmesidir.
2. İkili karşılaştırma matrislerini oluşturmak.
3. Süper matrisin oluşturulmasıdır.
4. Limit süper matrisin oluşturulmasıdır.
5. En iyi alternatif seçimi yapılmaktadır.

4.7.10.MACBETH YÖNTEMİ

1990'lı yıllarda geliştirilmiştir. C. A. Bana e Costa, J. C. Vansnick ve J. M. De Corte tarafından geliştirilmiştir[124] (Costa, Corte 2012: 13). Kalitatif yargılardan oluşan problemler üzerinde çalışılan bir yöntemdir. Bu tür problemlere kantitatif bir yöntem uygulayarak çözüme kavuşturulmaya çalışılır. Bu yöntemde araştırmacılar sayılara ihtiyaç duymaz çünkü burada amaç karar vericinin seçenekler arasındaki

[123] Alıntı: Arslankaya, S. Ve Göraltay, K. 2019
[124] Alıntı: Arslan, R. 2018

tercih düzeylerini ölçmektir. Macbeth yönteminde ölçüm ifadesi olarak "zayıf" , "güçlü" gibi ifadelere başvurulmaktadır [125](Costa ve diğ. 2010).

Macbeth yöntemi analitik hiyerarşi süreci ile birden fazla ortak yanları bulunmaktadır. İki yöntemde de ikili karşılaştırma işlemi yapılmaktadır. İki yöntem arasındaki en önemli fark ise analitik hiyerarşi süreci yönteminde oran ölçek olarak kullanılırken Macbeth yönteminde eşit arlıklı ölçek kullanılmaktadır (Arslan R. 2018).

Kriterlerin karşılaştırılmaları birleşik halde yapılmaktadır. Bu tür problemlerin çözümünde interaktif düşünceler başrol oynamaktadır. İstenilen alternatife öncelik verilmektedir. Bu yöntemde alternatifler hem bireysel hemde grup olarak değerlendirilmeleri yapılmaktadır [126](Costa ve diğ. 2008). Bu yöntemin en önemli özelliği takdire dayalı bilgiler sormasıdır. Sayısal değerlendirme yapılmamasıdır. Birleştirilmiş fonksiyon kullanılmaktadır. Bu yöntemde kriterlerin ağırlıkları açıkça belirtilmektedir. Bu gibi nedenlerden diğer çok kriterli karar verme yöntemlerinden ayrılmaktadır [127](Belton, Stewart 2002).

Macbeth yönteminde kriterlerin önem derecelerinin belirlenmesi için 7 adet kategori bulunmaktadır. Bu kategoriler, üstünlük yok (no), çok zayıf (very weak), zayıf (weak), orta (moderate), kuvvetli (strong), çok kuvvetli (very strong), aşırı kuvvetli (extreme)'dir [128](Costa ve diğ. 2005). Kalitatif değerler ilgili programa yüklenir ve program nitel değerlendirmelerin tutarlı olabilmesi için doğrulama yapar.

[125] Alıntı: Arslan, R. 2018
[126] Alıntı: Arslan, R. 2018
[127] Alıntı: Arslan, R. 2018
[128] Alıntı: Arslan, R. 2018

Kalitatif değerler arasında bir tutarsızlık söz konusu ise çözüm için bazı seçenekler sunmaktadır[129] (M-MACBETH Kullanım Kılavuzu 2005, sf.26).

4.7.11.UTA YÖNTEMİ

UTA Yöntemi, MAUT yöntemine bir alternatif olarak ortaya çıkarılmıştır. 1982 yılında geliştirilmiştir. Jacquet- Lagreze ve Siskos tarafından geliştirilen bir yöntemdir[130](Jacquet, Siskos 1982). UTA yönteminin temelinde regresyon hesaplaması yatmaktadır. Karar vericinin tercihlerine uygun optimal fayda fonksiyonunu bulabilmek için lineer programlama tekniklerini uygulamaktadır. Karar vericinin kısıtları göz önünde bulundurulur. Optimum çözüm için bir fonksiyon oluşturulmaktadır. Tercihler matematiksel denkleme dönüştürülerek fayda fonksiyonu elde edilmektedir[131] (Ishizaka, Nemery 2013). UTA yöntemi birden farklı modelle hesaplanabilmektedir. Bu modeller; toplamsal, logaritmik toplamsal, yarı toplamsal, çarpımsal, birleştirme- ayrıştırma yaklaşımı gibi model türleridir[132] (Ponpeng, Liston 2003: 18).

4.7.12. COMPROMİSE PROGRAMMİNG (CP) YÖNTEMİ

1973 yılında Zeleny ve 1985 yılında ise Yu tarafından geliştirilen çok kriterli karar verme yöntemlerinden biridir. Compromise programming yöntemi "uzlaştırıcı çözüm" anlamına gelmektedir. Karar verme sürecinde ideal bir nokta belirlenmektedir. Elde edilen alternatiflerin bu noktaya olan uzaklığın minimize edilmesine dayanmaktadır. Karar vericinin ideallerine en yakın olan çözümlerin kümesi en iyi uzlaştıran çözüm olarak değerlendirilmektedirler. Compromise programming yöntemi, birden fazla kriteri bulunan problemlerde yaşanan

[129] Alıntı: Arslan, R. 2018
[130] Alıntı: Arslan, R. 2018
[131] Alıntı: Arslan, R. 2018
[132] Alıntı: Arslan, R. 2018

çatışmalarda uzlaşmacı bir çözüm yolu bulabilmek için uygulanmaya başlanmıştır [133](Beula, Prasad 2012).

Bu yöntemde ideal noktaya alternatiflerin uzaklığını ölçebilmek için yöntemin uygulanma aşamasında metrik uzaklık kullanılmaktadır. Diğer çok kriterli karar verme yöntemleri arasında en sade matematiksel işleme sahip olan yöntemdir (Arslan R. 2018).

Karar verici en az pişmanlığı bu yöntemde yaşamakta ve elde edilen çözümlerin hepsi uygulanabilir durumda olmaktadırlar. CP yönteminin çözümünde herhangi bir ilişkisi olmayan alternatifler bağımsız bırakılmaktadır. Burada tarafsızlık ilkesi söz konusudur [134](Yu, 1973).

CP yönteminin aşamaları aşağıdaki gibidir (Öztel, 2016):

1. Aşama: Karar matrisi oluşturulmaktadır.
2. Aşama: En ideal nokta ve anti ideal nokta kararlaştırılmaktadır.
3. Aşama: Alternatiflerin ideal noktaya olan uzaklığı minimize edilerek metrik uzaklık elde edilmektedir.
4. Aşama: Metrik uzaklıkta hesaplanmış değerlerde en küçük değeri veren alternatif karar vericinin en uygun seçimidir.

[133]Alıntı: Arslan, R. 2018
[134]Alıntı: Arslan, R. 2018

4.7.13. ARAS YÖNTEMİ

Aras yöntemi, bulanık mantık ve gri ilişkisel teori ile modellenebilen bir yöntemdir. Sliogeriene, Z. Turskis ile E. K. Zavadskas tarafından geliştirilmiş bir yöntemdir (Turskis, Zavadskas 2010). Aras yönteminde amaç alternatiflerin minimumda en küçük değere olan alternatif optimal nokta iken maksimumda ise en büyük değer alan alternatif optimal noktadır. Elde edilen optimal noktalar ile fayda fonksiyonunun karşılaştırılmasına dayanan yöntemdir (Shariati ve diğ. 2014:411).

Bu yöntemde seçeneklerin performanslarını hesaplamak için kriterler optimal olarak belirlenen alternatiflere kıyaslanması ile bulunmaktadır [135](Sliogerience ve diğ. 2013).

Aras yönteminin aşamaları aşağıdaki gibidir[136] (Zavadskas ve diğ. 2010):

1. Aşama: Karar matrisinin oluşturulmaktadır.
2. Aşama: Karar matrisine normalizasyon işlemi yapılmaktadır.
3. Aşama: Normalize karar matrisinin kriter ağırlık atamaları yapılmaktadır.
4. Aşama: Alternatifler için en uygun fayda fonksiyonu hesaplanmaktadır.
5. Aşama: Sıralama sonucunda fayda derecesi hesaplanmaktadır.

4.7.14. COPRAS YÖNTEMİ

1996 yılında Zavadskas ve Kaklauskas tarafından bu yöntem geliştirilmiştir. Copras yöntemi "Karmaşık Oransal Değerlendirme" anlamına gelmektedir. Bu yöntem ile hem nicel hemde nitel veriler analiz edilebilmektedir [137](Özbek, 2017: 70). Çok Kriterli Karar Verme Yöntemlerini işletmeler faaliyet süreçlerinin

[135]Alıntı: Arslan, R. 2018
[136]Alıntı: Arslan, R. 2018
[137]Alıntı: Sarıçalı, G. 2018

planlamasını yaparken ve zamanını iyi ayarlamak için birden fazla alternatif üretmekte ve bu alternatifler arasından en iyisini seçebilmek için kullanmaktadırlar [138](Özdağoğlu, 2013b: 229). Bu yöntemde alternatifler fayda derecelerine göre sıralanmakta ve en iyi fayda sağlayan alternatif ilk sırada yer almaktadır. Copras yöntemi hem maksimizasyon hemde minimizasyon işlemleri için kullanılabilmektedir[139] (Özbek, 2017: 70).

Copras yöntemi diğer çok kriterli karar verme yöntemlerinden bazı özellikleri bakımından ayrılmaktadır. Copras yöntemi alternatifleri birbirleri ile kıyaslama yaparak yüzdesel bir gösterimle diğer alternatiflere göre ne derece iyi veya kötü olduğunu göstermektedir (Sarıçalı, 2018). Copras yönteminde alternatiflerin fazlalığı analiz sürecini uzatmamaktadır. Çünkü Copras yönteminde alternatifler arasında ikili karşılaştırma yapılmamaktadır. PROMETHEE ve ELECTRE yöntemlerinde alternatifler arasında ikili karşılaştırmalar yapıldığı için alternatif sayısının artması uzun analiz süreci olacağı anlamına gelmektedir. Copras yönteminde böyle bir durum söz konusu değildir [140](Özdağoğlu, 2013a:2). Copras yönteminin kullanımı için özel bir program gerekmektedir. Diğer yöntemlerin bazılarında özel bir program kullanımı gerekmektedir. Örnek olarak VİKOR, TOPSİS yöntemleri örnek verilebilir[141] (Özbek, 2017: 70).

Copras yönteminin avantajları şu şekildedir [142](Mulliner vd. 2013: 274):

1. Diğer çok kriterli karar verme yöntemlerine oranla analiz süresi daha kısa ve basit bir kullanıma sahip yöntemdir.
2. Bu yöntemde analiz edilecek kriterler hem maksimize hemde minimize edilebilir ve ikisi aynı anda yapılabilmektedir. Elde edilen sonuçlar ayrı ayrı yorumlanabilmektedir.

[138]Alıntı: Sarıçalı, G. 2018
[139]Alıntı: Sarıçalı, G. 2018
[140]Alıntı: Sarıçalı, G. 2018
[141]Alıntı: Sarıçalı, G. 2018
[142]Alıntı: Sarıçalı, G. 2018

3. Copras yöntemi kriterlere uygulandığında sonuç olarak alternatiflerin sıralaması sağlayacakları faydalarının derecelendirilmesi ile gerçekleşmektedir.
4. Analiz edilecek kriterler hem nicel hemde nitel olabilmektedirler.

Copras yönteminin dezavantajları şu şekildedir (Sarıçalı, 2018):

1. Copras yönteminde analiz edilecek kriterlerin ağırlıklarının hesaplaması yapılamamaktadır. Bu nedenle başka bir çok kriterli karar verme yöntemi kullanılarak kriter ağırlık hesaplaması yapılmaktadır.

Copras yönteminin adımları aşağıdaki gibi sıralanmaktadır[143] (Kaklauskas vd. 2010; Özdağoğlu, 2013a; 2013b):

1. Başlangıç karar matrisi oluşturulmaktadır.
2. Karar matrisine normalizasyon işlemi yapılmaktadır.
3. Kriterlerin ağırlıkları hesaplanır. Bir önceki basamakta elde edilmiş olan normalize edilmiş karar matrisi ile kriter ağırlıkları birleştirilerek ağırlıklı normalize edilmiş karar matrisi elde edilmektedir.
4. Faydalı ve faydasız kriterler için ayrı ayrı ağırlıklı normalize edilmiş karar matrisindeki kriterlerin toplamı yapılmaktadır.
5. Her alternatif için göreceli önem derecesi hesaplanmaktadır.
6. Bir önceki basamakta hesaplanan değerler arasından en yüksek değere sahip olanı bulunmaktadır.

[143] Alıntı: Sarıçalı G. Kundakcı N. 2016

7. Alternatiflerin ayrı ayrı performans indeksleri hesaplanmaktadır. En iyi alternatifin performans indeks puanı "100" olmaktadır. Hesaplanan performans indekslerine göre alternatiflerin sıralamaları yapılmaktadır.

4.7.15.KEMIRA-M YÖNTEMİ

KEMIRA-M yönteminin açılımı "Kemeny Median Indicator Rank Accordance – Modified" kelimelerinden oluşmaktadır. Zavadskas, Kosavera ve Dadelo tarafından 2014 yılında geliştirilmiş bir yöntemdir. Bu yöntem ile alternatifler arasından en iyi alternatifin seçiminde ve kriterlerin ağırlıklarını belirlemede kullanılan etkin bir yöntemdir. Bu yöntemde herhangi bir başlangıç bilgisi gerekli olmamaktadır. Optimizasyon problemlerinde etkili bir çözüm yöntemidir (Sarıçalı ve Kundakçı, 2017: 37).

KEMIRA- M yöntemi KEMIRA yönteminin bazı değişikliklere uğramış halini oluşturmaktadır. Bu durumda aralarında bazı farklılıklar söz konusu olabilmektedir. İkiside aynı konuları ele alan yöntemlerdir. KEMIRA-M yönteminde kriterler iki veya daha fazla gruba ayrılarak işleme başlanmalıdır. Gruba ayrılma işlemi işlem kolaylığı açısından yapılmaktadır. Bu işlem yapılarak hem ikili kıyaslamaların hemde matrislerin oluşumu daha kolay hale gelmektedir. KEMIRA-M yöntemi ayrılan gruplardaki kriter sayısının az olduğu durumlarda kullanımı daha uygun hale gelmektedir. Bu adımın ikinci aşamasında da analiz konusunda uzman olan kişilerin kriterler arasında belirledikleri öncelik sırasından yarar sağlanmaktadır (Sarıçalı, 2018). Yöntemin ikinci adımında "Sıralama Uygunluk Göstergesi" kullanılarak kriter ağırlıkları belirlenmektedir[144] (Kosareva vd. 2016: 51). Üçüncü adımda ilk olarak bir amaç fonksiyonu belirlenmelidir. Daha sonra belirlenen bu fonksiyona göre alternatifler sıralanmalıdır (Sarıçalı, 2018). KEMIRA- M yöntemi

[144]Alıntı: Sarıçalı, G. 2018

günlük hayatta kullanımı karmaşık yapısından dolayı zorlaşmaktadır. Bu yöntemin uygulandığı konuların çözümü sağlanması için zaman gerekmektedir (Sarıçalı ve Kundakçı, 2017: 53).

Bu yöntemin avantajları nelerdir (Sarıçalı, 2018)?

- Birden fazla kriterlerin olduğu problemlere kriterlerin gruplara ayırarak işlem kolaylığı sağlamaktadır.
- KEMIRA yöntemine göre bu yöntem daha basit hesaplamalar içermektedir.
- Diğer çok kriterli karar verme yöntemleri gibi başlangıç matrisine ihtiyacı yoktur.
- Kriterlerin ağırlıklarını hesaplamada oldukça kolaylık sağlayan bir yöntemdir.

KEMIRA-M yönteminin dezavantajı ise işlemlerinin uzun bir sürede ve karmaşık halde gerçekleşmesidir. Karar vericinin zamanını alan bir yöntemdir (Sarıçalı, 2018).

KEMIRA-M yönteminin adımları aşağıdaki gibi sıralanabilir (Sarıçalı ve Kundakçı, 2017: 38-40):

1. Adım: Karar matrisinin oluşturulması ile işleme başlanmaktadır.
2. Adım: Uzmanlar tarafından kriterlerin öncelik sıralaması belirlenmektedir.
3. Adım: Oluşturulan öncelik tablosunda yüksek değerli olması istenmeyen değerler yer alıyor ise "1/ xij veya 1/ yij" şeklinde kriterler yazılarak yeni bir karar matrisi

oluşturulmaktadır[145] (Krylovas vd. 2016: 54; Jahan vd. 2016: 87).

4. Adım: Yeni karar matrisine bu adımda normalizasyon işlemi yapılmaktadır.
5. Adım: Kemeny Medyan yöntemi ile kriterlerin öncelik sıralaması belirlenmekte ve uzmanlar tarafından belirlenen X ve Y kriterleri öncelik sıralamalarına göre büyükten küçüğe doğru sıralamaları yapılmaktadır.
6. Adım: Bu adımda Modifiye edilmiş Sıralama Uygunluk Göstergesi uygulanmaktadır. Burada kriter ağırlıklarının hesaplaması ve alternatiflerin sıralaması yapılmaktadır. Alternatifler arasından minimum değerli olan seçilir.

4.7.16.SMART YÖNTEMİ

SMART yöntemi yaygın bir kullanıma sahiptir. SMART yönteminin açılımı "Simple Multi- Attribute Rating Technique" Türkçe anlamı ise "Temel Çok Ölçütlü Değerlendirme Tekniği" ifade edilmektedir. Bu yöntemde kriterler öznel bir tercih sıralaması gerçekleştirilmek istenmesidir. Birden fazla performans kriterine göre değerlendirme yapılmaktadır. Word Edwards ve birkaç psikolog daha faydanın daha pratik nasıl ölçülebileceği ve davranışsal karar verme teorisi ile ilgilenmektedirler. Word Edwards problemlerin basitleştirilmesi görüşünü savunarak "SMART" yöntemini geliştirmiştir. Bu yöntem temel alınarak çeşitli türevleri geliştirilebilmektedir. Burada karar verici ilk önce öncelikli kriterlere odaklanmasını sağlamaktadır. Yöntemi uygulayabilmemiz için elimizde bir değerlendirme tablosu bulunmalıdır. Hesap yapılırken her bir kriterin ağırlık değeri, ilgili seçeneğin puanı ile çarpılmalıdır. İlgili seçeneğin tüm çarpım sonuçları toplanarak final puanları belirlenmektedir. Final puanlarına göre alternatif sıralaması yapılmaktadır (Çil, 12.04.2022).

[145]Alıntı: Sarıçalı, G.2018

4.7.17.ARDIŞIK SIRASAL (LEXICOGRAPHIC) YÖNTEMİ

Bu yöntemde ilk olarak karar verici tarafından amaçlar önem derecelerine göre bir sıralamalara tabi tutulmaktadır. Karar verici tarafından yöntemin uygulanması sonucunda seçilen alternatif; amaçları önem derecelerine göre sıralanmış haldeyken sırasıyla tümünü en büyükleyen alternatiftir (Çil, 12.04.2022).

Ardışık Sırasal yönteminin işlem adımları aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (Çil, 12.04.2022):

1. Adım: Önem derecesine göre sıralamada ilk sırada bulunan amaç fonksiyonunu en büyükleyen alternatif bulunmaktadır.
2. Adım: Yapılan sıralamadaki ikinci önem sırasında yer alan amaç fonksiyonunun ele alınmasıyla ikinci alt problemin çözümüne ulaşılmaya çalışılır.
3. Adım: Benzer alt problemler geriye kalan amaçlar için çözülmeye başlanır.

Bu yöntem karar vericinin amaçları önem derecelerine göre sıralamasında hassas bir yapıya sahiptir. Bu yüzden iki amaçlı bir karar verme probleminde eğer amaçların önem dereceleri birbirine yakın ise bu yöntem kullanılırken çok hassas davranılmalıdır. Kriterler en önemli ölçüte göre sıralanmaktadır. En önemli ölçüte göre sıralama yapılırken kriterlerin en az ikisinde performans değerleri eşit çıkar ise ikinci önemli ölçüte göre bir sıralama yapılarak kriterler sıralamaya dahil edilmektedir (Çil, 12.04.2022).

4.7.18. BULANIK MANTIK YÖNTEMİ

Bulanık mantık yöntemi, 1965 yılında literatüre bu analiz hakkında makale yayınlanması ile girmiştir. Bu yöntem hakkında ilk makale yayınlayan L.A. Zadeh' tir. Bu yöntemi literatüre sokan ilk makalede konu olarak bulanık kümelerin genel bir açıklaması yer almaktadır. Tanımı, bu konu ile ilgili kavramlar, özellikler vb. konular makalede işlenmiştir. Bulanık mantık yöntemi karar vericinin kararlarının sadece sayısal veriler ile açıklanamayacağını ve bulanık olabileceğini savunmaktadır. Bulanık mantık yönteminde sayısal veriler yerine sözel veriler kullanılmakta ve kişilerin özel bilgilerini makinelere aktarırken semboller kullanılmaktadır. Makinelere bu sembollerin aktarılması için matematiksel bir temel kullanımı gerekmekte ve bu temel ise "Bulanık Kümeler Kuramı" dır (Ertuğrul, 2007).

Bulanık küme tanımı gereğince bir nesneler kümesidir. Bu küme devamlı üyelik derecesine sahiptir. Bu küme içerisinde yer alan elemanlar 0 ile 1 arasında değişen üyelik derecesine sahip üyelik fonksiyonu ile nitelendirilmektedirler (Arslankaya ve Göraltay, 2019). Bulanık kümede yer alan eleman "0" değerini alıyor ise bu kümenin bir parçası olmadığını göstermektedir. Eğer eleman "1" değerini almakta ise bu kümenin tam bir parçası olduğunu belirtmektedir. Kümenin elemanları 0 ile 1 arasında değer almış ise bu kümenin kısmi bir parçası oldukları anlamına gelmektedir [146](Baykal ve Beyan, 2004a: 74).

[146]Alıntı: Karakaşoğlu, N. 2008

4.7.19.TOPSİS ÇOKLU KARAR YÖNTEMİ

Topsis analizi çok kriterli karar verme yöntemlerinden biridir. Bu yöntemi Hwang ve Yoon tarafından 1981 yılında ortaya konulmuştur (Yıldırım ve Demirci, 2017). Hwang ve Yoon 1981 yılında Topsis yöntemini çözüm alternatifinin pozitif ideal çözüm noktasına en kısa mesafede olması gerektiği ve negatif ideal çözüm noktasına ise en uzak mesafede olması gerektiği varsayımı ile yapılmıştır (Demireli, 2010). Chen ve Hwang 1992 yılında yöntemi yeniden ele alarak geliştirmeler yapmışlardır[147](Hwang & Yoon, 1981). Topsis analizi birçok analiz türü ile birleşerek kullanılabilir olması tercih edilme olasılığını arttırmaktadır(Ersoy ve diğerleri, 2020). İşletmelerin fonksiyonlarının etkili bir şekilde kullanılıp kullanılmadığını öğrenmek için kullanılan yöntemlerdendir (Özkan, 2019). Bu yöntemde karar probleminin en ideal çözümlere yakınlığını analiz etmektedir[148](Akyüz, 2011: 73-77). İşletmelerin finansal performans ölçümünde çoğunlukla kullanılan yöntemlerdendir. Bilgiyi kullanan kişiler çok kriterli farklı problemler ile karşılaşmakta ve bu sorunların en kısa sürede, hızlı bir şekilde çözümlenmesi için bu yöntem kullanılmaktadır (Ersoy ve diğerleri, 2020). Temel mantık olarak pozitif ve negatif ideal çözüme belirlemeye dayanmaktadır[149](Akyüz, 2011: 73-77).

Topsis modelinin bazı özellikler içermektedir. Bu metodun basit ve kolay anlaşılan bir içeriğe sahiptir. Güçlü bir hesaplama becerisine sahip ayrıca sayısal değerler ile çalıştığı için farklı alternatifler arasındaki değişiklikler iyi bir şekilde ayırt edilebilmektedir. Basit matematiksel işlemler ile karar alternatifleri arasındaki ilişkileri görülmektedir. Kalitatif çeviri yapılmadan direk uygulama yapılabilmektedir. İyi mantık yapısına dayanan pozitif ve negatif ideal kümelerine önem veren kolay bir yöntemdir [150](Özden, 2009: 81-82).

---

[147] Alıntı: Eren, S.A, Çelik, İ. E. 2020
[148] Alıntı: Ersoy, B. Kaygusuz, M. Bozdoğan, T. 2020
[149] Alıntı: Ersoy, B. Kaygusuz, M. Bozdoğan, T. 2020
[150] Alıntı: Eren, S.A, Çelik, İ. E. 2020

Topsis yöntemi 6 adımdan oluşmaktadır. Birinci adım alternatiflerin kriterleri ve skorlarının birlikte yer aldığı bir karar matrisi oluşturulmalıdır[151](Yaralıoğlu, 2010). 'A' harfi ile gösterilmektedir. Alternatifler ve kriterlerin alternatiflere karşı gösterdikleri özellikler listelenmektedir[152](Ustasüleyman, 2003: 37; Opricovic, Tzeng, 2004: 448; Eleren, Karagül, 2008: 7; Akkaya, 2004: 25). Karar matrisinin satır kısımlarında üstünlükleri sıralanacak karar noktaları yer almaktadır. Karar matrisinin sütunlarında ise karar vermek için kullanılacak değerlendirme kriterleri yer almaktadır. Bu karar matrisini karar verici tarafından hazırlanmalıdır (Dumanoğlu ve Ergül, 2010: 105).İkinci adımda karar matrisi standardize edilerek işleme devam edilmelidir[153](Yaralıoğlu, 2010). Bu karar matrisine 'Normalize Edilmiş Karar Matrisi' ya da 'Standart Karar Matrisi' adı verilmektedir.'R' harfi ile gösterilmektedir (Dumanoğlu ve Ergül, 2010: 105). Kriterlerin puan ve özelliklerin karelerinin toplanması ve karekökünün alınması ile bu işlem gerçekleşmektedir[154](Ustasüleyman, 2003: 37; Opricovic, Tzeng, 2004: 448; Eleren, Karagül, 2008: 7; Akkaya, 2004: 25). Üçüncü adımda yöntemde yer alan kriterlerin karar verme aşamasına ne derecede etki edebileceklerini gösteren kriter ağırlıkları ile standardize karar matrisindeki değerler çarpımı sonucunda ağırlıklı standardize karar matrisi elde etmiş olmaktayız.'V' harfi ile gösterilmektedir[155](Yaralıoğlu, 2010). Değerlendirilecek faktörlerin ağırlık değerleri belirlenmelidir (Dumanoğlu ve Ergül, 2010: 106). Elde edilen ağırlıklar ile normalize edilmiş karar matrisinin her bir sütununda yer alan elemanları ile çarpılmalıdır. Bu adımda karar vericinin subjektif düşünceleri de devreye girmektedir[156](Ustasüleyman, 2003: 37; Opricovic, Tzeng, 2004: 448; Eleren, Karagül, 2008: 7; Akkaya, 2004: 25). Bu adım sonucunda V matrisinin sütunları hesaplanmıştır (Dumanoğlu ve Ergül, 2010: 106). Dördüncü adımda ideal pozitif çözüm kümesi ile ideal negatif çözüm kümeleri

[151] Alıntı: Yıldırım F. Demirci E. 2017
[152] Alıntı: Demireli, E. 2010
[153] Alıntı: Yıldırım F. Demirci E. 2017
[154] Alıntı: Demireli, E. 2010
[155] Alıntı: Yıldırım F. Demirci E. 2017
[156] Alıntı: Demireli, E. 2010

oluşturulmaktadır[157](Yaralıoğlu, 2010).V matrisindeki sütun değerlerinin en büyük olanlarını fakat minimizasyon yönlü ise en küçük değerleri seçilmelidir (Dumanoğlu ve Ergül, 2010: 106).Yöntemde yer alan kriterlerin fayda ve maliyet açısından inceleme yapılarak işlemlerini gerçekleştirmektedir[158](Yaralıoğlu, 2010). Maximum ve minimum değerler bu adımda belirlenmektedir[159](Ustasüleyman, 2003: 37; Opricovic, Tzeng, 2004: 448; Eleren, Karagül, 2008: 7; Akkaya, 2004: 25). Beşinci adımda bu elde edilen çözüm kümelerinin sapmalarını hesaplamaktadırlar. Bu sapmaların hesaplanmasında Euclidian uzaklık yaklaşımı kullanılmaktadır [160](Yaralıoğlu, 2010). İdeal ve minimum noktaya olan uzaklıklar bu adımda hesaplanır[161](Ustasüleyman, 2003: 37; Opricovic, Tzeng, 2004: 448; Eleren, Karagül, 2008: 7; Akkaya, 2004: 25). Altıncı adımda ise alternatiflerin ideal çözüme olan yakınlıkları hesaplanmaktadır. Bu adımda ideal ayrım ölçütleri kullanılmaktadır. Bu ölçütler doğrultusunda kriterler 0 ile 1 arasında değer almaktadır. Oran değeri büyüdükçe ideal çözüme mutlak yakınlığı ifade etmektedir. Kriterler ideal çözüme yakınlık derecesine göre sıralama yapılmaktadır[162](Yaralıoğlu, 2010).

[157] Alıntı: Yıldırım F. Demirci E. 2017
[158] Alıntı: Yıldırım F. Demirci E. 2017
[159] Alıntı: Demireli, E. 2010
[160] Alıntı: Yıldırım F. Demirci E. 2017
[161] Alıntı: Demireli, E. 2010
[162]Alıntı: Yıldırım F. Demirci E. 2017

4.8. CAMEL YÖNTEMİ

Amerika Birleşik Devletleri tarafından geliştirilmiş ve ticari bankaların risk denetimi yapılırken bankaların genel durumunu anlamak ve uzaktan gözetim faaliyetlerinde kullanılan bir reyting sistemidir (Sakarya, 2010). CAMEL analizi 1979 yılında ortaya çıkarılmıştır(Gümüş ve Nalbantoğlu, 2015). CAMELS analizi yerinde denetim için otoriteler için veri kaynağı olan bir banka derecelendirme yöntemidir (Türker Kaya, 2001). CAMEL analizi uzaktan gözetim sisteminin ekonometrik modelleri arasında yer almaktadır (Çinko ve Avcı, 2008: 27). Bankaların finansal kırılganlıklarının ölçmede standart bir yaklaşım olabilmesi için bu kriterleri belirlemede Basel Bankacılık Denetim Komitesi görev almıştır[163](BDDK Çalışma Tebliği, 2008: 10-11). Tarihsel olarak finansal kırılganlıklar 1980'li yıllardan itibaren finansal serbestleşmenin gerçekleşmesi ile artış göstermiştir. Finansal kırılganlıkların en belirgin görüldüğü sektör bankacılık sektörüdür. Makro ekonomik istikrarsızlık, sağlıksız kredi anlayışı, sağlıksız finansal yapı ve kurumların işleyişi, yetersiz piyasa disiplini ve denetimin yetersiz kalması gibi sorunlar bankacılık sektöründeki finansal kırılganlıkların yaşanma sebeplerindendir. Ülkelerde ve ekonomi alanında bankacılık sektörünün yeri büyük olduğu için burada yaşanan krizlerde sosyo-ekonomik açıdan etkileri büyük olmalıdır. Bankacılık sektörünün denetimi önem taşımaktadır (Arıçelik, 2010). Bu yöntem sadece ülke denetim otoriteleri haricinde uluslar arası derecelendirme kuruluşları tarafından bankaların değerlendirilmelerinde kullanılmaktadır(Sakarya, 2010). İlk başta CAMEL analizi olarak kullanılmış1997 yılından sonra piyasa risklerine karşı duyarlılığı ifade eden 'S' harfi eklenmiştir. CAMELS analizinin adı içeriğinde yer alan 6 kriterin baş harflerinden meydana gelmektedir (Gündoğdu, 2017: 30). CAMELS analizinde yer alan bileşenler ile işletme ve bankaların büyüklükleri, işlemlerindeki zorluk dereceleri gibi faktörleri ele almaktadır (Karaçor ve diğerleri, 2017). Bankaların denetimi yapılırken hem nicel hemde nitel verilerden yararlanmaktadırlar. Banka hakkındaki gözlemleri de denetimde yer almaktadır. CAMELS analizi değerlendirilirken 1-5 arasında ölçeklendirme yapılmaktadır. '1'

[163] Alıntı: Arıçelik, G. 2010

puan en yüksek performansı gösteren bankayı temsil etmektedir. ‘5’ puan alan banka ise en kötü performansı sergileyendir. CAMELS analizinin notunu hesaplamak için her kriter hesaplanması sonucunda bu kriterlerin ağırlıklı bir ortalaması incelenmektedir (Türker Kaya, 2001).

CAMELS analizi 8 adımdan oluşmaktadır. İlk adımda veri seti oluşturulmaktadır. İkinci adımda veri setinin referans değerleri hesaplanmaktadır. Üçüncü adımda referans değerlerinin ilgili yıla bölünmesi ile endeks değerleri hesaplanmaktadır. Dördüncü adımda sapma değerleri bulunmaktadır. Oranların yönünün (+) ya da (-) olmasına göre sapma değerleri bulunmaktadır. Beşinci adımda elde edilen sapma değerleri ilgili oranların grup içindeki ağırlığına bölünerek sapma değerlerinin ağırlıkları hesaplanmaktadır. Altıncı adımda ağırlıklı sapma değerlerinin toplama işlemi yapılmaktadır. Yedinci adımda toplam ağırlıklı sapma değerleri gruptaki ağırlıkları ile çarpılarak sapma değerlerin grup bazı ele alınarak ağırlıkları hesaplanmaktadır. Sekizinci adım yani son aşamada grup bazında bulunan ağırlıklı sapma değerler toplanarak bankaların CAMELS değerleri bulunmaktadır(Gündoğdu, 2017: 31- 32).

CAMELS notu en son aşamada da 1-5 arasında bulunmaktadır (Gümüş ve Nalbantoğlu, 2015). Burada bankaların puanları ne kadar yüksek ise durumunun o kadar kötüye gittiğini göstermektedir. Bir banka ‘1’ notunu almış ise en iyi banka unvanını alır iken ‘5’ notunu alan bankanın durumu kötüye gittiği iflasın eşiğinde olduğunu göstermektedir (Türker Kaya, 2001: 1). Bileşenlerdeki ağırlıklı ortalama bankanın genel notunu belirlemektedir (Gökmen, 2007). Her bir sayı bir anlam içermektedir. ‘1’ notu her bakımdan en güçlü banka anlamına gelmektedir. ‘2’ notu genel anlamda bankanın güçlü olduğu anlamına gelmektedir. ‘3’ notu bankanın sorunlu performans ve tatmin etmeyen yönleri bulunmaktadır (Gümüş ve Nalbantoğlu, 2015). Denetçi denetim yaparken problemli kısımlara önem vermelidir. Banka şoklardan etkilenebilmektedir. ‘4’ notu kötü performans sergileyen banka anlamına gelmektedir (Gökmen, 2007). Ciddi sorunlu olan bankaları içeren nottur.

‘5’ notu batma riski söz konusu olan bankalardır (Gümüş ve Nalbantoğlu, 2015). Bu notu alan bankaların çok ciddi sorunları vardır. CAMELS analizinde bir bileşende kullanılan rasyo başka bir bileşenin altında yer alarak o bileşeni de etkileyebilmektedir. Bir bankanın değerlendirilmesi isteniyorsa ilk önce bankanın sermaye yeterliliğine bakılmalıdır. Bankanın riskini değerlendirileceği zaman ise bankanın karlılığına ve aktif kalitesine bakılmaktadır (Gökmen, 2007).

C(Capital) Sermaye Yeterliliği: Bu kriter ile bankaların sermayelerinin yeterli olup olmadığı ölçülmektedir (Sakarya, 2010). Bankanın sermayesinin yeterli olması borçlu ve alacaklara güven sağlamaktadır. Uluslar arası piyasalarda fon kaynağı yaratabilmek için pasif yönetim uygulayabilmektedirler. Bankaların bilançolarında öz kaynaklar ile yabancı kaynaklar arasındaki dengenin sağlanması açısından önem arz etmektedir[164](Keskin, 1986: 4). Bankaların sermayeleri miktar ve kalite açısından ele alan oranlar bu kriterin altında yer almaktadır (Sakarya, 2010).Optimal sermaye yapısını sağlamak için yabancı kaynaklar ile öz kaynaklar arasındaki maliyeti en düşük oranda tutulmalıdır (Gökmen, 2007). Amerika Birleşik Devletleri bu kriter adı altında denetim yaparken bazı faktörleri ele almaktadır. Bankaların büyüklüğü ele alınarak sermaye kalitesi ve düzeylerinin değerlendirmesini yapmaktadırlar. Acilen ek sermaye üretilmesi gerekilen dönemlerde kaynaklarının durumu göz önünde bulundurmaktadırlar. Bankaların sorunlu varlıkları için karşılık ayırıp ayırmadığını değerlendirmeye almaktadırlar. Yeniden değerleme koşullarını ele almaktadırlar. Banka ve işletmelerinin bilanço dışı gerçekleşen işlemlerden ortaya çıkan riskler değerlendirilmelidir. Banka ve işletmelerin karlılık durumu, büyüme planları, dağıtılmamış kar büyüklüğü, sermaye kaynaklarına erişimi değerlendirme yapılırken ele alınacak faktörlerdendir (Sakarya, 2010).

[164] Alıntı: Gökmen, B. 2007

A(Asset) Varlık Kalitesi: Bankalar sermayesini çeşitli aktiflere bağlamaktadır. Bu aktiflerin gelir getirme olasılığına bakılır ve gelir getiriyor ise gelir getirme gücünün hesaplanmasıyla bankanın aktif gücü belirlenmektedir (Gökmen, 2007). En verimli şekilde kaynakların fon ve yatırımlar arasında dağılımının yapılmasını sağlayarak bankaların aktif kalitesinin arttırılması amaçlanmaktadır[165](Akgüç, 1995: 98). Bu kriterin altında hesaplanan oranlar ile işletme ve bankaların varlıklarının kalite ölçümü yapılmaktadır. Bilanço dışı işlemler, kredi riski, yatırım portföylerinin potansiyel kredi riski, kurumların sahip olduğu diğer gayrimenkul ve diğer varlıkların kalite ölçümü yapılmaktadır[166](Kılıç ve Fettahoğlu, 2005: 97). Portföy kalite ve riskini, uzun dönemli varlıklarının verimliliğini analiz etmekte kullanılmaktadır (Babar ve Zeb, 2011:4). Bankaların tahsilat becerilerini, bilgi ve belge iletim sistemlerini analiz etmekte kullanılmaktadır (Gümüş ve Nalbantoğlu, 2015).

CAMELS analizinde bankaların aktif kalitesini ölçümlerken bazı noktalar dikkate alınmalıdır. Kredi kullandırım sürecinde şartlar, yönetimin denetimi, risk değerlemesi, teminat alınımlarına dikkat edilmelidir. Sorunlu krediler tespit ve takip edilmelidir. Kredilerde karşılık ayırırken yeterli miktarda karşılaşılabilecek zararlar için karşılık ayrılmalıdır. Kredi risk düzeyi, bilanço dışı faaliyetler için verilen teminatlar, türev işlemlerin ve kredi limitleri incelenmelidir (Sakarya, 2010). Varlık yoğunlaşması, sorunlu varlık tahsilatındaki başarıları ve denetim ile yönetimin bilgi sistemlerinin durumları değerlendirilmelidir (Türker Kaya, 2001).

M (Management) Yönetim Kalitesi: Bankanın yönetim kapasitesi ve başarılarını tespit etmekte kullanılmaktadır (Gümüş ve Nalbantoğlu, 2015). Bu kriterde yönetim kurulu ve yönetimin görevleri, etkinliklerinde yaşanabilecek riskleri tanımlama- izleme- kontrolünü sağlamalıdır (Sakarya, 2010). Bankalar karlarını arttırırken varlık ve kaynaklarını belli bir risk düzeyinde tutmalı ve piyasanın yüksek

[165] Alıntı: Arıçelik, G. 2010
[166] Alıntı: Sakarya, Ş. 2010

seviyelerine çıkarmalıdır. İşletmenin yasa ve yönetmeliklerini güvenilir, sağlıklı bir faaliyet yürütme yetenekleri değerlemeye bu aşamada alınmaktadır [167](Demireli, Tükenmez ve Akaya, 2009).

ABD bu kriter değerlendirilirken bazı faktörlerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Banka kararları yönetim kurulu tarafından desteklenme şartları ele alınmalıdır. Yönetim işletme faaliyetlerini kontrol etmekle ve sektörün gelişim hızını, yeni ürünlerin takibini, oluşturulacak stratejileri belirlemeli ve bu kriter değerlemesinde ele almalıdır. Üretimde uygulanan politikalar uygunluğu, iç kontrol sistemlerinin yeterliliği, mevzuata uygun davranılıp davranılmadığı, yönetimin başarısı, bankaların başarı ve risk profilleri ele alınmalıdır. Bankaların yönetimdeki bilgi ve risk sistemleri yapısı, büyüklüğü, faaliyet alanlarındaki yeterlilikleri, yönetimde otorite dağılımı, yönetişimin kalitesi faktörleri göz önünde bulundurulmalıdır (Sakarya, 2010).

E (Earnings) Kazançlar (Karlılık): Bankalar kar elde etmek isterler. Çünkü faaliyetlerinin devamlılığını sağlamalıdırlar (Gökmen, 2007). Bu kriterde karlılık kalite ve sürdürülebilirlik açısından değerlemeye alınmaktadır (Şendurur ve Temelli, 2018). Bankanın karlılığı kısaca tarihi bakımından, kalite ve mevcudiyetinin devamlılığını sağlama açısından dikkatle değerlendirilmelidir (Sakarya, 2010). Bankaların elde ettikleri kar bilançolarında öz kaynaklar kalemi altında yer almaktadır. Bu durumda bankanın mali durumu güç kazanmaktadır. Bir banka kar elde edemediği durumda mevduat sahiplerine faiz ödeme gücünde azalma olacaktır (Gökmen, 2007). Bu kriterde bankaların karlılığı ele alınmaktadır. Bankalar şuan ki ve geçmişteki karlılık verilerini, dağıtılmamış karlarının miktarını, diğer bankalara göre karlılık seviyelerini ölçmede yararlanılmaktadır. Bankaların mevcut yapılarını sürdürebilirliklerini, kazançlarının kalitelerini değerlendirilmektedir (Gümüş ve Nalbantoğlu, 2015). Bankaların karlılık analizi yapılırken bankaların kar elde etme

[167] Alıntı: Arıçelik, G. 2010

gücündeki değişimlerin devamlılığını dikkate almalıdırlar. Devamlılık arz etmeyen olumlu veya olumsuz durumların analizde yanıltıcı sonuçlara neden olmamalıdır. Bankaların kar elde ettiği kaynakların faaliyetlerinden mi yoksa bankacılık dışı faaliyetlerden mi sağladığını analizde göz önünde bulundurulmalıdır (Gökmen, 2007).

ABD bazı faktörleri değerlendirmede göz önünde bulundurmaktadır. Kazançları istikrar açısından değerlendirilmeli, dağıtılmamış karların banka için yeterli sermaye oluşturup oluşturmadığını, elde edilen kazançların kaynakları ve kaliteleri ele alınmalıdır. Bütçelendirme ve yönetim bilgi sistemlerinin değerlemesi, işletmelerin kazançlarının piyasa riskine duyarlılığının ne ölçüde olduğu ön görülmelidir (Sakarya, 2010). Bankaların karlılıklarında istikrarını belirleyen oranlardır. İşletme dağıtılmayan karları ile yeteri kadar sermaye sağlayıp sağlayamayacağını, piyasa riskine ne derece duyarlı olduğunu ölçmektedir (Ersoy ve diğerleri, 2020).

L(Liquidity) Likidite Durumu: Bankalar para ve paraya kolay çevrilebilen varlıkları kendi bünyesinde bulundurmalıdır. Bankanın borçlarını zamanında ödeyebilme yeteneğini belirten likiditesidir[168](Durer, 1988: 103). Banka likidite riski ortaya çıkaran olay vade ve faiz uyumsuzluğu olarak belirtilmektedir. Bankaların bilançolarında bu uyuma bakılmaktadır (Gökmen, 2007). Bankaların likidite durumlarını değerlendirirken ABD' de denetim yapılırken bazı faktörleri göz önünde bulundurulmalıdır. Bankanın likidite durumu kaynak yönetimindeki etkinlik, stratejileri, yönetim bilgi sistemlerini göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir. İşletme varlıklarını menkul kıymete dönüştürülme durumları ve acil durumlarda satışı yapılabilmesi durumları, mevduatlarının istikrarı ve gelişimleri, işletmenin kısa vadeli esnek fonlarına ne derecede bağımlı olduğunu kriteri değerlendirirken göz önünde bulundurulmalıdır (Sakarya, 2010). İşletmenin

[168] Alıntı: Gökmen, B. 2007

zaman değişimine göre likit varlıklarında ne derece değişim olacağını; kısa vadeli kredilerinin süreleri ile likitlerinin uyumunun olup olmadığı hesaplanmaktadır (Ersoy ve diğerleri, 2020). Bankaların fon kaynaklarının farklılaştırılma olanaklarını, para ve benzeri fon piyasalarına erişim kolaylığı, likidite kaynaklarının bugün ve gelecek için nasıl değerlendirileceği, likidite ihtiyacı bankaların mevcudiyetini olumsuz etkilemeden giderilmesi gerekmektedir (Sakarya, 2010).

S (Sensivity to market risk) Piyasa Riskine Duyarlılık: Bu kriterde ele alınan konu bankaların faizi, kurları, mal fiyatlarındaki değişim, hisse senedinin fiyat değişimlerinden kaynaklanan piyasa riskine olan duyarlılık söz konusudur. Bazı faktörler göz önünde bulundurularak değerleme yapılmalıdır. Bankaların ticaret ve döviz işlemlerinden kaynaklanacak piyasa riski, ticari olmayan işlemlerinde karşılaştığı piyasa riski ele alınmalıdır. Banka yönetimi bankanın karşı karşıya kaldığı piyasa riskini tespit etmeli ve kontrolünü başarılı bir şekilde gerçekleştirmelidir. Bankanın sermaye ve kazançları piyasadaki oluşabilecek olumsuz değişimlere olan duyarlılığı göz önünde bulundurulmalıdır (Sakarya, 2010). Ani değişimlere karşı bankaların yönetim becerilerini ölçmede kullanılmaktadır (Gümüş ve Nalbantoğlu, 2015).

V.BÖLÜM

5.KORONAVİRÜS (COVİD 19) PANDEMİSİNİN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDEKİ FİNANSAL TABLOLAR AÇISINDAN ETKİLERİNİN ANALİZİ

5.1.METODOLOJİ

Bu çalışmada mevduat bankalarının 2020 yılının Eylül ayı aktif büyüklüklerine göre sıralamada yer alan ilk 6 banka ele alınmaktadır. Bankaların aktif büyüklüklerinin 400.000 milyon TL üzeri olan bankalar dikkate alınmıştır. Birbirine yakın aktif büyüklüğü bulunan bankalar ele alınarak analizde birbirinden aykırı sonuçların çıkması engellenmeye çalışılmıştır.

Bu durumda analizde ele alınan bankalar:

- Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş. (Toplam Aktif Büyüklüğü: 923.689 milyon TL)
- Türkiye Halk Bankası A.Ş. (Toplam Aktif Büyüklüğü: 663.675 milyon TL)
- Türkiye Vakıflar Bankası T. A.O. (Toplam Aktif Büyüklüğü: 638.070 milyon TL)
- Türkiye İş Bankası A.Ş. (Toplam Aktif Büyüklüğü: 597.186 milyon TL)
- Türkiye Garanti Bankası A.Ş. (Toplam Aktif Büyüklüğü: 479.714 milyon TL)
- Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. (Toplam Aktif Büyüklüğü: 468.592 milyon TL)

Bu çalışmada analiz yapılırken dikkate alınan yıllar 2016'dan 2020' ye kadar olan süreyi kapsamaktadır. Bu 5 yılın ele alınması pandemi öncesi ve sonrası dönemleri kapsamaktadır. Araştırmada ilgili veri setlerini elde edilebilmesi için çalışmada ele alınacak bankaların ilgili yıllardaki yıllık finansal tablo veri setleri KAP' tan indirilerek elde edilmiştir. Bankaların faaliyet raporlarından bilgi elde edilmiştir.

Bankaların finansal performanslarının her anlamda incelenebilmesi için CAMELS yönteminin kategorileri ve bu kategorilerin altında yer alan oranlardan yararlanılmıştır. CAMELS yönteminin kategorilerinin altında birden fazla oran bulunduğu için oranlar arasında tercih yapılırken yapılan literatür taramasında oranlar ne sıklıkla kullanıldığına bakılmıştır. En sık kullanılan CAMELS oranlarına çalışmada yer verilmiştir. CAMELS yönteminde sadece oranların hesaplanması yapılmıştır. CAMELS yönteminin analizi tamamen gerçekleştirilmemiştir. CAMELS oranları hesaplanırken yararlanılan finansal tabloların 2018 yılı ve sonrasında TFRS 9' a göre tutulması kalem hesaplarında birleşme, isim değişikliği ya da o hesabın çıkarılması gibi değişimlere neden olunmuştur. Bu nedenle ilgili bankalar ile iletişime geçilmiştir. Oranlar gelen maile göre şekillendirilmiştir. Hesaplanan CAMELS oranları Çok Kriterli Karar Verme Yöntemlerinden olan TOPSİS yöntemi ile yapılacak analizde veri setimizi oluşturmaktadır. TOPSİS yöntemi çalışma için birden fazla oran ile çalışılması ve başka yöntemler ile birlikte kullanılabilmesi, işlem kolaylığı sağlaması, işletmelerin finansal performansını ölçmede sık kullanılan bir yöntem olması sebebiyle seçilmiştir.

5.2.RASYOLAR

Çalışmamızda CAMELS yönteminin oranları veri seti olarak kullanılmıştır. Analizimizde yer alan bankaların finansal performanslarının ölçülmesinde TOPSİS yöntemi kullanılmıştır.

CAMELS yönteminde ele alınan bankaların performans ölçümlemesi birçok açıdan ele alınabilmektedir. CAMELS oranlarının hesaplanabilmesi için bankaların finansal tabloları kullanılmıştır. CAMELS yönteminin içerisinde yer alan 17 oran ele alınarak hesaplama yapılmıştır.

CAMELS yönteminin adı ele alınan finansal göstergelerin yabancı kelimelerinin baş harflerinin birleşmesi sonucunda ortaya çıkmıştır. CAMELS yönteminin ilk harfi olan "C" harfi "capital" kelimesi yani sermaye yeterliliği kriterinden elde edilmektedir. Bu performans göstergesinin hesaplanması ile bankaların sermaye yapısı ele alınmaktadır. Bu performans kriterinin hesaplanması için 4 oran belirlenmiştir. "C1" kriteri**"**Öz Kaynaklar / (Kredi + Piyasa + Operasyonel Riske Esas Tutar)" oranını temsil etmektedir. "C2**"** kriteri ise "Öz Kaynaklar / (Kredi(karşı taraf kredi riski hariç) + Piyasa + Operasyonel Riske Esas Tutar)" temsil etmektedir. "C1" kriteri ile "C2" kriteri arasındaki fark payda kısmından gelmektedir. "C1" kriterinde "karşı taraf kredi riski ile karşı taraf olmayan kredi riskinin toplamı" ele alınmaktadır. "C2" kriterinde ise"karşı taraf kredi riski" ele alınmamıştır. "C3" kriteri "Öz Kaynaklar / Toplam Aktifler" oranı için kullanılmıştır. "C4" kriteri "Net Dönem Kârı (Zararı) / Öz Kaynaklar" oranını temsil etmektedir.

CAMELS yönteminin ikinci harfi olan “A” harfi “Asset” kelimesinden gelmektedir. Bankaların varlıklarını ne kadar kaliteli kullandıklarını bu kriterde değerlendirilmektedir. “A1” kriteri “Toplam Krediler ve Alacaklar / Toplam Aktifler” oranını ifade etmektedir. “A2” kriteri “Toplam krediler/ toplam mevduat” oranı için kullanılmaktadır.

CAMELS yöntemindeki “M” harfi “Management” kelimesinden gelmiştir. Bu harfin temsil ettiği kriter ile bankaların yönteminin kalitesi değerlendirilmektedir. “M1” kriteri “Şube Başına Net Kâr (Net Kâr/ Toplam Şube Sayısı)” oranını ifade etmekte ve (milyon TL) olarak hesaba alınmaktadır. “M2” kriteri “Faaliyet gideri/ toplam aktif” oranını ifade etmektedir.

CAMELS yönteminin “E” harfi “Earnings” kelimesi yani karlılık kriterini ifade etmektedir. “E1” kriteri “Net Dönem Kârı (Zararı) / Toplam Aktifler” oranını ifade etmektedir. “E2” kriteri “Vergi Öncesi Kâr / Toplam Aktifler” oranını ifade etmektedir. “E3” kriteri “Toplam gelirler / Toplam giderler” oranını ifade etmektedir.

CAMELS yönteminin “L” harfi “Liquidity” kelimesinden gelmektedir. Bu yöntemde likidite kriterini ifade etmektedir. “L1” kriteri “Likit Aktifler / Toplam Aktifler” oranını ifade etmektedir. “L2”kriteri“YP. likit aktifler / YP. Pasifler” oranını ifade etmektedir. “L3” kriteri “Likit Aktifler / Toplam Mevduat (LM)” oranını ifade etmektedir.

CAMELS yönteminin “S” harfi “sensivity to market risk” kelimesinden gelmekte ve bankaların piyasa riskine olan duyarlılığını ifade etmektedir. “S1” kriteri “YP Aktifler / YP Pasifler” oranını ifade etmektedir. “S2” kriteri“Döviz Pozisyonu (Yabancı Para Aktifler-Yabancı Para Pasifler) / Öz kaynaklar” oranını ifade etmektedir. “S3” kriteri “ Net faiz geliri / Toplam Aktifler” oranını ifade etmektedir.

CAMELS yönteminde oranların hesaplanabilmesi için mali tablolardaki bazı kalemler kullanılmıştır. 2018 yılında bankalar finansal tablo düzenlerini TMS 39' a göre düzenlemeyi bırakmış ve TFRS9' a göre düzenlemeye başlamışlardır. Bu durumda kalemlerin bazıları iç içe geçmiş ya da farklı isimler almıştır. 2016 ve 2017 yılında "kredi ve alacaklar" kalemi olarak ele alınırken 2018 yılında yapılan değişiklikten dolayı "krediler (net)" kalemi ele alınmıştır. "C1 ve C2" oranlarında kullanılan riskler ile bankaların toplam şube sayıları faaliyet raporlarından elde edilmiştir. Vergi öncesi kar kaleminin bulunabilmesi için "sürdürülen faaliyetler vergi öncesi karı (zararı)" ile "durdurulan faaliyetler vergi öncesi karı (zararı)" kalemlerinin toplamı ele alınarak hesaplamalar yapılmıştır. Toplam gelirler kalemi ele alınırken "faiz gelirleri", "temettü gelirleri", "diğer faaliyet gelirleri", "net ücret ve komisyon gelirleri veya giderleri" kalemlerinin toplamı ele alınmıştır. Toplam giderleri kalemi ele alınırken "faiz giderleri", "kredi ve diğer alacaklar değer düşüş karşılığı", "diğer faaliyet giderleri" kalemlerinin toplamı olarak alınmıştır. Kredi ve diğer alacaklar değer düşüş karşılığı kalemi yerine 2018 yılında "beklenen zarar karşılıkları" ve 2020 yılında "beklenen zarar karşılıkları giderleri" kalemleri yer almıştır. 2016 yılında Likit aktifler hesaba katılırken "nakit değerler ve merkez bankası" kalemi, "para piyasalarından alacaklar" kalemi ve "satılmaya hazır finansal varlıklar (net)" kalemlerinin toplamı olarak ele alınmaktadır. 2016 ve 2017 yılında 'Satılmaya hazır finansal varlıklar' kalemi ele alınırken 2018 yılından sonra ' gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılan finansal varlıklar' kalemi ele alınmıştır. YP. Likit Aktifler kalemi ise "nakit değerler ve merkez bankası" kaleminin yabancı para altında yer alan sayının alınması ile "mevduat" kaleminin yabancı para kısmındaki olan sayı ile toplanması sonucu bulunmaktadır. Yapılan çalışmada "takipteki krediler / toplam kredi ve alacaklar" oranı hesaplamadan çıkarılmıştır. 2016 ve 2017 yılında "takipteki krediler" kalemi yer almaktadır. 2018 yılında isim değiştirerek "donuk alacaklar" kalemi olarak yer almıştır. 2019 ve 2020 yıllarında "takipteki krediler" kalemi yerine kullanılabilecek herhangi bir kalem bulunamadığından sebeple hesaplanamamıştır.

2016 yılı için

CAMELS oranlarının 2016 yılı için bankaların finansal performanslarının hesaplanmış hali Tablo 1' de gösterilmiştir. Bankaların 2016 yılındaki hesaplamaları ele aldığımızda; C1 oranına baktığımızda en yüksek değer 0,14 ile Garanti Bankası' na aittir. En düşük değere sahip olan banka ise 0,11 ile Yapı Kredi Bankası' na aittir. Ziraat Bankası ile İş Bankası 0,13 ile eşit çıkmışlardır. İş Bankası' nın özkaynak ve riskleri Ziraat Bankası'na göre daha fazla olması sonucu değiştirmemiş ve eşit çıkmıştır. Halk Bankası ile Vakıflar Bankası "C1"oran sonuçları 0,12 çıkarak eşitlik söz konusu olmuştur. Vakıf Bank'ın Halk Bankası'ndan daha fazla özkaynağa sahip olması risklerde bir azalmaya neden olmamıştır. Özkaynak en düşük risk taşıyan sermaye türlerinden biridir. Bu nedenle özkaynağı fazla olmasına rağmen riski de aynı oranda fazlalaşması bu iki bankanın oran sonuçlarının aynı olmasına sebep olmuştur. C2 oranını ele aldığımızda "C1" oranı ile aralarında büyük bir fark olmadığı gözlenmiştir. Diğer oran sonuçları aynı çıkarken sadece İş Bankası'nın sonucu 0,13'ten 0,14'e yükselmiştir. Bu durumda karşı taraf kredi riskinin riskler arasında küçük miktarlarda olması sonucunda hesaplamalarda çok büyük bir değişikliğe sebep olmamıştır. C3 oranı sonuçlarına baktığımızda en yüksek sonuç 0,11 ile İş Bankası ve Garanti Bankası'na aittir. 0,09 ile Halk Bankası ve Vakıf Bankası en düşük değerlere sahiptirler. 0,10 ile Yapı Kredi Bankası ile Ziraat Bankası sıralamanın ortalarında kalmaktadırlar. Bu oranda özkaynakların aktif toplamının içerisinde ne kadar büyüklüğe sahip olduğunu görebilmekteyiz. C4 oranında en yüksek sonuç 0,18 ile Ziraat Bankası'dır. En düşük değer ise 0,11 ile Yapı Kredi Bankası'na aittir. Halk Bankası ile İş Bankası sonuçları 0,12 çıkmış ve eşit oldukları görülmüştür. 0,14 ile Vakıflar Bankası ile Garanti Bankası sonuçları eşit çıkmıştır. Bu durumda eşit sonuca sahip olan bankaların net karı özkaynakları içerisindeki büyüklüğünün aynı olduğunu göstermektedir. A1 oranında en yüksek sonuç 0,68 ile Vakıflar Bankası'na aittir. En düşük değer ise 0,60 ile İş Bankası çıkmıştır. Halk Bankası'nın A1 sonucu 0,67 çıkmıştır. Ziraat Bankası ve Yapı kredi Bankası'nın 0,66 ile ortalama bir sonuç elde edilmiştir. Garanti Bankası oran sonucu 0,65 çıkmıştır. A1 oranında bankaların aktifleri içerisinde kredi ve alacaklarının büyüklüğünü görmemizi sağlamaktadır. Bankaların en büyük gelir kaynağı krediler

ve alacaklarıdır. Bu durumda oran ne kadar yüksek çıkmış ise iyi yönü gelirinin yüksek olması ve kendi borçlarını ödeyebilmesi anlamına gelmektedir. Olumsuz yönü ise verilen kredilerin geri dönmeme olasılığıdır. Geri ödemesi yapılmamış olan kredilerin olması da bu oranı yükseltmiş olabilmektedir. Bu durum göz önünde bulundurulmalıdır. A2 oranında en yüksek değere sahip olan banka 1,26 ile İş Bankasıdır. Oranda en düşük çıkan değer 1,05 ile Ziraat Bankasına aittir. 1,18 ile Vakıf Bankası bu oranda ikinci yüksek değere sahiptir. 1,14 ile üçüncü sırada yer alan banka ise Yapı Kredi Bankasıdır. Daha sonra ardından 1,13 ile Garanti Bankası gelmiştir. Halk Bankası 1,06 ile Ziraat Bankası'nın bir sıra önüne geçmektedir. Bankaların mevduatlarının içerisinde kredi ve alacakların büyüklüğünü bu oran ile görebilmekteyiz. M1 en yüksek değer 5323,56 ile Garanti Bankası'na aittir. En düşük değer ise 2641,93 ile Halk Bankası'na aittir. Garanti Bankası'ndan sonra 3854,94 ile Ziraat Bankası ikinci sırada yer almaktadır. Üçüncü sırada 3700,19 ile İş Bankası yer almaktadır. İş Bankası'ndan sonra 3133,33 ile Yapı Kredi Bankası gelmektedir. Vakıf Bankası 3029,23 sonuç ile Halk Bankası'ndan bir tık öne geçmektedir. Bankaların net karının şubelere dağılımı görülmektedir. M2 oranında en yüksek değer 0,03 ile İş Bankası'na aittir. Geri kalan tüm bankaların oran sonuçları 0,02 çıkmıştır. M2 oranı ile bankaların toplam aktifleri ile faaliyet giderlerini karşılama oranına bakılmaktadır. E1 oranının en yüksek değeri 0,02 ile Ziraat Bankası ve Garanti Bankası'na aittir. Diğer tüm bankalar 0,01 oran sonucuna sahiptir. Bu oranda bankaların aktiflerinin içerisinde dönem karlarının ne büyüklükte yer kapladığı görülmektedir. Ziraat ve Garanti Bankası bu oranda bir adım öne geçmektedir. E2 oranında 0,02 ile Ziraat Bankası, Vakıf Bankası, İş Bankası ve Garanti Bankası birinci sırayı almaktadır. 0,01 ile Yapı Kredi Bankası ile Halk Bankası bir adım geride kalmışlardır. Banka aktiflerinin içerisinde vergi öncesi karının ne büyüklükte olduğunu göstermektedir. Bu oran yanıltıcı olabilmektedir. Vergi kesilmediği için berrak bir kar oranı elde edilememektedir. Vergiler kesildikten sonra daha net bir yorum yapılabilmektedir. E3 oranında en yüksek değer 1,39 ile Ziraat Bankası'na aittir. 1,35 ile Garanti Bankası ikinci sıradadır. Üçüncü sırada 1,28 ile İş Bankası yer almaktadır. Halk Bankası, Vakıf Bankası ve Yapı Kredi Bankası 1,18 ile sonuncu sırada yer almaktadır. Bu oranda bankaların toplam gelirlerin toplam giderlere oranı görülmektedir. Bu oranın 1'in üzerinde olması

gerekmektedir. Çünkü bankalar gelirleri ile giderlerini karşılamalıdırlar. L1 oranında en yüksek değer 0,27 ile Ziraat Bankası'na aittir. İkinci sırada 0,23 ile İş Bankası yer almaktadır. Üçüncü sırada 0,20 ile Halk Bankası yer almaktadır. Vakıf bankası ve Yapı Kredi Bankası oran sonucu 0,19 çıkmıştır. En düşük değer 0,15 ile Garanti Bankası'na aittir. Bu oran ile aktiflerin içerisinde hızlı nakde çevrilebilen aktiflerin ne kadar büyüklükte olduğunu görebilmekteyiz. Bu durumda borçların ödenmesinde hızlı nakde çevrilebildikleri için daha kolaylık sağlayacaklardır. L2 oranında en yüksek değer 0,93 ile Halk Bankası'na aittir. İkinci sırada 0,92 ile Ziraat Bankası yer almaktadır. Üçüncü sırada Garanti Bankası ve Yapı Kredi Bankası 0,74 ile yer almaktadır. 0,70 oran sonucu ile Vakıf Bankası yer almaktadır. İş Bankası bu oranda 0,68 değer çıkmıştır. L3 oranında en yüksek değer 0,48 ile İş Bankası'dır. İkinci sırada 0,43 ile Ziraat Bankası gelmektedir. Üçüncü sırada 0,34 ile Vakıf Bankası gelmektedir. Daha sonra 0,33 ile Yapı Kredi Bankası gelmektedir. Halk Bankası 0,31 oran sonucu çıkmıştır. En düşük değer 0,27 ile Garanti Bankası'na aittir. Banka mevduatları içerisinde likit aktiflerin büyüklüğüne bakılmaktadır. S1 oranında en yüksek değer 1,06 ile Ziraat Bankası'na aittir. İkinci sırada 0,98 ile Halk Bankası gelmektedir. Ardından 0,96 ile Vakıf Bankası gelmektedir. 0,92 sonuç ile Yapı Kredi Bankası, Vakıf Bankası'nı takip etmektedir. İş Bankası'nın bu oranda sonucu 0,89 çıkmıştır. En düşük değer 0,86 ile Garanti Bankası'na aittir. Yabancı para aktiflerin yabancı para pasiflere oranına bakılmaktadır. S2 oranında en yüksek değer 0,19 ile Ziraat Bankası'na ait iken en düşük değer -0,65 ile Garanti Bankası'na aittir. İkinci sırada -0,10 ile Halk Bankası gelmektedir. Üçüncü sırada -0,16 ile Vakıf Bankası yer almaktadır. -0,42 Yapı Kredi Bankası'nı takip etmektedir. -0,45 ile İş Bankası sırayı takip etmektedir. Bu oranda yabancı para aktiflerinden yabancı para pasif kalemi çıkartılıp özkaynaklara oranlanmasıyla elde edilen sonuçlardır. S3 oranında en yüksek değer 0,04 ile Ziraat Bankası ve Garanti Bankası ilk sırada yer almaktadır. Diğer bankaların oran sonuçları 0,03 çıkmıştır. Bankaların aktiflerinin içerisinde net faiz gelirlerinin büyüklüğüne bakılmaktadır. Burada sonuçlar birbirine çok yakın çıkmıştır.

Tablo 1: Bankaların 2016 yılı CAMELS Oranları

ORANLAR	SERMAYE YETERLİLİĞİ (C)				AKTİF KALİTESİ (A)		YÖNETİM KALİTESİ (M)		KÂRLILIK (E)			LİKİDİTE (L)			PİYASA RİSKİNE DUYARLILIK (S)		
BANKALAR	C1	C2	C3	C4	A1	A2	M1	M2	E1	E2	E3	L1	L2	L3	S1	S2	S3
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	0,13	0,13	0,10	0,18	0,66	1,05	3854,94	0,02	0,02	0,02	1,39	0,27	0,92	0,43	1,06	0,19	0,04
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	0,12	0,12	0,09	0,12	0,67	1,06	2641,93	0,02	0,01	0,01	1,18	0,20	0,93	0,31	0,98	-0,10	0,03
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	0,12	0,12	0,09	0,14	0,68	1,18	3029,23	0,02	0,01	0,02	1,18	0,19	0,70	0,34	0,96	-0,16	0,03
Türkiye İş Bankası A.Ş.	0,13	0,14	0,11	0,12	0,60	1,26	3700,19	0,03	0,01	0,02	1,28	0,23	0,68	0,48	0,89	-0,45	0,03
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	0,14	0,14	0,11	0,14	0,65	1,13	5323,56	0,02	0,02	0,02	1,35	0,15	0,74	0,27	0,86	-0,65	0,04
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	0,11	0,11	0,10	0,11	0,66	1,14	3133,33	0,02	0,01	0,01	1,18	0,19	0,74	0,33	0,92	-0,42	0,03

2017 yılı için

CAMELS oranlarının 2017 yılı için bankaların finansal performanslarının hesaplanmış hali Tablo 2'de gösterilmiştir. 2017 yılında C1 oranı için en yüksek değer 0,15 ile Garanti Bankası'na ait iken en düşük değer 0,11 ile Yapı Kredi Bankası'na aittir. C2 oranında sonuçlar "C1" oranı ile aynı çıkmıştır. C3 oranında en yüksek değer 0,12 ile Garanti Bankası'na aittir. En düşük değer ise 0,08 ile Halk Bankası ve Vakıf Bankası'na aittir. C4 oranında en yüksek değer 0,18 ile Ziraat Bankası'na ait iken en düşük değer ise 0,11 ile İş Bankası'na aittir. A1 oranında en yüksek değer 0,69 ile Ziraat Bankası'na ait iken en düşük değer ise 0,61 ile İş Bankası'na aittir. A2 oranında en yüksek değer 1,29 ile İş Bankası'na ait iken en düşük değer ise 1,06 ile Halk Bankası'na aittir. M1 oranında en yüksek değeri 6757,80 ile Garanti Bankası'na aittir. Bu durumda şubeleri ile en yüksek karı sağlayan banka konumundadır. En düşük değer ise 4120,82 ile İş Bankası'na aittir. Bu durumda banka ya atıl olarak fazla şube açmış ya da şubelerini işlem hacmi az olan bölgelere açmış olabilir diye yorumlayabilmekteyiz. M2 oranını en yüksek değeri 0,03 ile İş Bankası'na aittir. Diğer bankaların oran sonuçları anıdır ve 0,02 çıkmıştır. E1 oranında çıkan en yüksek değer 0,02 ile Ziraat Bankası ve Garanti Bankası'na ilk sırada yer almaktadır. Diğer bankalarımız 0,01 ile ikinci sırada yer almaktadır. Oranlar birbirine çok yakın çıkmıştır. Ufak yüzdelerle Ziraat ve Garanti Bankası bir adım öne çıkmaktadır. E2 oranında 0,03 ile Ziraat Bankası en yüksek sonuca sahiptir. En düşük sonuç ise 0,01 ile Yapı Kredi Bankası'na aittir. Diğer bankalarımız ise 0,02 ile ikinci sırada yer almaktadır. E3 oranında 1,43 ile en yüksek değer Garanti Bankası'na aittir. Ziraat Bankası 1,41 ile ikinci sırada yer almaktadır. Üçüncü sırada 1,27 ile İş Bankası yer almakta ve en düşük sonuca ise 1,22 ile geriye kalan bankalarımız sonuncu sırada yer almaktadır. L1 oranında 0,24 ile birinci sırada yer alan banka Ziraat Bankası'dır. sırada yer alan bankamız Ziraat Bankası'dır ve hemen ardından 0,91 ile Halk Bankası ikinci sırayı almaktadır. 0,68 ile en düşük değere sahip bankamız İş Bankası'dır. Vakıf Bankası ise 0,16 ile sonuncu sırada yer almaktadır. L2 oranında 0,92 ile birinci L3 oranında 0,45 ile en yüksek değere sahip bankamız İş Bankası olmakla birlikte 0,28 ile en düşük değere sahip bankamız Vakıf Bankası olmaktadır. S1 oranında birinci sırada Halk Bankası yer almakta ve oran

sonucu 0,97'dir. En düşük değer 0,82 ile Yapı Kredi Bankası'na aittir. S2 oranında en yüksek değer -0,11 ile Halk Bankası iken en düşük değer -1,04 ile Yapı Kredi Bankası'dır. Eksi işaretli olmasının nedeni bankaların yabancı para pasiflerinin yabancı para aktiflerinden fazla olmasından kaynaklanmaktadır. S3 oranında sonuçlar birbirine çok yakındır. 0,04 çıkan sonuçlar ile Ziraat ve Garanti Bankası ilk sırada yer almaktadır. Diğer bankalarımızın oran sonuçları 0,03çıkmıştır.

Tablo 2: Bankaların 2017 yılı CAMELS Oranları

ORANLAR	SERMAYE YETERLİLİĞİ (C)				AKTİF KALİTESİ (A)		YÖNETİM KALİTESİ (M)		KÂRLILIK (E)			LİKİDİTE (L)			PİYASA RİSKİNE DUYARLILIK (S)		
BANKALAR	C1	C2	C3	C4	A1	A2	M1	M2	E1	E2	E3	L1	L2	L3	S1	S2	S3
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	0,14	0,14	0,11	0,18	0,69	1,12	5050,66	0,02	0,02	0,03	1,41	0,24	0,92	0,39	0,92	-0,30	0,04
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	0,12	0,12	0,08	0,16	0,66	1,06	4193,39	0,02	0,01	0,02	1,22	0,18	0,91	0,29	0,97	-0,11	0,03
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	0,12	0,12	0,08	0,17	0,66	1,18	4255,88	0,02	0,01	0,02	1,22	0,16	0,72	0,28	0,94	-0,29	0,03
Türkiye İş Bankası A.Ş.	0,14	0,14	0,11	0,11	0,61	1,29	4120,82	0,03	0,01	0,02	1,27	0,21	0,68	0,45	0,84	-0,68	0,03
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	0,15	0,15	0,12	0,15	0,64	1,14	6757,80	0,02	0,02	0,02	1,43	0,17	0,76	0,30	0,83	-0,73	0,04
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	0,11	0,11	0,09	0,12	0,63	1,17	4173,30	0,02	0,01	0,01	1,22	0,21	0,77	0,39	0,82	-1,04	0,03

2018 yılı için

CAMELS oranlarının 2018 yılı için bankaların finansal performanslarının hesaplanmış hali Tablo 3'de gösterilmiştir. 2018 yılında C1 oranı için en yüksek değer 0,14 ile Garanti Bankası'na ait iken en düşük değer 0,11 ile Halk Bankası'na aittir. C2 oranında sonuçlar "C1" oranı ile aynıdır fakat tek farkı Garanti Bankası'nın sonucu 0,14'ten 0,15'e yükselmiştir. Bu durumda karşı taraf riskinin oranda yer almaması küçükte olsa bir farklılık yaratmıştır. . C3 oranında en yüksek değer 0,12 ile Garanti Bankası'na aittir. En düşük değer ise 0,08 ile Halk Bankası ve Vakıf Bankası'na aittir. C4 oranında en yüksek değer 0,16 ile Ziraat ve Vakıf Bankası'na ait iken en düşük değer ise 0,09 ile Halk Bankası'na aittir. A1 oranında en yüksek değer 0,70 ile Ziraat Bankası'na ait iken en düşük değer ise 0,61 ile İş Bankası'na aittir. A2 oranında en yüksek değer 1,25 ile Vakıf Bankası'na ait iken en düşük değer ise 1,03 ile Halk Bankası'na aittir. M1 oranında en yüksek değeri 7172,41 ile Garanti Bankası'na aittir. Bu durumda şubeleri ile en yüksek karı sağlayan banka konumundadır. En düşük değer ise 2688,91 ile Halk Bankası'na aittir. M2 oranını en yüksek değeri 0,02 ile Vakıf ve İş Bankası'na aittir. Diğer bankaların oran sonuçları anıdır ve 0,01 çıkmıştır. E1 oranında çıkan en yüksek değer 0,02 ile Ziraat Bankası ve Garanti Bankası'na ilk sırada yer almaktadır. Diğer bankalarımız 0,01 ile ikinci sırada yer almaktadır. Oranlar birbirine çok yakın çıkmıştır. E2 oranında 0,02 ile tüm bankalar en yüksek sonuca sahip iken sadece en düşük sonuç olan banka 0,01 ile Halk Bankası'dır. E3 oranında 1,43 ile en yüksek değer Ziraat Bankası'na aittir. En düşük sonuç 1,15 ile Halk Bankası'na aittir. L1 oranında 0,22 ile birinci sırada yer alan banka Ziraat ve Yapı Kredi Bankası'dır. 0,10 ile en düşük değere sahip bankamız Halk Bankası'dır. L2 oranında en yüksek değere sahip bankamız Halk Bankası iken en düşük değere sahip bankamız İş Bankası'dır. L3 oranında yapı kredi ilk sırada 0,40 ile yer alırken sonuncu sırada 0,13 ile Vakıf Bankası yer almaktadır. S1 oranında Halk Bankası en yüksek sonuca sahiptir. En düşük sonuca sahip olan bankamız Yapı Kredi Bankası'dır. S2 oranında -0,85 ile Yapı Kredi Bankası son sırada yer alırken -0,31 ile Vakıf ve Ziraat Bankası ilk sırada yer almaktadır. S3 oranında 0,05 en yüksek değer ile ilk sırada Garanti Bankası yer almaktadır. Sonuncu sırada 0,02 değer ile Halk Bankası yer almaktadır.

Tablo 3: Bankaların 2018 yılı CAMELS Oranları

ORANLAR	SERMAYE YETERLİLİĞİ (C)				AKTİF KALİTESİ (A)		YÖNETİM KALİTESİ (M)		KÂRLILIK (E)			LİKİDİTE (L)			PİYASA RİSKİNE DUYARLILIK (S)		
BANKALAR	C1	C2	C3	C4	A1	A2	M1	M2	E1	E2	E3	L1	L2	L3	S1	S2	S3
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	0,13	0,14	0,11	0,16	0,70	1,13	5339,22	0,01	0,02	0,02	1,43	0,22	0,87	0,35	0,92	-0,31	0,04
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	0,11	0,11	0,08	0,09	0,67	1,03	2688,91	0,01	0,01	0,01	1,15	0,10	0,99	0,16	0,98	-0,08	0,02
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	0,12	0,12	0,08	0,16	0,66	1,25	4793,54	0,02	0,01	0,02	1,21	0,13	0,68	0,13	0,94	-0,31	0,03
Türkiye İş Bankası A.Ş.	0,13	0,14	0,11	0,12	0,61	1,22	5005,12	0,02	0,01	0,02	1,34	0,18	0,66	0,36	0,88	-0,58	0,04
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	0,14	0,15	0,12	0,14	0,64	1,05	7172,41	0,01	0,02	0,02	1,37	0,17	0,82	0,28	0,88	-0,54	0,05
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	0,13	0,13	0,10	0,12	0,63	1,12	5465,37	0,01	0,01	0,02	1,28	0,22	0,76	0,40	0,84	-0,85	0,04

2019 yılı için

CAMELS oranlarının 2019 yılı için bankaların finansal performanslarının hesaplanmış hali Tablo 4'Te gösterilmiştir. 2019 yılında C1 oranı için en yüksek değer 0,15 ile Garanti Bankası'na ait iken en düşük değer 0,10 ile Halk ve Vakıf Bankası'na aittir. C2 oranında en yüksek değer 0,16 ile Garanti Bankası'dır. En düşük değer ise 0,10 ile Halk Bankası olmaktadır. C3 oranında en yüksek değer 0,13 ile Garanti Bankası'na aittir. En düşük değer ise 0,07 ile Halk Bankası'na aittir. C4 oranında en yüksek değer 0,11 ile Garanti Bankası'na ait iken en düşük değer ise 0,07 ile Halk Bankası'na aittir. A1 oranında en yüksek değer 0,69 ile Ziraat Bankası'na ait iken en düşük değer ise 0,58 ile İş Bankası'na aittir. A2 oranında en yüksek değer 1,16 ile Vakıf Bankası'na ait iken en düşük değer ise 1,00 ile Garanti ve Ziraat Bankası'na aittir. M1 oranında en yüksek değeri 6819,60 ile Garanti Bankası'na aittir. Bu durumda şubeleri ile en yüksek karı sağlayan banka konumundadır. En düşük değer ise 2267,61 ile Halk Bankası'na aittir. M2 oranını en yüksek değeri 0,02 ile İş Bankası'na aittir. Diğer bankaların oran sonuçları aynıdır ve 0,01 çıkmıştır. E1 oranında çıkan en yüksek değer 0,01 ile tüm bankalar birinci sırada yer almakta iken sadece bir banka 0,005 ile Halk Bankası sonuncu sırada yer almaktadır. Oranlar birbirine çok yakın çıkmıştır. E2 oranında 0,01 ile tüm bankalar en düşük sonuca sahip iken sadece en yüksek sonuç olan banka 0,02 ile Garanti Bankası'dır. E3 oranında 1,39 ile en yüksek değer Garanti Bankası'na aittir. En düşük sonuç 1,20 ile Halk Bankası'na aittir. L1 oranında 0,24 ile birinci sırada yer alan banka Ziraat Bankası'dır. 0,11 ile en düşük değere sahip bankamız Halk Bankası'dır. L2 oranında en yüksek değere sahip bankamız Halk Bankası iken en düşük değere sahip bankamız Vakıf Bankası'dır. L3 oranında İş ilk sırada 0,38 ile yer alırken sonuncu sırada 0,17 ile Halk Bankası yer almaktadır. S1 oranında Halk Bankası en yüksek sonuca sahiptir. En düşük sonuca sahip olan bankamız Ziraat Bankası'dır. S2 oranında -1,00 ile Vakıf Bankası son sırada yer alırken -0,53 ile Halk Bankası ilk sırada yer almaktadır. S3 oranında 0,05 en yüksek değer ile ilk sırada Garanti Bankası yer almaktadır. Sonuncu sırada 0,02 değer ile Halk Bankası yer almaktadır.

Tablo 4: Bankaların 2019 yılı CAMELS Oranları

ORANLAR	SERMAYE YETERLİLİĞİ (C)				AKTİF KALİTESİ (A)		YÖNETİM KALİTESİ (M)		KÂRLILIK (E)			LİKİDİTE (L)			PİYASA RİSKİNE DUYARLILIK (S)		
BANKALAR	C1	C2	C3	C4	A1	A2	M1	M2	E1	E2	E3	L1	L2	L3	S1	S2	S3
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	0,14	0,14	0,11	0,10	0,69	1,00	4242,69	0,01	0,01	0,01	1,35	0,24	0,92	0,35	0,83	-0,71	0,04
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	0,10	0,10	0,07	0,07	0,67	1,04	2267,61	0,01	0,00	0,01	1,20	0,11	0,99	0,17	0,90	-0,53	0,02
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	0,10	0,11	0,08	0,10	0,68	1,16	3584,42	0,01	0,01	0,01	1,24	0,14	0,74	0,25	0,84	-1,00	0,03
Türkiye İş Bankası A.Ş.	0,14	0,15	0,12	0,09	0,58	1,08	4811,69	0,02	0,01	0,01	1,38	0,21	0,76	0,38	0,86	-0,61	0,04
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	0,15	0,16	0,13	0,11	0,65	1,00	6819,60	0,01	0,01	0,02	1,39	0,19	0,89	0,29	0,87	-0,57	0,05
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	0,13	0,13	0,10	0,09	0,60	1,07	4255,39	0,01	0,01	0,01	1,26	0,20	0,75	0,35	0,87	-0,73	0,04

2020 yılı için

CAMELS oranlarının 2020 yılı için bankaların finansal performanslarının hesaplanmış hali Tablo 5'te gösterilmiştir. 2020 yılında C1 oranı için en yüksek değer 0,14 ile Garanti, İş ve Ziraat Bankası'na ait iken en düşük değer 0,10 ile Halk Bankası'na aittir. C2 oranında en yüksek değer 0,15 ile Garanti ve Ziraat Bankası'dır. En düşük değer ise 0,10 ile Halk Bankası olmaktadır. C3 oranında en yüksek değer 0,12 ile Garanti Bankası'na aittir. En düşük değer ise 0,06 ile Halk Bankası'na aittir. C4 oranında en yüksek değer 0,13 ile Vakıf Bankası'na ait iken en düşük değer ise 0,09 ile Halk ve İş Bankası'na aittir. A1 oranında en yüksek değer 0,66 ile Halk Bankası'na ait iken en düşük değer ise 0,58 ile İş Bankası'na aittir. A2 oranında en yüksek değer 1,14 ile Yapı Kredi Bankası'na ait iken en düşük değer ise 0,95 ile Ziraat Bankası'na aittir. M1 oranında en yüksek değeri 7132,45 ile Garanti Bankası'na aittir. En düşük değer ise 3659,03 ile Halk Bankası'na aittir. M2 oranını en yüksek değeri 0,02 ile İş Bankası'na aittir. Diğer bankaların oran sonuçları aynıdır ve 0,01 çıkmıştır. E1 oranında çıkan en yüksek değer 0,01 ile tüm bankalar eşittir. E2 oranında 0,01 ile tüm bankalar en düşük sonuca sahip iken sadece en yüksek sonuç olan banka 0,02 ile Garanti Bankası'dır. E3 oranında 1,47 ile en yüksek değer Garanti Bankası'na aittir. En düşük sonuç 1,27 ile Halk Bankası'na aittir. L1 oranında 0,28 ile birinci sırada yer alan banka Ziraat Bankası'dır. 0,17 ile en düşük değere sahip bankamız Yapı Kredi Bankası'dır. L2 oranında en yüksek değere sahip bankamız Halk Bankası iken en düşük değere sahip bankamız İş ve Yapı Kredi Bankası'dır. L3 oranında Vakıf ilk sırada 0,42 değer ile yer alırken sonuncu sırada 0,27 ile Halk Bankası yer almaktadır. S1 oranında Halk ve Vakıf Bankası en yüksek sonuca sahiptir. En düşük sonuca sahip olan bankamız İş Bankası'dır. S2 oranında -1,09 ile İş Bankası son sırada yer alırken -0,58 ile Halk Bankası ilk sırada yer almaktadır. S3 oranında 0,05 en yüksek değer ile ilk sırada Garanti Bankası yer almaktadır. Sonuncu sırada 0,03 değer ile Halk ve Vakıf Bankası yer almaktadır.

Tablo 5: Bankaların 2020 yılı CAMELS Oranları

ORANLAR	SERMAYE YETERLİLİĞİ (C)				AKTİF KALİTESİ (A)		YÖNETİM KALİTESİ (M)		KÂRLILIK (E)			LİKİDİTE (L)			PİYASA RİSKİNE DUYARLILIK (S)		
BANKALAR	C1	C2	C3	C4	A1	A2	M1	M2	E1	E2	E3	L1	L2	L3	S1	S2	S3
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	0,14	0,15	0,09	0,10	0,65	0,95	5566,00	0,01	0,01	0,01	1,46	0,28	0,98	0,41	0,83	-0,81	0,04
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	0,10	0,10	0,06	0,09	0,66	0,98	3659,03	0,01	0,01	0,01	1,27	0,18	1,10	0,27	0,90	-0,58	0,03
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	0,11	0,12	0,07	0,13	0,62	1,06	6792,55	0,01	0,01	0,01	1,31	0,25	0,85	0,42	0,90	-0,70	0,03
Türkiye İş Bankası A.Ş.	0,14	0,14	0,10	0,09	0,58	1,09	5523,19	0,02	0,01	0,01	1,43	0,21	0,79	0,40	0,80	-1,09	0,04
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	0,14	0,15	0,12	0,10	0,65	0,98	7132,45	0,01	0,01	0,02	1,47	0,19	0,90	0,29	0,85	-0,72	0,05
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	0,13	0,13	0,10	0,11	0,62	1,14	6083,26	0,01	0,01	0,01	1,33	0,17	0,79	0,32	0,86	-0,74	0,04

5.3.ANALİZ

Hwang ve Yoon 1981 yılında Topsis yöntemini çözüm alternatifinin pozitif ideal çözüm noktasına en kısa mesafede olması gerektiği ve negatif ideal çözüm noktasına ise en uzak mesafede olması gerektiği varsayımı ile yapılmıştır (Demireli, 2010). Chen ve Hwang 1992 yılında Hwang ve Yoon'un 1981 yılındaki çalışmalarını geliştirerek TOPSİS yöntemi ortaya atılmış çok kriterli karar verme yöntemlerinden biridir [169](Hwang& Yoon, 1981). Topsis analizi birçok analiz türü ile birleşerek kullanılabilir olması tercih edilme olasılığını arttırmaktadır(Ersoy ve diğerleri, 2020).

TOPSİS yönteminin adımları aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir (Behzadian, Otaghaara, Yazdani &Ignatius, 2020):

1. Adım: Alternatif ve kriterlerden oluşan bir karar matrisi oluşturulmaktadır.
2. Adım: Oluşturulan karar matrisine normalizasyon işlemi yapılarak "normalize edilen karar matrisi" elde edilmektedir.
3. Adım: Normalize edilen karar matrisi ağırlıklandırılarak "ağırlıklandırılmış normalize matris" elde edilmektedir.
4. Adım: İdeal ve Negatif İdeal Çözüm Kümelerinin elde edilebilmesi için maksimizasyon ve minimizasyon işlemleri yapılmaktadır. Maksimizasyon işlemi için her bir sütundaki maksimum değer ideal çözüm kümesini oluştururken minimum değer ise negatif ideal çözüm kümesini oluşturmaktadır. Bu durum minimizasyon işleminde ters olarak işlemektedir.
5. Adım: İdeal ve Negatif İdeal Noktalara olan uzaklık değerlerinin hesaplaması yapılmaktadır.
6. Adım: İdeal çözüme göreli yakınlık hesaplanır.
7. Adım: İdeal Alternatif belirlenmektedir.

[169] Alıntı: Eren, S. A, Çelik, İ. E, 2020

Araştırmada 2016- 2020 yılları ilgili bankalara ait finansal performans değerlendirmeleri TOPSİS yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında 2020 yılı TOPSİS analiz sonuçları aşamaları ayrıntılı gösterilmiş olup diğer yıllara ait TOPSİS analizinin sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 6: Karar Matrisinin Oluşturulması

F1	C1	C2	C3	C4	A1	A2	M1	M2	E1	E2	E3	L1	L2	L3	S1	S2	S3
T.C. Ziraat Bank. A.Ş.	0,144	0,146	0,093	0,102	0,646	0,946	5566,005	0,008	0,009	0,013	1,460	0,278	0,980	0,407	0,832	-0,810	0,037
Türkiye Halk Bank. A.Ş.	0,103	0,104	0,061	0,086	0,657	0,977	3659,029	0,007	0,005	0,006	1,267	0,181	1,096	0,269	0,897	-0,575	0,028
Türkiye Vakıflar Bank.T.A.O.	0,114	0,118	0,066	0,134	0,619	1,056	6792,554	0,008	0,009	0,011	1,311	0,249	0,855	0,425	0,900	-0,701	0,029
Türkiye İş Bank.A.Ş.	0,141	0,144	0,104	0,089	0,577	1,087	5523,188	0,021	0,009	0,015	1,432	0,212	0,787	0,398	0,797	-1,087	0,040
Türkiye Garanti Bank. A.Ş.	0,144	0,147	0,115	0,101	0,647	0,978	7132,455	0,014	0,012	0,017	1,468	0,189	0,903	0,285	0,847	-0,718	0,047
Yapı ve Kredi Bank. A.Ş.	0,132	0,135	0,098	0,107	0,618	1,138	6083,255	0,010	0,010	0,014	1,334	0,174	0,787	0,320	0,863	-0,745	0,037

Tablo 7: Normalize Matrisin Oluşturulması

	C1	C2	C3	C4	A1	A2	M1	M2	E1	E2	E3	L1	L2	L3	S1	S2	S3
T. C. Ziraat Bank. A.Ş.	0,021	0,021	0,009	0,010	0,417	0,895	30980407,363	0,00007	0,00009	0,00017	2,131	0,077	0,960	0,166	0,693	0,656	0,001
Türkiye Halk Bank. A.Ş.	0,011	0,011	0,004	0,007	0,431	0,954	13388491,745	0,00005	0,00003	0,00004	1,605	0,033	1,202	0,072	0,805	0,331	0,001
Türkiye Vakıflar Bank. T. A.O.	0,013	0,014	0,004	0,018	0,383	1,115	46138791,555	0,00007	0,00008	0,00013	1,719	0,062	0,730	0,180	0,809	0,492	0,001
Türkiye İş Bank.A.Ş.	0,020	0,021	0,011	0,008	0,334	1,181	30505609,903	0,00043	0,00009	0,00022	2,050	0,045	0,619	0,159	0,635	1,182	0,002
Türkiye Garanti Bank. A.Ş.	0,021	0,022	0,013	0,010	0,419	0,957	50871910,775	0,00019	0,00014	0,00029	2,155	0,036	0,815	0,081	0,718	0,515	0,002
Yapı ve Kredi Bank. A.Ş.	0,018	0,018	0,010	0,011	0,382	1,295	37005992,490	0,00011	0,00011	0,00020	1,781	0,030	0,619	0,102	0,745	0,555	0,001
KAREKÖK TOPLAM	0,320	0,327	0,225	0,256	1,538	2,529	14453,069	0,030	0,023	0,032	3,382	0,531	2,224	0,872	2,099	1,931	0,090

Tablo 8: Ağırlıklandırılmış Normalize Matrisin Oluşturulması

	C1	C2	C3	C4	A1	A2	M1	M2	E1	E2	E3	L1	L2	L3	S1	S2	S3
T.C.Ziraat Bank.A.Ş.	0,449	0,447	0,415	0,397	0,420	0,374	0,385	0,272	0,412	0,399	0,432	0,522	0,441	0,467	0,397	-0,419	0,407
Türkiye Halk Bank. A.Ş.	0,321	0,318	0,273	0,337	0,427	0,386	0,253	0,226	0,230	0,200	0,374	0,340	0,493	0,308	0,428	-0,298	0,310
Türkiye Vakıflar Bank.T. A.O.	0,357	0,361	0,294	0,526	0,402	0,417	0,470	0,272	0,387	0,348	0,388	0,469	0,384	0,487	0,429	-0,363	0,317
Türkiye İş Bank. A.Ş.	0,441	0,441	0,463	0,348	0,375	0,430	0,382	0,687	0,403	0,461	0,423	0,398	0,354	0,457	0,380	-0,563	0,448
Türkiye Garanti Bank.A.Ş.	0,450	0,451	0,513	0,395	0,421	0,387	0,493	0,458	0,507	0,528	0,434	0,356	0,406	0,327	0,404	-0,372	0,519
Yapı ve Kredi Bank. A.Ş.	0,413	0,413	0,435	0,418	0,402	0,450	0,421	0,346	0,454	0,434	0,395	0,327	0,354	0,366	0,411	-0,386	0,410
Ağırlık	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5

Tablo 9: İdeal ve Negatif İdeal Çözüm Değerlerinin Oluşturulması

	C1	C2	C3	C4	A1	A2	M1	M2	E1	E2	E3	L1	L2	L3	S1	S2	S3
T. C. Ziraat Bank. A.Ş.	2,244	2,235	2,075	1,986	2,098	1,871	1,926	1,358	2,062	1,993	2,158	2,612	2,203	2,334	1,983	-2,096	2,035
Türkiye Halk Bank. A.Ş.	1,607	1,591	1,366	1,685	2,134	1,931	1,266	1,131	1,152	1,002	1,872	1,700	2,465	1,541	2,138	-1,489	1,551
Türkiye Vakıflar Bank. T. A.O.	1,785	1,803	1,472	2,630	2,012	2,087	2,350	1,359	1,937	1,740	1,938	2,343	1,921	2,435	2,144	-1,816	1,584
Türkiye İş Bank.A.Ş.	2,205	2,206	2,317	1,739	1,877	2,148	1,911	3,435	2,017	2,305	2,116	1,991	1,769	2,283	1,898	-2,814	2,238
Türkiye Garanti Bank. A.Ş.	2,250	2,256	2,564	1,977	2,104	1,934	2,467	2,289	2,537	2,642	2,170	1,778	2,030	1,637	2,018	-1,858	2,596
Yapı ve Kredi Bank. A.Ş.	2,066	2,065	2,173	2,089	2,010	2,250	2,104	1,728	2,272	2,168	1,973	1,634	1,769	1,832	2,056	-1,928	2,049
İdeal Çözüm Değerleri	224.966.919.896.439	225.628.383.999.517	256.426.919.158.758	262.978.817.500.753	213.446.849.257.365	224.958.059.787.006	246.745.336.429.205	113.140.681.414.442	253.691.965.923.206	264.197.835.257.485	217.007.505.521.381	261.227.453.566.928	246.504.573.011.942	243.544.568.303.488	214.351.040.965.027	0	259.577.901.454.789
Negatif İdeal Çözüm Değerleri	160.686.502.712.112	159.108.882.837.678	136.561.652.020.044	168.528.211.670.509	187.701.288.729.242	187.076.729.498.181	12.658.310.824.055	343.543.252.043.044	115.184.714.434.305	100.150.603.899.351	187.247.950.554.253	163.391.676.657.029	176.872.406.725.613	154.085.417.576.542	189.791.586.770.445	-281.386.842.643.751	155.127.175.641.133

Tablo 10: İdeal Noktalara Olan Uzaklık Değerlerinin Elde Edilmesi

	C1	C2	C3	C4	A1	A2	M1	M2	E1	E2	E3	L1	L2	L3	S1	S2	S3
T. C.Ziraat Bank. A.Ş.	2,68E-05	0,0004	0,240	0,414	0,001	0,143	0,294	0,052	0,225	0,421	0,0001	0	0,069	0,010	0,026	4,394	0,315
Türkiye Halk Bank. A.Ş.	0,413	0,442	1,437	0,892	0	0,101	1,444	0	1,918	2,691	0,089	0,833	0	0,800	3,2E-05	2,218	1,091
Türkiye Vakıflar Bank. T. A.O.	0,216	0,206	1,194	0	0,015	0,026	0,014	0,052	0,360	0,813	0,054	0,072	0,296	0	0	3,297	1,024
Türkiye İşBank.A.Ş.	0,002	0,003	0,061	0,793	0,066	0,010	0,310	5,309	0,270	0,113	0,003	0,386	0,485	0,023	0,060	7,918	0,128
Türkiye Garanti Bank. A.Ş.	0	0	0	0,426	0,001	0,100	0	1,340	0	0	0	0,696	0,189	0,638	0,016	3,454	0
Yapı ve Kredi Bank. A.Ş.	0,0336	0,037	0,153	0,292	0,015	0	0,132	0,356	0,070	0,224	0,039	0,957	0,484	0,364	0,008	3,719	0,298

Tablo 11: İdeal Noktalara Olan Uzaklık Değerlerinin Elde Edilmesi

	C1	C2	C3	C4	A1	A2	M1	M2	E1	E2	E3	L1	L2	L3	S1	S2	S3	TOPLAM	Si +
T.C. Ziraat Bank.A.Ş.	2,7E-05	4,4E-04	2,4E-01	4,1E-01	1,3E-03	1,4E-01	2,9E-01	5,2E-02	2,3E-01	4,2E-01	1,4E-04	0,0E+00	6,9E-02	1,0E-02	2,6E-02	4,4E+00	3,1E-01	6,60375596	2,5697774
Türkiye Halk Bank. A.Ş.	4,1E-01	4,4E-01	1,4E+00	8,9E-01	0,0E+00	1,0E-01	1,4E+00	0,0E+00	1,9E+00	2,7E+00	8,9E-02	8,3E-01	0,0E+00	8,0E-01	3,2E-05	2,2E+00	1,1E+00	14,3700923	3,7907905
Türkiye Vakıflar Bank.T. A.O.	2,2E-01	2,1E-01	1,2E+00	0,0E+00	1,5E-02	2,6E-02	1,4E-02	5,2E-02	3,6E-01	8,1E-01	5,4E-02	7,2E-02	3,0E-01	0,0E+00	0,0E+00	3,3E+00	1,0E+00	7,63882071	2,7638417
Türkiye İş Bank. A.Ş.	2,0E-03	2,5E-03	6,1E-02	7,9E-01	6,6E-02	1,0E-02	3,1E-01	5,3E+00	2,7E-01	1,1E-01	2,9E-03	3,9E-01	4,8E-01	2,3E-02	6,0E-02	7,9E+00	1,3E-01	15,9399722	3,9924895
Türkiye Garanti Bank. A.Ş.	0,0E+00	0,0E+00	0,0E+00	4,3E-01	9,0E-04	1,0E-01	0,0E+00	1,3E+00	0,0E+00	0,0E+00	0,0E+00	7,0E-01	1,9E-01	6,4E-01	1,6E-02	3,5E+00	0,0E+00	6,86108528	2,6193673
Yapı ve Kredi Bank. A.Ş.	3,4E-02	3,7E-02	1,5E-01	2,9E-01	1,5E-02	0,0E+00	1,3E-01	3,6E-01	7,0E-02	2,2E-01	3,9E-02	9,6E-01	4,8E-01	3,6E-01	7,7E-03	3,7E+00	3,0E-01	7,18199991	2,6799254

Tablo 12: Negatif İdeal Noktalara Olan Uzaklık Değerlerinin Elde Edilmesi

	C1	C2	C3	C4	A1	A2	M1	M2	E1	E2	E3	L1	L2	L3	S1	S2	S3
T. C. Ziraat Bank. A.Ş.	0,407	0,415	0,503	0,091	0,049	0,000	0,435	4,314	0,829	0,984	0,082	0,957	0,189	0,628	0,007	0,515	0,234
Türkiye Halk Bank. A.Ş.	0	0	0	0	0,066	0,004	0,000	5,309	0	0	0	0,004	0,485	0	0,058	1,754	0
Türkiye Vakıflar Bank. T. A.O.	0,032	0,045	0,011	0,892	0,018	0,047	1,175	4,311	0,616	0,546	0,004	0,503	0,023	0,800	0,060	0,996	0,001
Türkiye İş Bank. A.Ş.	0,358	0,378	0,905	0,003	0,000	0,077	0,416	0,000	0,748	1,699	0,059	0,128	0,000	0,551	0	0	0,471
Türkiye Garanti Bank. A.Ş.	0,413	0,442	1,437	0,085	0,052	0,004	1,444	1,314	1,918	2,691	0,089	0,021	0,068	0,009	0,014	0,913	1,091
Yapı ve Kredi Bank. A.Ş.	0,211	0,224	0,652	0,163	0,018	0,143	0,703	2,916	1,256	1,361	0,010	0	0	0,085	0,025	0,784	0,248

Tablo 13: Negatif İdeal Noktalara Olan Uzaklık Değerlerinin Elde Edilmesi

	C1	C2	C3	C4	A1	A2	M1	M2	E1	E2	E3	L1	L2	L3	S1	S2	S3	TOPLAM	Si -
T. C. Ziraat Bank. A.Ş.	0,407	0,415	0,503	0,091	0,049	0,000	0,435	4,314	0,829	0,984	0,082	0,957	0,189	0,628	0,007	0,515	0,234	10,638	3,262
Türkiye Halk Bank.A.Ş.	0,000	0,000	0,000	0,000	0,066	0,004	0,000	5,309	0,000	0,000	0,000	0,004	0,485	0,000	0,058	1,754	0,000	7,680	2,771
Türkiye Vakıflar Bank.T. A.O.	0,032	0,045	0,011	0,892	0,018	0,047	1,175	4,311	0,616	0,546	0,004	0,503	0,023	0,800	0,060	0,996	0,001	10,082	3,175
Türkiye İş Bank. A.Ş.	0,358	0,378	0,905	0,003	0,000	0,077	0,416	0,000	0,748	1,699	0,059	0,128	0,000	0,551	0,000	0,000	0,471	5,795	2,407
Türkiye Garanti Bank. A.Ş.	0,413	0,442	1,437	0,085	0,052	0,004	1,444	1,314	1,918	2,691	0,089	0,021	0,068	0,009	0,014	0,913	1,091	12,005	3,465
Yapı ve Kredi Bank. A.Ş.	0,211	0,224	0,652	0,163	0,018	0,143	0,703	2,916	1,256	1,361	0,010	0,000	0,000	0,085	0,025	0,784	0,248	8,800	2,967

Tablo 14: İdeal ve Negatif İdeal Noktalara Olan Uzaklık Değerlerinin Sıralaması

Si +	Si -
2,569777415	3,261612
3,790790457	2,771196
2,763841657	3,175239
3,992489479	2,407196
2,619367343	3,464872
2,679925355	2,966532

Tablo 15: İdeal Çözüme Göreli Yakınlığın Hesaplanması

Aday	Si +	Si -	Ci +	Bankaların Sıralaması
T.C. Ziraat Bank. A.Ş.	2,569777	3,26161	0,55932	2
Türkiye Halk Bank. A.Ş.	3,79079	2,7712	0,42231	5
Türkiye Vakıflar Bank. T. A.O.	2,763842	3,17524	0,53463	3
Türkiye İş Bank. A.Ş.	3,992489	2,4072	0,37614	6
Türkiye Garanti Bank. A.Ş.	2,619367	3,46487	0,56948	1
Yapı ve Kredi Bank. A.Ş.	2,679925	2,96653	0,52538	4

Tablo 16: Bankaların 2016 yılı Topsis Analizi Sonuçları

Aday	Si +	Si -	Ci +	Bankaların Sıralaması
T.C. Ziraat Bank. A.Ş.	0,987731	5,395913	0,845272	1
Türkiye Halk Bank. A.Ş.	3,238897	3,196512	0,496707	2
Türkiye Vakıflar Bank. T. A.O.	3,093291	2,900938	0,483955	3
Türkiye İş Bank. A.Ş.	4,030931	2,172105	0,350168	4
Türkiye Garanti Bank. A.Ş.	4,916397	2,344124	0,322859	5
Yapı ve Kredi Bank. A.Ş.	4,303155	1,708021	0,284141	6

Tablo17: Bankaların 2017 yılı Topsis Analizi Sonuçları

Aday	Si +	Si -	Ci +	Bankaların Sıralaması
T.C. Ziraat Bank. A.Ş.	1,379169	3,712788	0,729148	1
Türkiye Halk Bank. A.Ş.	2,548001	3,409646	0,572314	2
Türkiye Vakıflar Bank. T. A.O.	2,580811	2,843563	0,52422	3
Türkiye İş Bank. A.Ş.	3,334893	1,942308	0,368057	5
Türkiye Garanti Bank. A.Ş.	2,811341	2,699961	0,489895	4
Yapı ve Kredi Bank. A.Ş.	4,318254	1,420952	0,247587	6

Tablo18: Bankaların 2018 yılı Topsis Analizi Sonuçları

Aday	Si +	Si -	Ci +	Bankaların Sıralaması
T.C. Ziraat Bank. A.Ş.	1,6757	4,43412	0,725737	1
Türkiye Halk Bank. A.Ş.	4,233654	3,477209	0,450949	6
Türkiye Vakıflar Bank. T. A.O.	3,33669	3,117044	0,482983	4
Türkiye İş Bank. A.Ş.	3,323986	3,132738	0,48519	3
Türkiye Garanti Bank. A.Ş.	2,516916	4,155173	0,622769	2
Yapı ve Kredi Bank. A.Ş.	3,826833	3,516514	0,478871	5

Tablo19: Bankaların 2019 yılı Topsis Analizi Sonuçları

Aday	Si +	Si -	Ci +	Bankaların Sıralaması
T.C. Ziraat Bank. A.Ş.	2,77943	3,795869	0,577292	2
Türkiye Halk Bank. A.Ş.	4,94709	2,633283	0,347382	5
Türkiye Vakıflar Bank. T.A.O.	4,48652	2,14392	0,323345	6
Türkiye İş Bank. A.Ş.	3,262041	3,507111	0,518102	3
Türkiye Garanti Bank. A.Ş.	2,149103	4,724577	0,687343	1
Yapı ve Kredi Bank. A.Ş.	3,300852	3,105246	0,484733	4

Çalışmada yer alan bankaların 2016 yılına ait TOPSİS analizi sonuçları tablo halinde Tablo: 16'da yer verilmiştir. Bankaların o yıla ait ideal alternatife en yakın bankadan ideal alternatife en uzak bankaya olan sıralamalarını tabloda yer alan "Ci+" kriterine göre yapılmıştır. 1'e en yakın sonuca sahip olan banka ilgili yıldaki ideal alternatife en yakın banka olmaktadır. Bu durumda birinci sırada yer alan banka "ideal alternatife en yakın banka " iken altıncı sırada yer alan banka ise çalışmada yer alan diğer bankalara göre "ideal alternatife en uzak banka" olarak sıralandırılmaktadır. 2016 yılına ait bankaların TOPSİS sonuçlarına baktığımızda; birinci sırada Ziraat Bankası yer almaktadır. İkinci sırada Halk Bankası, üçüncü sırada Vakıf Bankası yer almaktadır. İş Bankası dördüncü sırada yer alırken Garanti Bankası beşinci sırada yer almaktadır. Altıncı sırada Yapı Kredi Bankası yer almaktadır. 2016 yılında ideal alternatife en yakın banka Ziraat Bankası iken diğer bankalara göre ideal alternatife en uzak banka Yapı Kredi Bankası olmaktadır.

Çalışmada yer alan bankaların 2017 yılına ait TOPSİS analizi sonuçları tablo halinde Tablo: 17'de yer verilmiştir. 2017 yılı TOPSİS analizi sonuçlarına göre ideal alternatife en yakınsamış banka olan ve ilk sırada yer alan bankamız 2016 yılında olduğu gibi Ziraat Bankası'dır. Halk Bankası bu yılda yerini korumakta ve ikinci sırada yerini almaktadır. 2017 yılında 2016 yılındaki analiz sonuçlarına göre ilk üç sıra değişmemiş ve Vakıf Bankası üçüncü sırada yerini almıştır. Garanti Bankası dördüncü sırada yer alırken 2016 yılına göre bir üst sıraya çıkmıştır. İş Bankası beşinci sırada yer almaktadır. Yapı Kredi Bankası altıncı sırada yer almakla birlikte bu yılın ideal alternatifine en uzak olan bankası olmuştur.

Çalışmada yer alan bankaların 2018 yılına ait TOPSİS analizi sonuçları tablo halinde Tablo: 18'de yer verilmiştir. 2018 yılında TOPSİS analiz sonuçlarına göre birinci sırada ideal alternatife en yakın banka olarak Ziraat Bankası yer almakla birlikte istikrarlı bir tavır sergilediği görülmektedir. Garanti Bankası ilerleme kaydederek bu yıl ikinci sırada yer almaktadır. Hemen ardından üçüncü sırada İş Bankası yer almaktadır. Vakıf Bankası dördüncü sıradadır. Beşinci sırada Yapı Kredi

Bankası yer alırken en son sırada ve diğer bankalara göre ideal alternatife en uzak noktada olan banka Halk Bankası'dır. Halk Bankası 2016 ve 2017 yıllarında istikrarlı bir şekilde ilerlerken 2018 yılında sonuncu olmuştur. 2018 yılında bankanın faaliyetlerine daha ayrıntılı bakılarak nedeni saptanabilinir.

Çalışmada yer alan bankaların 2019 yılına ait TOPSİS analizi sonuçları tablo halinde Tablo: 19'da yer verilmiştir. 2019 yılına ait analiz sonuçlarına göre ilk sırada yer alan banka Garanti Bankası'dır. Hemen ardından ikinci sırada yer alan banka ise Ziraat Bankası'dır. Garanti Bankası 2016 yılından bu yıla kadar yükseliş göstermiş Ziraat Bankası ise istikrarını korumuş sadece bu yıl bir tık geri düşmüştür. 2018 yılındaki gibi İş Bankası üçüncülüğünü korumuştur. Dördüncü sırada Yapı Kredi Bankası yer alırken beşinci sırada Halk Bankası yer almaktadır. Analizde yer alan diğer bankalara göre ideal alternatife en uzak noktada kalan banka ve altıncı sırada Vakıf Bankası yer almaktadır. Vakıf Bankası 2018 yılı itibari ile finansal performanslarında bir düşüş yaşamıştır.

Çalışmada yer alan bankaların 2020 yılına ait TOPSİS analizi sonuçları tablo halinde Tablo 15'te yer verilmiştir. 2020 yılına ait analiz sonuçlarına baktığımızda ilk sırada Garanti bankası ideal alternatife en yakın banka olarak yerini almaktadır. İkinci sırada Ziraat Bankası ve üçüncü sırada Vakıf Bankası yer almaktadır. Dördüncü sırada Yapı Kredi Bankası yer alırken beşinci sırada ise Halk bankası yer almıştır. En son sırada ise İş Bankası yer almaktadır. Genel bir değerlendirme yaptığımızda Ziraat Bankası ideal alternatife en yakın noktalarda bulunan bankalarımızdan birisidir. İstikrarını korumuş ve sıralamalarda ilk ikide yer almıştır. Devlet bankası olması da bu istikrarı korumasına yardımcı olan etkenlerden birisi olabilir. Halk Bankası ilk başta istikrarlı ilerlerken 2018 yılında bir düşüş yaşamış fakat daha sonra yavaşta olsa bir toparlanma yaşamıştır diyebiliriz. Vakıf Bankası ise istikrarını koruyan bankalardan birisi olmakla birlikte sadece 2019 yılında bir düşüş yaşamıştır. Bu durumun nedeni için bankanın raporlarına daha ayrıntılı bakılmalıdır. İş Bankası dalgalı bir seyir izlemiştir. Sıralamalarda düşüş ve çıkışlar yaşamıştır.

Garanti Bankası 2016 yılında son sıralarda yer alırken 2017 yılından sonra hızlı bir ivme yapmış ve en güçlü bankalar arasında yer almıştır. Yapı Kredi Bankası çalışmada yer alan diğer bankalara göre ideal alternatife uzak olan noktalarda bulunan banka olmakla birlikte küçük iyileşmelerle sıralamalarda orta seviyelere yükselmiştir.

5.4.TARTIŞMA

Bu çalışmada Çok Kriterli Karar Verme Yöntemlerinden yararlanılmasının sebebi analizin veri setinde birden fazla kategori ve altında birden fazla oranın bulunmasıdır. İşlem kolaylığı sağlanması, elde edilen sonuçlarının güvenilirliğinin arttırılması ve zaman kaybının önlenmesi amacı güdülmektedir.

Electre yönteminde alternatifler arasında kıyaslama yapılmaktadır. Yapılan kıyaslama sonucunda tercihler en iyiden en kötüye doğru bir sıralamaya tutulmaktadır (Urfalıoğlu ve Genç, 2013). Belirlenen kriterler önem sırasına göre sıralanmaktadır. Kriterler ağırlıklandırıldıktan sonra eşik değeri hesaplanmaktadır. Kriterler arasında ok gösterimi yapılmaktadır. Yapılan ok gösteriminde okun uç kısmı zayıf kriteri gösterirken diğer kısmı ise baskın kriteri göstermektedir. Seçilecek olan kriter belirlenirken hiçbir okun ucunun göstermediği kriter seçilmelidir (Yücel ve Ulutaş, 2009).

PROMETHEE yöntemi alternatifler içinden en iyisini seçebilmek için kullanılmaktadır. Analize birden fazla kriter aynı anda ele alınabilmektedir. Buna rağmen etkili ve kolay bir yöntemdir (Urfalıoğlu ve Genç, 2013). PROMETHEE yöntemi alternatiflerin hem kısmi önceliklendirmede hemde tam önceliklendirmede analiz ayrıntıya yer verilmektedir. PROMETHEE yöntemi her bir kriter için farklı tercih fonksiyonları uygulayarak sıralama yapması diğer yöntemlerin üzerinde üstünlük sağlamaktadır. Bu yöntem diğer yöntemlere alternatiflerin önceliklendirmesini hem kısmi hemde tam olarak yapması ile de üstünlük sağlamaktadır. PROMETHEE yönteminde her kriter için farklı tercih fonksiyonu seçilmekte ve bu seçim yapılırken kriterin yapısı, yöneticilerin kriterlere olan yargılarına, alabilecekleri değerlere bakılmaktadır. Elde edilen seçimden sonra alternatif çifti oluşturur buna bağlı olarak fonksiyon ve daha sonrasında fonksiyon değerleri yapılmaktadır. Fonksiyon değerlerine bakılarak tercih indeksleri oluşturulmaktadır. Pozitif ve negatif üstünlükler hesaplanmaktadır. Kriterler

önceliklendirme sıralamasına göre dizilir. Bazı alternatifler birbirleri ile karşılaştırılamaz duruma gelebilmektedir (Dağdeviren ve Eraslan, 2008). Ele alınan çalışma konusunda kriterler arasında önceliklendirme gerekmemektedir. Koronavirüs pandemi döneminin öncesi ve sonrası durumlarına bakılarak genel bir bakış açısı elde etmektir.

Analitik hiyerarşi süreci yönteminde seçenekler açık bir şekilde bilinmekte iken koşulların matematiksel ifadesi mümkün olmayan şartlarda kullanılmaktadır. Tanımlanan ölçütlere en uygun seçenek aranmaktadır [170](Kurşunoğlu ve Önder, 2014). Bu yöntem bir ölçüm teorisidir. Alternatifler öncelik sırasına göre sıralamaya tabi tutulmaktadır (Çınar, 2004).uzmanların görüşlerine önem verilmektedir. Yönetici ve hesap uzmanlarının görüşleri de ele alınarak sıralama belirlenmektedir (Arslan R. 2018). Analitik hiyerarşi süreci yönteminde kriterlerin ağırlıklandırılması yapılırken karar vericinin görüşü ele alınmaktadır. Analitik hiyerarşi sürecinde karar matrislerinin tutarlı olması durumunda normalizasyon işlemi yapılmaktadır. Kriterlerin sıralama ölçütü olarak karar vericinin kriterlere verdiği önem ele alınmaktadır. Bu durumda her karar verici için kriterler farklı ağırlıklandırılmış olacaktır (Sarıçalı ve Kundakçı, 2016). Bu durumlar göz önünde bulundurulduğunda kriterler için bir genelleme yapılması zorlaşacaktır. Ortak bir karar alım olasılığı düşmektedir.

Macbeth yöntemi ve Analitik hiyerarşi süreci yönteminde ikili karşılaştırma işleminin yapılması ortak özellikleridir. Bu iki yöntem arasındaki fark ise Analitik hiyerarşi süreci yönteminde oran ölçek yöntemi kullanılırken Macbeth yönteminde eşit arlıklı ölçek kullanılmaktadır (Arslan R. 2018).

[170]Alıntı: Mutlu, M. ve Sarı, M. 2017

Analitik ağ süreci yönteminde eğer problemler hiyerarşik bir yapı ile çözülemiyorsa kullanılan yöntem türüdür. Kriter ve alternatifler birbiri ile iletişimleri bulunmakta ve bu yüzden ağılıklarının hesaplanmasında karmaşa yaşanmaktadır (Üstün, Özdemir ve Demirtaş, 2005: 3). Yapılan çalışmada kriterlerin hiyerarşik yapısında problem yaşanmadığı ve kriter ile alternatifler arasında iletişim bulunmadığı için bu yöntem analize dahil edilmemiştir.

CP yöntemi alternatiflerin ideal noktaya olan uzaklığını ölçmek için metrik uzaklık kullanılmaktadır. Diğer çok kriterli karar verme yöntemleri arasında en basit matematiksel işleme sahiptir(Arslan R.2018). Macbeth ve CP yöntemleri bu tür çalışmalarda sık rastlanılmadığı için çalışmamızda tercih edilmemiştir.

Topsis yönteminde probleme bir çözüm alternatifi belirlenirken pozitif ideal çözüm alternatifine en yakın mesafede olan alternatif seçilmelidir. Bu durumda çözüm alternatifi ile negatif ideal çözüm alternatifi arasındaki mesafe en uzak olan doğru çözüm alternatifidir (Demireli, 2010). Topsis analizinin tercih edilme olasılığını arttıran bir diğer faktör ise tek olarak analizlerde kullanılabildiği gibi diğer analiz yöntemleri ile birleşerek de kullanılabilmektedir (Ersoy ve diğerleri, 2020). İşletmelerin fonksiyonlarını etkin kullanılıp kullanılmadığını öğrenmek amacıyla kullanılabilmektedir (Özkan, 2019). İşletmelerin finansal performans ölçümünde kullanılmaktadır (Ersoy ve diğerleri, 2020). Çalışmamızda amacımız bankaların finansal performanslarını değerlendirmek olması sonunda bu yöntemin çalışmamız da tercih olasılığını arttırmaktadır.

SONUÇ

Bankalar topluluklardan mevduat toplayan, kredi kullandıran, finansal sistemde kaydi para yaratan, kişi ve işletmelerin fon taleplerini karşılayan, fon fazlalarını değerlendirmelerinde yardımcı olan aracı kurumlardır. Bankaların para akışı sağlamak dışında birçok görevi vardır. Hem müşterilerine hizmet vermekte hemde kendi ihtiyaçları için kaynak sağlamalıdırlar. Müşterilerine teminat, garanti verme, kiralık kasa açma gibi güven unsuru gerektiren yükümlülükleri vardır. Ülkemizde çok sayıda banka çeşidi bulunmaktadır. Bankalar kendi bünye yapılarına, yaptıkları faaliyetleri gibi bakılan açıya göre çeşitlilikleri artmaktadır. Bankaların ortaya çıkışı Milattan Öncesine kadar dayanmaktadır. Takas yöntemi bankaların işlemlerinin başlangıcı sayılmaktadır. Günümüze yaklaştıkça bankalar asıl işlevlerini kazanmışlardır. Geçmişten günümüze kadar birçok banka kurulmuş ve ilerleyen zamanlarda ya batmış ya da kapatılmıştır. Bazı bankalar günümüze kadar faaliyetlerini sürdürmeyi başarmışlardır. Ziraat Bankası, İş Bankası gibi bankalar geçmişten günümüze kadar gelen bankalara örnek verilebilmektedir.

Geçmişten günümüze kadar dünyada birçok salgın hastalık ortaya çıkmış ve şuanda dünyada varolan en önemli salgın hastalık Koronavirüs'tür. Koronavirüs bir virüs çeşididir. 2019 yılında ortaya çıkmış ve tüm dünyaya hızlı bir şekilde yayılan ölümcül bir virüstür. Bulaşıcı olması ve mutasyon geçiren bir virüs olmasından dolayı belirtilerinde değişiklikler göstermektedir. Koronavirüs büyük bir ekonomik krize neden olmuştur. Kişilerin günlük hayatlarını etkilemiş, işletmelerde üretim durma noktasına gelmiştir. Seyahat kısıtlaması, sokağa çıkma yasağı gibi kısıtlamalar getirilmiştir. Eğitim ve çalışma hayatı online sisteme taşınmıştır. Sağlık sektörü bu dönemde en çok etkilenen sektörlerden birisidir. İşçi alımları olmuş, ilaç üretimi artmış fakat çalışma şartları zorlaşmıştır. Sağlık çalışanlarında da virüsten dolayı birçok kayıp yaşanmıştır. Dünya ekonomisinin dinamik bir yapıda olması koronavirüs pandemi sürecinde tüm ülkelerin birbirinden etkilenmesine neden olmuş ve bir ülkede yaşanan olumsuzluğun diğer ülkelere etki etmesine neden olmuştur. Ekonomide fiyat ve finansal istikrar önemli yer kaplamaktadır. Pandemi döneminde

fiyat istikrarının sağlanabilmesi için çeşitli para politikaları uygulanmıştır. Finansal istikrarın sağlanabilmesi için ise Taylor modeline bazı oranlar eklenerek uygulamaya konulmuştur. Bankalarımız bu dönemde kredileri dengede tutmaya çalışmışlardır. Çünkü bankacılık sektörü kredi ve işlem hacimlerinin aşırıya kaçmasıyla savunmaları zayıflamaktadır. Kişiler pandemi döneminde sağlık sektöründeki ihtiyaçlarını karşılayabilmek için kredilere başvurmuş ve bu durumda geri ödenemeyen kredilerde artış yaşanacağı öngörüsü oluşmuştur. Bankacılık işlemleri bu dönemde müşteri ve çalışan sağlığı düşünülerek dijital ve mobil ortama taşınmıştır. ATM'ler, ortak ATM olarak olacak şekilde faaliyetlerine devam etmişlerdir. Tarım, imalat, havacılık, enerji sektörü gibi sektörlerde pandemiden olumlu ya da olumsuz etkilenmişlerdir.

Bankaların finansal tabloları analiz edilirken birçok analiz yöntemi kullanılmaktadır. Oran, finansal yapısına, çalışma durumlarına, karlılıklarına, sermaye yapılarına göre çeşitli yöntemler kullanılarak bankaların durumları gözlenmiştir. Bu analiz yöntemleri arasında çok kriterli karar verme yöntemleri yer almaktadır. Bu yöntem bünyesinde birçok çeşit analiz bulundurmaktadır. Çalışmamızda bu yöntemlerden TOPSİS yöntemi ele alınmaktadır. TOPSİS yöntemi çözüm alternatiflerinin ideal çözüm noktasına olan uzaklıklarını göstermektedir. TOPSİS yöntemi diğer analiz yöntemleri ile kullanılabilmekte ayrıca birden fazla kriter aynı anda ölçümlenebilmesi ile analizlerde kullanım olasılığını arttırmaktadır. Basit ve anlaşılır bir yapıdadır. TOPSİS yönteminin ilk adımı karar matrisi oluşturulmaktadır. Normalizasyon, ağırlıklandırma gibi diğer basamakları tamamlandıktan sonra sonuçlar 0 ile 1 arasında çıkmaktadır. Bire en yakın olan çözüm alternatifleri ideal çözüm alternatifine en yakın olan seçeneği göstermektedir. Negatif ideal çözüm kümesinde ise sıfıra en yakın alternatif ideal çözüm alternatifini oluşturmaktadır. CAMELS yönteminde bankaların finansal performansları ölçülmektedir. Bu yöntemin ilk adımında veri seti oluşturulmaktadır. En son adımında ise CAMELS değerleri bulunur ve bankalar notlandırılmaktadır. Bu not aralığı 1 ile 5 arasındadır. "1" notu alan banka en güçlü banka olarak değerlendirilirken "5" notu alan banka ise en zayıf banka olarak değerlendirilmektedir.

Yapılan çalışmamızda CAMELS yönteminin sadece oranları hesaplanmış ve TOPSİS yöntemi için veri olarak kullanılmıştır. CAMELS oranları için ufak yorumlamalarda bulunulmuştur. CAMELS oranlarına ilgili yılda bankaların kendi aralarında karşılaştırmalar yapıldığında birbirlerine yakın sonuçlar elde edilmiştir. Tüm yıllardaki hesaplanan oranların sonuçlarına bakıldığında sonuçlar arasında çok küçük artış ve azalışlar vardır. Dalgalı bir seyir göstermişlerdir. Oran sonuçlarının birbirine bu kadar yakın çıkmasının bir nedeni de çalışmamızda ele aldığımız yılların Koronavirüs'ün ilk dönemlerini kapsamaktadır. Bu nedenle Koronavirüs'ün bankalara etkisi tam anlamıyla hissedilmemektedir. Çalışmamızda CAMELS oranlarını hesapladıktan sonra TOPSİS yöntemine geçilmiştir. TOPSİS yönteminin adımları tüm yıllar için teker teker bütün bankalara uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar tablo halinde çalışmamızda yer verilmiştir. TOPSİS yönteminin sonuçları sıfir ile bir arasında çıkmıştır. İdeal alternatife en yakın olan bankayı görebilmemiz için bire en yakın bankayı ele almalıyız. Buna göre 2016 yılında ideal alternatife en yakın banka Ziraat Bankası iken ideal alternatife en uzak banka ise Yapı Kredi Bankası'dır. 2017 yılında ideal alternatife en yakın ve en uzak olan bankalar 2016 yılı ile aynı çıkmıştır. 2018 yılında Ziraat Bankası ideal alternatife en yakın banka olarak istikrarını devam ettirmektedir. Halk Bankası ise ideal alternatife en uzak olan noktada bulunmaktadır. 2019 yılında ideal alternatife en yakın noktada bulunan bankamız Garanti Bankası'dır. Garanti Bankası iyi bir ivme yaparak sıralamalarda üst sıralara çıkmıştır. Vakıf Bankası ideal alternatife en uzak noktada bulunan bankadır. Vakıf Bankası 2018 yılından itibaren sıralamada düşüş yaşamıştır. 2020 yılında ideal alternatife en yakın noktada bulunan banka Garanti Bankası iken ideal alternatife en uzak noktada bulunan banka ise İş Bankası olmuştur.

Genel bir değerlendirme yaptığımızda ideal alternatife en yakın noktalarda bulunan Ziraat Bankası'dır. İstikrarlı bir duruş sergilemiştir. Halk Bankası istikrarını korurken 2018 yılında bir düşüş yaşamış ve sonraki dönemlerde toparlanmaya çalışsa da Koronavirüs döneminde olduğu için toparlanma süreci yavaş işlemiştir. Vakıf Bankası sıralamada yerini korurken 2019 yılında bir düşüş yaşamıştır. Bu durumda Koronavirüs'ün ortaya çıktığı ilk dönemlere denk gelmektedir. İş Bankası dalgalı bir seyir göstermiştir. Koronavirüs'ün bu durumda etkisi yoktur çünkü daha önceki

yıllarda da bu şekilde devam etmiştir. Garanti Bankası 2016 yılında son sıralarda yer alırken 2017 yılından itibaren hızlı bir ivme yaparak ideal alternatife en yakın noktalardan biri haline gelmiştir. Koronavirüs döneminde de bu istikrarlı duruşunu devam ettirmiştir. Yapı Kredi Bankası ideal alternatife en uzak noktalarda yer alan bankalardan birisidir. Koronavirüs birçok açıdan tüm dünyayı etkilemiştir. Koronavirüs'ün ilk yıllarını ele aldığımız için diğer yıllarla karşılaştırma yaparken etkileri tam anlamıyla hissedilememektedir. Koronavirüs'ün etkilerinin derinliği ilerleyen zamanlarda daha iyi hissedilebilecektir. Gelecekte yapılan çalışmalarda daha iyi gözlem yapılabilecektir.

KAYNAKÇA

ABA, A.(2020), "Covid-19' un ekonomik etkileri üzerine", Dosya Pandemi, Editör İsmail Gönen, Hekim Sözü

ADIGÜZEL, M.(2019), "Covid- 19 Pandemisinin Türkiye Ekonomisine Etkilerinin Makroekonomik Analizi", İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Covid- 19 Sosyal Bilimler Özel Sayısı, Sayı: 37 Bahar (Özel Ek), s. 191- 221

AKAR, D. G. & vd. (Mayıs,2016). Lojistik Sektöründe Bütünleştirilmiş Bulanık Ahp - Moora Yaklaşımı İle Personel Seçimi. Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi.

AKBULAK, Yavuz, Emre Kavaklı ve Ayça Tokmak, Kayıp Yıllar, Türkiye"de 1980"li Yıllardan Bu Yana Kamu Borçlanma Politikaları ve Bankacılık Sektörüne Etkileri, Beta Yayınları, No. 1516, 1.B. İstanbul: 2004

AKDOĞAN, N. & TENKER, N. (2010). Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri. Ankara, Gazi Kitapevi

AKGÜÇ, Öztin, (1987), 100 Soruda Türkiye'de Bankacılık, Gerçek Yayınevi, İstanbul

AKGÜÇ, Ö. (1989), Yüz Soruda Türkiye'de Bankacılık, İstanbul, 2. Baskı, Gerçek Yayınevi.

AKGÜÇ, Ö.(1995), Mali Tablolar Analizi, İstanbul Muhasebe Enstitüsü, İstanbul

AKGÜÇ, Ö. (2010). Finansal Yönetim. İstanbul: Avcıol Basım Yayın.

AKGÜÇ, Ö. (2011). Mali Tablolar Analizi. İstanbul: Avcıol Basım Yayın.

AKKAYA, Göktuğ Cenk, (2004); "Finansal Rasyolar Yardımıyla Havayolları İşletmelerinin Performansının Değerlendirilmesi", Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:19 Sayı:1, ss:15-29

AKSAKAL, E. & DAĞDEVİREN, M. (2010). ANP VE DEMATEL Yöntemler İle Personel Seçimi Problemine Bütünleşik Bir Yaklaşım. Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi.

AKYÜZ, Y. BOZDOĞAN, T. ve HANTEKİN, E. (2011), TOPSIS Yöntemiyle Finansal Performansın Değerlendirilmesi ve Bir Uygulama, Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF. Dergisi, C.X III, Sayı I, ss.73-92

ALTAN, Mikail (2001): Fonksiyonlar ve İşlemler Açısından Bankacılık, Beta Yayınevi, İstanbul, s.173.

ALTUĞ, O. (1995), Banka İşlemleri Ve Muhasebesi, Evrim Yayınevi, İstanbul

ALTUĞ, O. (2000), Banka İşlemleri Ve Muhasebesi, Türkmen Kitabevi, İstanbul

ARABACI, H, YÜCEL, D. (2020/ a). COVID-19 Pandemisinin Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Etkisi. Social Sciences Research Journal, 9 (3), 196-208.

ARABACI, H, YÜCEL, D. (2020/b). Pandeminin Türkiye Ekonomisine Etkileri ve Türkiye Merkez Bankası Tarafından Finansal İstikrarı Sağlamak Amacıyla Alınan Önlemler. Social Sciences Research Journal, 9 (2), 91-98.

ARIÇELİK, G.(2010), "Ticari Bankalarda Performans Ölçümü: CAMELS Analizine Dayalı Bir İnceleme", Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Para ve Banka Programı, Yüksek Lisans Tezi

ARSLAN, İ, BAYAR, İ. (2020),Covid-19 Salgını, Ekonomik Etkileri ve Küresel Ekonominin Geleceği, GAZİANTEP UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES 2020 SPECIAL ISSUE 87-104

ARSLANKAYA, S. Ve GÖRALTAY, K.(2019), "Çok Kriterli Karar Verme Yöntemlerinde Güncel Yaklaşımlar", İKSAD Publications, Ankara, ISBN: 978-625-7029-84-1

ARSLAN, R.(2018), "Çok Kriterli Karar Verme Yöntemlerinin Karşılaştırılması ve Bütünleştirilmesi: OECD Verileri Üzerine Bir Uygulama", Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Doktora Tezi

ASLAN, R.(2020),"Tarihten Günümüze Epidemiler, Pandemiler ve Covid-19", Göller Bölgesi Aylık Ekonomi ve Kültür Dergisi, Ayrıntılı Cilt: 8, Sayı: 85, Nisan, https://www.researchgate.net/publication/348390814

A.S. YÜKSEL, A. YÜKSEL ve Ü. YÜKSEL, Bankacılık Hukuku ve İşletmesi, 10. Basım İstanbul: Beta Yayınevi, 2004, s.3.

AVERY, Robert, Ailen N.BERGER (1991): "Risk-Based Capital and Deposit Insurance Reform", Journal of Banking and Finance, s.15.

AYDEMİR, N.(2004),"Dünden Bugüne Türkiye'de Bankacılık", İstanbul üniversitesi, sosyal bilimler enstitüsü, ekonometri anabilim dalı, doktora tezi, İstanbul

AYDIN, N. (2006). Bankacılık Uygulamaları. Anadolu Üniversitesi Yayınları,13-30.

BABAR, Haseeb Zaman, ZEB, Gul, (2011). "Does CAMELS system provide similar rating as PACRA system in assessing the performance of banks in Pakistan?"Master Thesis, Umea School Of Business, http://www.divaportal.org/smash/get/diva2%3A448378/FULLTEXT01.pdf07/01/2015 Erişim Tarihi: 02.04.2022

BAKDUR, A. (2003). Bankacılık Sektörünü Düzenleyen Kurumların Yapıları: Ülke Uygulamaları ve Türkiye İçin Öneri. DPT Uzmanlık Tezi, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara, Turkey.

BANA E Coste, C A, De Corte, JEAN Marie and VANSNİCK J C, "MACBETH Working Paper LSOR" London School Of Economics, 03.56 (2010), s. (12-45)

BANA E Coste, C A, De Corte, JEAN Marie and VANSNİCK J C, "MACBETH", International Journal Of Information Technology & Decision Making, 11, 2: (2012), s. (359-387).

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Çalışma Tebliği Sayı: 1 / Ocak 2008, CRD/Basel-2 Ülke Uygulamaları, ss. 10-11

BARUT, A. KAYGIN, C. (2020), "Covid-19 Pandemisinin Seçilmiş Borsa Endeksleri Üzerine Etkisinin İncelenmesi", Gaziantep University Journal of Social Sciences, Special Issue, 59-70

BAŞÇI, E. KARA, H. 2011, Finansal İstikrar ve Para Politikası, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Çalışma Tebliği, No: 11/8 http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/cd30fe0c-4b4c-47cf-a3a4-e3fd5670ab0e/WP1108.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACEcd30fe0c-4b4c-47cf-a3a4- e3fd5670ab0e; Erişim Tarihi: 05.04.2022

BAŞCI, E. S. (2021), "Sermaye Maliyeti", http://www.dtaudit.com/dosyalar/Egitim/Kurumsal%20Y%C3%B6netim%20%C4%B0lkeleri%20Ve%20Finansal%20Yonetim/B%C3%B6l%C3%BCm%208-Sermaye%20Maliyeti.pdf, Erişim Tarihi: 28/ 11/ 2021

BAYAR, A.A. GÜNÇAVDI, Ö. ve LEVENT, H. (2020). Covid-19 Salgınının Türkiye'de Gelir Dağılımına Etkisi ve Mevcut Politika Seçenekleri. İstanbul Politik Araştırmalar Enstitüsü. Politika Raporu. Nisan 2020

BAYAR, M, VARIŞLI, N. (2020). Covid-19 Pandemisinin Türkiye'de Tüketici Kredileri Hacmi Üzerindeki Etkisi: 2013- 2020 Dönemi Zaman Serisi Analizi. Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,

21 (3) , 85-99. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/anadoluibfd/issue/56987/791759

BAYKAL N, BEYAN, T. (2004a). Bulanık Mantık lke ve Temelleri, Bıçaklar Kitabevi, Ankara.

BDDK (2001), " Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı", 15 Mayıs 2001,http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Diger_Raporlar/15279C8914BD.pdf, 15.09.2011, s.4-5.

BEKÇİ, İ,KÖSE, E, AKSOY, E. (2020), "Covid-19' un Türkiye'de Bankalar Üzerindeki Ekonomik Etkisine Dair Bir Tahmin", Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi, 2020, 5(Özel Sayı): 185-205 Journal of Research in Economics, Politics & Finance, 2020, 5(Special Issue): 185-205 Araştırma Makalesi, DOI: 10.30784/epfad.806961

BEKTAŞ, E.H. (2010), "Bankacılık Krizleri ve Türk Bankacılığına Etkileri", Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İşletme Eğitimi Anabilim Dalı, Bankacılık Eğitimi Bilim Dalı, Ankara

BELTON, V. and Stewart, T.J. Multiple Criteria Decision Analysis: An Integrated Approach, Dordrecht Kluwer 2002.

BEULA, M. N. PRASAD, G. E. "Multiple Criteria Decision Making With Compromise Programming", International Journal of Engineering Science and Technology (IJEST), Vol. 4 No.09 September (2012).

BEYBUR, M. ve ÇETİNKAYA, M.(2020), Covid-19 Pandemisinin Türkiye' de Dijital Bankacılık Ürün ve Hizmetlerinin Kullanımı Üzerindeki Etkisi, USOBED Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi, 4(2): 148-163, Araştırma Makalesi, https://doi.org/10.46452/baksoder.829078

BÖLÜKBAŞ, M.(2020), "Türkiye Ekonomisinde Enflasyon ve Faiz Oranı Covid-19 Salgınından Etkilendi mi?", Bankacılar Dergisi, Sayı: 115, https://www.researchgate.net/publication/347982464

BRANS, J.P. Vıncke, P. "A Preference Ranking Organization Method: The PROMETHEE Method for MCDM", Management Science, Vol.31, No.6: (1985), s. (647-656).

BRAUERS, W. K. and EDMUNDAS KAZIMIERAS ZAVADSKAS, "The MOORA method and its application to privatization in a transition economy", Control and Cybernetics, 2006, 35: 445-469.

CAMBAZOĞLU, B, ve KARAALP, H. S. (2012). Parasal aktarım mekanizması döviz kuru kanalı: türkiye örneği. Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F, 19(2), 53–66

CAVLAK, H. (2020), "Covid-19 Pandemisinin Finansal Raporlama Üzerindeki Olası Etkileri: BİST 100 Endeksi'ndeki İşletmelerin Ara Dönem Finansal Raporlarının İncelenmesi", Gaziantep University Journal Of Social Sciences, Special Issue 143- 168

CEYLAN, A. İşletmelerde Finansal Yönetim, Ekin Ya. 8. Baskı, Bursa:2003

CİNEL, E. A. (2020), "Covid-19' un Küresel Makroekonomik Etkileri ve Beklentiler", Politik Ekonomik Kuram, Cilt: 4, Sayı:1, s. 124- 140

COSTA, C.B, OLIVEIRA, C. S. Ve VIERIA V. "Prioritization Of Bridges And Tunnels İn Earthquake Risk Mitigation Using Multi Criteria Decision Analysis: Application To Lisbon", Omega, 36, (2008), s. (442-450).

ÇABUK, A. & LAZOL, İ. (2010). Mali Tablolar Analizi. Bursa: Ekin Yayınevi.

ÇABUK, A. vd. (2013)," Mali Analiz", Editör Saime İnce, TC Anadolu Üniversitesi Yayını No: 3013, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1966

ÇANKAYA F. ve ÖZ M. (2011). Türkiye'de Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları,1,13.

ÇELİKBİLEK, Y. (2018). Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

ÇETİN, A. C. (2020), Koronavirüs (Covid-19) Salgınının Türkiye'de Genel Ekonomik Faaliyetlere ve Hisse Senedi Borsa Endeksine Etkisi, MAKÜ-Uyg. Bil. Derg. 4(2), 341-362, 2020, Araştırma Makalesi, 2020

ÇETİN, S.(2021), "Fiyat İstikrarından Finansal İstikrara: Merkez Bankası Macroprudential Politika Çerçevesi", https://silo.tips/download/para-politikasi-fi-yat-i-sti-krarindan-fi-nansal-i-sti-krara-merkez-bankasi-macr, Erişim Tarihi: 29/11/ 2021

ÇINAR, Y. (2004), "Çok Nitelikli Karar Verme ve 'Bankaların Mali Performanslarının Değerlendirilmesi' Örneği", Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

ÇİL, T.(2012), "Türk Bankacılık Sisteminde Kamu Bankalarının Verimliliği ve Toplumda Kamu Bankaları Algısı", İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İktisat Politikası Bilim Dalı, İstanbul, Yüksek Lisans Tezi

ÇİL, İ.(2022), "Çok Ölçütlü Karar Verme",

https://silo.tips/queue/ok-ltl-karar-verme-prof-dr-brahm-l?&queue_id=1&v=1649761914&u=NzguMTc5LjE3My4xNTk,

Erişim Tarihi: 12/ 04/ 2022

ÇİNKO M. ve AVCI E. (2008), ''CAMELS Derecelendirme Sistemi ve Türk Ticari Bankacılık Sektöründe Başarısızlık Tahmini'', BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi, Cilt 2, No 2, 2008, s. 27

DAĞDEVİREN, M. ve ERASLAN, E. (2008), "PROMETHEE Sıralama Yöntemi ile Tedarikçi Seçimi", Gazi Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt. 23, No.1, 2008, s.69-75.

DAĞDEVİREN, M. TAMER, E, 2001. Tedarikçi Firma Seçiminde Analitik hiyerarşi prosesi ve 0-1 hedef programlama yöntemlerinin kullanılması. Gazi Üniv. Mühendislik- Mimarlık Fak. Dergisi, 16 (2), 41-52.

DEMİRDÖĞEN, O. YORULMAZ, R.(2020), "Kovid-19 Salgınının Dünya Ekonomilerine Etkileri", Ortadoğu Araştırmaları Merkezi, Analiz, No: 242

DEMİRELİ, E.(2010), "Topsis Çok Kriterli Karar Verme Sistemi: Türkiye'deki Kamu Bankaları Üzerine Bir Uygulama", Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, Cilt:5, Sayı:1

DEMİRELİ E. TÜKENMEZ M. ve AKAYA G. C.(2009), "Kamu Bankalarında CAMELS Performans Derecelendirme Sistemi Üzerine Bir İnceleme", Afyon Kocatepe Üniversitesi, 13. Ulusal Finans Sempozyumu, Afyonkarahisar, 21-24 Ekim 2009.

DEMİR, Z. (2020). Covid-19'un BİST 100'deki şirketlerin mali tabloları üzerindeki etkisinin oran yöntemi ile analizi. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13(2), 408-438. doi: 10.17218/hititsosbil.810202

DENG, J, 1989. Introduction to Grey System Theory. The Journal of Grey System, 1(1), 1-24.

DOĞAN, A. (2011). Türkiye'de Bankacılık Sektöründe Şube Etkinliği, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Turkey.

DUMANOĞLU, S. ve ERGÜL, N. (2010), "İMKB'de İşlem Gören Teknoloji Şirketlerinin Mali Performans Ölçümü", Muhasebe ve Finansman Dergisi, Ekim, Sy. 48, ss. 101-111

DURAN, M.S, ACAR, M.(2020), "Bir Virüsün Dünyaya Ettikleri: Covid-19 Pandemisinin Makroekonomik Etkileri", International Journal of Social and Economic Sciences, E-ISSN: 2667-4904 10(1): 54-67

DURER, S. 1988 Türkiye'de Ticari Bankaların Sermaye Yapısı ve Yeterliliği, Yapı ve Kredi Bankası, Yayın No:8, İstanbul.

Dünya gazetesi yayınları (2011),Dünya'nın Tanıklığında Türkiye Ekonomisi, 1980-2010, Dönüşümün 30. Yılı, Dünya Gazatesi Yayınları, y.y. 2011, s.54.

ELEREN, Ali; KARAGÜL, Mehmet; (2008), "1986-2006 Türkiye Ekonomisi Performans Değerlendirmesi" Celal BAYAR Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Cilt: 15, Sayı: 1

ERCAN, M. K. & Ban, Ü. (2009). Finansal Yönetim. Ankara, Gazi Kitapevi

ERDEM, E. (2006), Para ve Banka, Erciyes Üniversitesi, İ.İ.B.F. 1. Baskı, Kayseri, s. 237-238.

EREN, S.A, ÇELİK, İ. E.(2020), "Finansal Performansın Ölçülmesinde Topsis Yönteminin Kullanımı: Türk Bankacılık Sektörü Uygulaması", İçtimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi, 4, Sayı:2

ERLAÇİN, F.(1972). Banka Isletmeciligi ve Banka Politikası, Izmir, s.25.

EROĞLU, E.(2020), "Covid- 19'un Ekonomik Etkilerinin ve Pandemiyle Mücadele Sürecinde Alınan Ekonomik Tedbirlerin Değerlendirilmesi", International Journal of Public Finance, Vol:5, No:2, pp: 211-236

ERSOY, B, KAYGUSUZ, M, BOZDOĞAN, T. (2020), "CAMELS Değerlendirme Sistemiyle Bankaların Finansal Performanslarının Topsis Yöntemiyle Analizi", İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 9(1): 67- 95

ERSOY, H, GÜRBÜZ, A. O, ERDOĞAN, M. (2019), Covid- 19' un Türk Bankacılık ve Finans Sektörü Üzerine Etkileri, Alınabilecek Önlemler, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Covid-19 Sosyal Bilimler Özel Sayısı, Yıl:19, Sayı:37, Bahar (Özel Ek)

ERSÖZ, F. & ATAV, A. (2011). Çok Kriterli Karar Verme Problemlerinde MOORA Yöntemi. YAEM 2011 Yöneylem Araştırması Ve Endüstri Mühendisliği 31.Ulusal Kongresi, 79.

ERTUĞRUL, A. ve ZAİM, O.(1996). Türk Bankacılığında Etkinlik: Tarihi Gelişim Kantitatif Analiz. Ankara: İşletme ve Finans Yayınları

ERTUĞRUL, İ. (2007). Bulanık Analitik Hiyerarşi Süreci ve Bir Tekstil İşletmesinde Makine Seçim Problemi. H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi.

EVREN, R, ÜLENGİN, F, (1992); Yönetimde Çok Amaçlı Karar Verme, İstanbul Teknik Üniversitesi Matbaası, 19-27, İstanbul.

FAO (2020), COVID-19: Channels of Transmission to Food and Agriculture. Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome.

FENG, C.M., WANG, R.T, 2000. Performance Evaluation for Airlines Including the Consideration of Financial Ratios. Journal of Air Transport Management, 6, 3, 133-142.

FERNANDES, N. (2020), "Economic Effects of Coronavirus Outbreak (COVID-19) on The World Economy". https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id= 3557504, (30.09.2020)

GOODELL, J. W. (2020). COVID-19 and Finance: Agendas for Future Research. Finance Research Letters. 101512; https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7152896/, Erişim Tarihi: 07.04.2022

GÖÇMEN YAĞCILAR, Gamze, Türk Bankacılık Sektörünün Rekabet Yapısının Analizi, BDDK Yayınları No:10, Ankara 2011, https://silo.tips/download/trk-bankacilik-sektrnn-rekabet-yapisinin-analz-dr-gamze-gmen-yacilar

GÖKMEN, B. (2007), "Bankalarda Finansal Tablolar Analizi", İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, İktisat Anabilim Dalı, İktisat Teorisi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul

GÜÇLÜ, Hakan "Fransa Bankacılık Sistemi", s. 4, 2006, Kaynak: http://www.hakanguclu.com/calismalar/Fransa_Bankacilik_Sistemi.pdf , (Erişim Tarihi: 17 Şubat 2015).

GÜLEN M. (2015), Bankacılık Sektöründe Kamu ve Özel Bankaların Finansal Performanslarının Karşılaştırılması, T.C. Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Çorum

GÜMÜŞ, F. B. ve NALBANTOĞLU, Ö. (2015),” Türk Bankacılık Sektörünün CAMELS Analizi Yöntemiyle 2002-2013 Yılları Arasında Performans Analizi”, AKÜ İİBF Dergisi-Cilt: XVII Sayı: 2 Yıl: Aralık 2015 Sayfalar: 83-106 Journal of Economics and Administrative Sciences Volume: XVII Issue: 2 Year: December 2015 Pages:83-106

GÜMÜŞ, U. T, ŞAKAR, Z, AKKIN, G, ŞAHİN, M.(2021), “Finansal Analizde Kullanılan Oranlar ve Firma Değer İlişkisi: BİST’de İşlem Gören Çimento Firmaları Üzerine Bir Analiz”, pdf, Erişim Tarihi: 07/ 11/ 2021

GÜN Oskay, Türkiye’de Kamu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması ve Yapılandırma Sonrası Performanslarının Analizi (2001-2007), Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007, s.5.

GÜNAL, M.(2001).Türk Bankacılık Sektörünün Sorunları ve Gelecegi, İstanbul.

GÜNAL, M. (2007), Para, Banka ve Finansal Sistem, Yeni Dönem Yayınları, 2. Baskı, Ankara, s.175

GÜNDOĞDU, Aysel, (2014), Türkiye’de Bankacılık Sisteminin Yasal Düzenlemeleri: Faaliyetler-Otorite-Mevcut Durum, Seçkin Yayınevi, Ankara.

GÜNDOĞDU, Aysel .(2017). Türkiye’de Mevduat Bankalarının CAMELS Analizi, Bankacılık ve Finansal Araştırmalar Dergisi (BAFAD), 4(2)

GÜRTUNA, S.M.(2005), “ Türkiye’ de Bankacılık Sektörünün Gelişimi ve Reel Kesime Etkisi”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İktisat Politikası Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul

HWANG, C, & YOON, K. (1981). Multiple Attribute Decision Making: Methods and Application. New York: Springer

ICAO (2020), https://www.icao.int/sustainability/Documents/COVID-19/ ICAO%20 Coronavirus %202020%2004 %2023%20Econ %20 Impact.pdf, Erişim Tarihi: 25.04.2020

IMF (2019). World Economic Outlook: Global ManufacturingDownturn, RisingTradeBarriers.October, Washington D.C

IMF(2020/a).EM Capital Flows Monitor,1.April.2020, pdf

IMF. (2020/ b). World economic outlook - Chapter 1: The great lockdown.

ISHİZAKA, A, NEMERY, P. "Multi Criteria Decision Analysis Methods And Software", Wiley, 2013, s. (281-300).

İŞBANK, (2020/a) Enflasyon Gelişmeleri Mayıs 2020, T. İş Bankası

İŞBANK (2020/b). Dünya ve Türkiye Ekonomisindeki Gelişmeler, Mayıs 2020

JACQUET-LAGREZE, E, SISKOS, Y, "Assesing A Set Of Additive Utility Functions For Multicriteria Decision Making: The Uta Method", European Journal Of Operation Research, vol. 10: (1982), s. (151-164).

JAHAN A, EDWARDS K. L. and BAHRAMINASAB M. (2016). Multi-Criteria Decision Analysis for Supporting the Selection of Engineering Materials in Product Design, Second Edition, Butterworth-Heinemann.

KAKLAUSKAS, A, ZAVADSKAS, E.K, NAIMAVICIENE, J, KRUTINIS, M, PLAKYS, V. & VENSKUS, D. 2010. Model for a complex analysis of intelligent built environment. Automation in Construction, 19: 326–340

KARAÇOR ÖZTÜRK, Z. MANGIR, F. KODAZ, Ş. S. KARTAL, M.(2017), "Kamusal ve Özel Sermayeli Bankaların CAMELS Performans Analizi: Türkiye Örneği", GU J. Soc. Sci. 4 (2), Spec. Iss. of ICEFM 2017, pp. 47-65.

KARAÇOR, Z.(2006), "Öğrenen Ekonomi Türkiye: Kasım 2000- Şubat 2001Krizinin Öğrettikleri", Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 16, s. 384.

KARAKAŞOĞLU, N. (2008), "Bulanık Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri ve Uygulama", Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Sayısal Yöntemler Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Denizli

KARRAS, G. (1999). Monetary policy and the exchange rate: the role of openness. International Economic Journal, 13(2), 75–88. https://doi.org/10.1080/10168739900000038

KARTAL, M.T. (2018), Bankaların Finans Sektöründeki Önemi,

https://www.researchgate.net/publication/327056388 Erişim Tarihi: 24/ 04/ 2021

KARTAL, M. T.(2020), "Türk Bankacılık Sektöründe Kovid-19 Döneminde Alınan Tedbirler Bağlamında Aktif Rasyosu Düzenlemesinin Muhtemel Etkileri: Mevduat Bankaları Üzerine Bir İnceleme", Bankacılık ve Sermaye Piyasası Araştırmaları Dergisi, Cilt:4, Sayı: 10

KAYA, Feridun (2014), "Bankacılık Giriş ve İlkeleri", Beta Basım Yayım, İstanbul

KESKİN, E, 1986 "Türk Banka Sisteminde Bilanço Yapısı ve Bilanço 101 Analizi (1981-1984)", İ.Ü. İktisat Fakültesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.

KESKİN, E.(1993), "Türkiye Ekonomisi ve Bankacılık Sistemi", Finans Dünyası Dergisi, Sayı:35, İstanbul, 1993, s.43.

KESKİN, E. ve diğerleri (2008). 50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye'de Bankacılık Sistemi (1958-2007). Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları No: 262.

KEYDER, N.(2002), Para, Teori, Politika, Uygulama, Seçkin Yayıncılık ve Dağıtım, Ankara, s. 45-46.

KILIÇ, Ç. ve Fettahoğlu, A.(2005), Türk Bankacılık Sektörünün CAMELS Analizi ile Değerlendirilmesi, 9. Ulusal Finans Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 29 - 30 Eylül 2005, NevŞehir, s.89–128

KILIÇ, Y.(2020), "Borsa İstanbul' da COVID-19 (Koronavirüs) Etkisi", Journal of Emerging Economies and Policy, 5(1), 66-77, Araştırma Makalesi

KIM, K. S. and SONG, O. "A MAUT Approach For Selecting a Dismantling Scenario for The Thermal Column in KRR-1", Annals of Nuclear Energy, 36: (2009), s. (145-150).

KINGSLY, K.M, HENRI, K. (2020). Covid-19 and Oil Prices. Social Science Research Network

KOCABAŞOĞLU, U. SAK, G, SÖNMEZ, S, ERKAL F. GÖKMEN, Ö. SEKER, N. ULUĞTEKİN, M. (2001), Türkiye İş Bankası Tarihi, Ankara, Türkiye İş Bankası Yayınları.

KONUŞKAN Özlem, UYGUN Özer, "Çok Nitelikli Karar Verme (MAUT) Yöntemi ve Bir Uygulaması", ISITES (2014), s. (1403-1412).

KORKMAZ, Y.(2013), Uluslararası İç Denetim Standartları Çerçevesinde Türk Bankacılık Sisteminde İç Denetim, Marmara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi

KOSAREVA N. ZAVADSKAS E. K. KRYLOVAS A. and DADELO S. (2016). "Personnel Ranking and Selection Problem Solution by Application of KEMIRA Method", International Journal of Computers Communications & Control, Cilt: 11, Sayı: 1, s.51-66.

KÖSE, D. A. (2005). Finansal Tabloların Oranlar Yoluyla Analizi. Meslek Içi Sürekli Eğitim Dergisi, 39–44

KURŞUNOĞLU, N. ÖNDER, M. 2014. Yeraltı Maden İşletmelerinde Analitik Hiyerarşi Prosesi Yöntemi ile Uygun Vantilatör Seçimi. Türkiye 19. Kömür Kongresi, Zonguldak, 115-122

LEONI PATRICK L. HIV/AIDS ve gelişmekte olan ülkelerde bankacılık istikrarı. *Ekonomik Araştırmalar Bülteni.* 2013; 65 (3):225–237.

LEPAN, N. (2020). Visualizing the history of pandemics. Visualizing the History of Pandemics,http://www.shaunmomalley.com/uploads/2/3/7/9/23795323/infographic__the_history_of_pandemics_by_death_toll.pdf, (30.10.2020).

Majid Behzadian, Sina KHanmohammadi Otaghsara, Morteza Yazdani & Joshua Ignatius, A State of The Art Survey of TOPSIS Applications. Expert Systems with Applications: 2012, 39(17), https://doi.org/10.1016/j.eswa.2012.05.056(E.T. 30.07.2020)

MCKIBBIN, W. FERNANDO, R. (2020). The global macroeconomic impacts of COVID-19: seven scenarios, Centre for Applied Macroeconomic Analysis (CAMA) Working Paper 19/2020, Retrieved from, https://cama.crawford.anu.edu.au/sites/default/files/publication/cama_crawford_anu_edu_au/2020-03/19_2020_ mckibbin_fernando_0.pdf erişim tarihi: 09/ 04/ 2022

MCKINSEY & COMPANY. (2020). Covid-19: Implications for business. Our Insights (Executive Briefing)

MCKINSEY (2020, March 23); Global Benchmark of Economic Stimulus Packages in Response ot Covid-19.

MEADE, L. ve SARKİS, J. (1999), "Analyzing organizational project alternatives for agile manufacturing processes: an analytical network approach", International Journal of Production Research, 37(2), ss.241-261.

M-MACBETH Kullanma Kılavuzu,

Http://M-Macbeth.Com/Wp.../10/MMACBETH-Users-Guide.Pdf Erişim Tarihi: 30/ 05/ 2022

MORGAN STANLEY, 2020; Resmi Gazete, 2020); Morgan Stanley. (2020). 02.04.2020 Tarihli Doğu Avrupa, Ortadoğu ve Afrika (EEMEA) Ülkeleri Araştırma Raporu.; Resmi Gazete. (2020). https://www.resmigazete.gov.tr

MULLINER E. SMALLBONE K. and MALIENE V. (2013). "An assessment of sustainable housing affordability using a multiple criteria decision making method", Omega, Cilt: 41,s. 270-279.

MUTLU, M. ve SARI, M.(2017), "Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri Ve Madencilik Sektöründe Kullanımı", Bilimsel Mdencilik Dergisi, Madencilik, 56(4), 181- 196.

OKUTAN, M. (2010), "Bütçenin İç Borçlanma İle Finansmanının Bankacılık Sektörü Üzerindeki Etkileri", Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, Maliye Programı, Doktora Tezi

OKTAR, S, EROĞLU, N, ve EROĞLU, Ġ. (2013). 2008 global finans krizi, parasal aktarım kanalları ve türkiye cumhuriyet merkez bankası"nın (TCMB) deneysel politika çabaları. M.U. Iktisadi ve Idari Bilimler Dergisi, 35(2), 1–27. https://doi.org/10.14780/iibdergi.201324457

OPRIOVIC, Serafim; TZENG, Gwo-Hshiung; (2004), "Compromise solutions by MCDM Methods: A Comparative Analysis of VIKOR and TOPSIS", European Journal of Operational Research, 156, ss 445–455

ÖCAL, T.(1972), Türk Banka Sistemi, Ankara İktisadi Tic. İlm. Akd. Yay:59, Emel Matbaacılık, Ankara, 1972, s.8.

ÖÇAL, T. ve ÇOLAK, Ö. F. (1988), Para-Banka, İmge Kitabevi Yayınları, 1. Baskı, Ankara, s.77.

ÖCAL, T. ve ÇOLAK, Ö.F.(1999), "Finansal Sistem ve Bankalar", Nobel Yayın Dağıtım, Yayın No:131, Ankara, s.14.

ÖNENÇ, C.(2011), "Çok Şubeli Bankalarda Özel Bankacılık Strateji Önerisi", Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Bankacılık Ana Bilim Dalı, İstanbul, Doktora Tezi

ÖZBEK, A. (2015). Akademik Birim Yöneticilerinin MOORA Yöntemiyle Seçilmesi: Kırıkkale Üzerinde Bir Uygulama. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi .

ÖZBEK A. (2017). "Türkiye Diyanet Vakfi'nın SAW, COPRAS ve TOPSIS Yöntemi İle Performans Değerlendirmesi, Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, Cilt:15, Sayı:1, s.66-84.

ÖZÇELİK, G, & ATMACA, H. (2014). Satın Alma Süreci İçin MOORA METODU İle Tedarikçi Seçimi Problemi. III. ULUSAL LOJİSTİK ve TEDARİK ZİNCİRİ KONGRESİ. TRABZON.

ÖZDAĞOĞLU A. (2013a). "İmalat İşletmeleri İçin Eksantrik Pres Alternatiflerinin COPRAS Yöntemi İle Karşılaştırılması", Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 8, s.1-22.

ÖZDAĞOĞLU A. (2013b). "Çok ölçütlü karar verme modellerinde normalizasyon tekniklerinin sonuçlara etkisi: COPRAS örneği", Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt:8, Sayı: 2, s.229-252.

ÖZDEMİR, Zekai, AKDOĞAN, Metin: " Bilanço Yapısı İtibarıyla Türk Bankacılık Sistemi", Sosyal Siyaset Dergisi, Sayı:50, s.868-899, İstanbul, 2005

ÖZDEN, Ü. H. (2009). Türkiye' Deki Mevduat Bankalarının Performansları: Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri ile Analiz. Ankara: Detay Yayıncılık

ÖZER, İ. (2020). "Türkiye Cumhuriyeti Sınırlarını Tehdit Eden Kolera Salgınları ve Alınan Korunma Tedbirleri". ODTÜ Sosyal Bilimler Dergisi; 10 (1), 201-216.

ÖZKAN, T. (2019), "Bist' te İşlem Gören Mevduat Bankalarının Topsis Yöntemiyle Finansal Performanslarının Değerlendirilmesi", Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, http://busbed.bingol.edu.tr, Yıl:9, Cilt:9, Sayı: 1, Güz

ÖZTEL Ahmet, Çok Kriterli Karar Verme Yöntemi Seçiminde Yeni Bir Yaklaşım, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2016.

ÖZTÜRK, O, KANUŞAĞI, İ, ÖZCAN, C.(2020), "Covid-19 Sürecinde Türkiye' de Uygulanan Para Politikalarının Etkileri", Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi /Journal of Turkish Social Sciences ResearchEkim 2020 Cilt:5 Sayı:2Hasan Kalyoncu ÜniversitesiGaziantep

PAKSOY, S. (2017). Çok Kriterli Karar Vermede Güncel Yaklaşımlar . Adana: Karahan Kitabevi.

PARASIZ, İ.(1994), Para Banka ve Finansal Piyasalar, Bursa: Ezgi Kitabevi.

PARASIZ, İ. (1997), Para Banka ve Finansal Piyasalar: Teori ve Politika, Ezgi Kitabevi Yayınları, 6. Baskı, Bursa

PARASIZ, İ.(2000), Para Banka ve Finansal Piyasalar, Ezgi Kitabevi, 7. Baskı, Bursa, , s.201-201

PARASIZ, İ.(2000/a), Modern Bankacılık Teori ve Uygulama, İstanbul.

PARASIZ, İ.(2003), Para Politikası, Ezgi Kitapevi, Bursa, s. 333.

PARASIZ, İ. (2005). Para Banka ve Finansal Piyasalar. Bursa: Ezgi Kitabevi.

PARASIZ, İ. (2011).Türkiye'de ve Dünya'da Bankacılık . Bursa: Ezgi Kitabevi.

PEHLİVAN, P.(2010)," Türkiye Ekonomisinde Bankacılık Sektörünün Verimlilik Sorunları ve Çözüm Önerileri" , Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Manisa

PONPENG, J., LISTON, J., "A Multi Criteria Model's Survey: State Of Art And Some Necessary Capabilities Of Future Models", Consruction Management End Economics, Vol 21: (2003), s. (665-670).

QIU, W. RUTHERFORD, S. MAO, A. & CHU, C. (2017). "The pandemic and Its Impacts". Health, Culture and Society, 9, 1-11.

REPERANT, L. A. & OSTERHAUS, A. D. (2017). "AIDS, Avian flu, SARS, MERS, Ebola, Zika What Next?" Vaccine, 35(35), 4470-4474

SAATY, Thomas L. (1996), The ANP for Decision Making with Dependence and Feedback, RWS Publications, USA.

SAKARYA, Ş.(2010), "Camels Derecelendirme Sistemine Göre İMKB'deki Yerli ve Yabancı Sermayeli Bankaların Karşılaştırmalı Analizi", Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, Prof. Dr. Alaeddin YAVAŞÇA Özel Sayısı-Haziran 2010

SARIASLAN, H. & Erol, C. (2008). Finansal Yönetim. Ankara: Siyasal Kitapevi.

SARIÇALI, G.(2018), "Çok Kriterli Karar Verme Yöntemlerinden KEMIRA- M ve COPRAS Yöntemlerinin Mermer İşletmesinde Makine Seçim Sürecine Uygulanması", Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Sayısal Yöntemler Programı, Yüksek Lisans Tezi, Denizli

SARIÇALI G. KUNDAKCI N. (2016). "AHP Ve COPRAS Yöntemleri İle Otel Alternatiflerinin Değerlendirilmesi", International Review of Economics and Management, Cilt: 4, Sayı: 1, s.45-66.

SARIÇALI G, KUNDAKCI N. (2017). "Forklift Alternatiflerinin KEMIRA-M Yöntemi ile Değerlendirilmesi", Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 1, s.35-53.

SAUNDERS-HASTINGS, P. R. & KREWSKI, D. (2016). "Reviewing the History of Pandemic Influenza: Understanding Patterns of Emergence and Transmission", Pathogens, 5(4), 1-19.

SAYILGAN, G.(2021), "Finansal Yönetim", https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/64886/mod_resource/content/0/17%20Sermaye%20Maliyeti.pdf, Erişim Tarihi: 28/ 11/ 2021

SEZAL, Levent (2006): "Banka İşletmelerinde Etkin Bir İç Denetim ve Risk Yönetim Sisteminde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri", Çukurova Üniversitesi, S.B.E. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adana, s.50.

SHARİATİ, S. YAZDANI-CHAMZINI, A. SALSANI, A. TAMOSAITIENE, J. PROPASING, "A New Model For Waste Dump Site Selection: Case Study Of Ayerma Phosphate Mine", Inzinerine Ekonomika Engineering Ecnomics, 25(4), (2014). S. (410- 419).

SLİOGERİENE, J. TURSKİS, Z. & STREİMİKİENE, D. "Analysis And Choice Of Energy Generation Technologies: The Multiple Criteria Assessment On The Case Study Of Lithuania", Energy Procedia, 32, 11-20, (2013), s. (125-172).

SMİTH, R. D. KEOGH BROWN M. R. BARNETT T. Tait J. (2009). "The Economy-Wide İmpact Of Pandemic İnfluenza On The UK: A Computable General Equilibrium Modelling Experiment". BMJ, 339, 1-7.

SÜMER, G. (2016), " Türk Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi Ve AB Bankacılık Sektörü İle Karşılaştırılması" , Gazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi

ŞAKAR, Hakan, Genel Bankacılık Bilgileri, Strata Yayıncılık Yayın No.4, İstanbul 2000.

ŞENDURUR, U. TEMELLİ, F. (2018), "Camel Derecelendirme Modeli Yardımı İle Türkiye'de Faaliyet Gösteren Geleneksel Bankalar Ve Katılım Bankalarının Karşılaştırılmalı Analizi", DOI: 10.7816/ulakbilge-06-23-08 ulakbilge, 2018, Cilt 6, Sayı 23, Volume 6, Issue 23

ŞİŞMAN, M. (2006). Parasal kriz teorileri ve gelişmekte olan ülkeler. Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 21(1), 15–35.

ŞİT, A. TELEK, C.(2020), "Covid-19 Pandemisinin Altın Ons Fiyatı ve Dolar Endeksi Üzerine Etkileri", Gaziantep University Journal Of Social Sciences, Special Issue, 1-13, Araştırma Makalesi

TAKAN, M. (2001), Bankacılık, Teori Uygulama ve Yönetim, Nobel Yayın Dağıtım, 1. Baskı, Ankara,

TARLAN, S.(1986), Tarihte Bankacılık, Maliye Bakanlığı, Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Yayın No:1986/283, Ankara: Başbakanlık Basımevi.

T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı (2020). Kamu Finansmanı Genel Müdürlüğü

TCMB (2008), 'Dünden Bugüne Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası', https://www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm/dundenbugune_TCMB.pdf, Erişim Tarihi: 24/ 03/ 2021

TCMB,(2020/b). Ödemeler Dengesi İstatistikleri – TCMB, https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Odemeler+Dengesi+ve+Ilgili+Istatistikler/Odemeler+Dengesi+Istatistikleri/ Erişim Tarihi: 09.04.2022

TCMB, (2020/c). İmalat Sanayi Kapasite Kullanım Oranı Mayıs 2020

TEKBAŞ, P. D. M. Ş. vd. (2015). Finansal Yönetim ve Mali Analiz. Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu. http://doi.org/10.1017/CBO9781107415324.004

TEKBAŞ, M. Ş. SEVAL, B. KÖSE, A. KIYILAR, M. SARIOVANLIK, V.(2021), "Finansal Yönetim ve Mali Analiz", www.spl.com.tr, Erişim Tarihi: 28/ 11/ 2021

TEMİR, C.(2020), "Covid-19' un Sermaye Piyasaları Üzerine Etkisi", İstanbul Ticaret Üniversitesi Girişimcilik Dergisi (Eıssn: 2717-7416), Yıl:4, Sayı:7, Bahar 2020/1, s. 50-66

TEZEL, Y. S. (1986), Cumhuriyet Döneminin iktisadi Tarihi (1923-1950), Ankara, Yurt Yayınları.

TUNALI, Ç.B.(2020), "Covid-19 Pandemisinin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi", Covid- 19 Pandemisinin Ekonomik, Toplumsal ve Siyasal Etkileri, DOI: 10.26650/B/SS46.2020.005.02

TURSKİS, Z. and ZAVADSKAS, E. K. "A new additive ratio assessment (ARAS) method in multicriteria decision-making", Technological and Economic Development of Economy, (2), (2010). S. (159-172).

TÜRKER KAYA, Y.(2001),"Türk Bankacılık Sektöründe Camels Analizi", Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, MSPD Çalışma Raporları: 2001/ 6

Türkiye Bankalar Birliği (2008), Bankalarımız 2008, yayın no:264

Türkiye Bankalar Birliği(2009), BANKALARIMIZ 2009, yayın no:267

Türkiye Bankalar Birliği (2008), '50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye'de Bankacılık sistemi'1958-2007', TBB Yayın No: 262, Kasım 2008

TOKGÖZ, Erdinç: Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi (1914-2009), 9. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara, 2009.

UÇARKAYA, S.(2006), Kamu Bankalarının Bankacılık Sistemindeki Rolü, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara, Mart-2006, ss. 59-70.

ULUDAĞ, A. S. ve DOĞAN, H.(2016), "Çok Kriterli Karar Verme Yöntemlerinin Karşılaştırılmasına Odaklı Bir Hizmet Kalitesi Uygulaması", Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 2, ss. 17- 47

UN, 2019; United Nations (2019). World EconomicSituationand Prospects 2019, New York; https://www.un.org/development/desa/dpad/publication/world-economic-situation-and-prospects-2019/ ERİŞİM TARİHİ: 09/ 04/ 2022

URAL, M. (2003),"Finansal Krizler ve Türkiye", D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt: 18 Sayı: 1, s. 16-17.

URFALIOĞLU, F. ve GENÇ, T. (2013), "Çok Kriterli Karar Verme Teknikleri İle Türkiye' nin Ekonomik Performansının Avrupa Birliği Üye Ülkeleri İle Karşılaştırılması", Marmara Üniversitesi İ.İ.B. Dergisi, Cilt: XXXV, Sayı: II, S. 329- 360, Doi NO: 10.14780/iibdergi.201324469,

https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3779

USTASÜLEYMAN, Talha; (2009), "Bankacılık Sektöründe Hizmet Kalitesinin Değerlendirilmesi: AHS-TOPSIS Yöntemi" , Bankacılar Dergisi, Sayı 69, ss 33-43

UZUN, U. (2021), "Türkiye'de Dijital Bankacılık Kullanımı Üzerinde Covid-19 Pandemisinin Etkileri", Fiscaoeconomia, 5(1), 309-323.

ÜSTÜN Ö, ÖZDEMİR M.S. Ve DEMİRTAŞ E.A. (2005), "Kıbrıs Sorunu Çözüm Önerilerini Değerlendirmede Analitik Serim Süreci Yaklaşımı, Endüstri Mühendisliği Dergisi, Cilt:16, Sayı:4, s.2-13.

WALTER, I. Handbook of International Banking, içinde 9. Bölüm: Universal Banking and Shareholder Value: a contradiction? Editörler: Mullineux A.W. Murinde, V. Edward Elgar Pub. Ltd. 2003

Who, 2016; World Health Organization, 2016. Ebola situation report – 16 March 2016. Geneva: Available from: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/204629/1/ebolasitrep_16Mar2016_eng.pdf?ua =1 [cited 2016 Apr 2].

Who,2020; WHO (2020). Novel Coronavirus (2019-nCoV) Situation Report-1. [Duyuru]. , https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019 Erişim: 04/04/2022

World Bank (2019). TurkeyEconomic Monitor, October, Washington D.C; https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/32634 Erişim Tarihi: 07/ 04/ 2022

YARALIOĞLU, K, 2010. Karar Verme Yöntemleri, Detay Yayıncılık, Ankara

YENİSU, E.(2019), "Finansal Tabloların Oran Analizi İle İncelenmesi: ADESE Örneği", Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ASED), Cilt:3, Sayı:1

YETGİN, M. A. (2020), "Koronavirüsün Borsa İstanbul'a Etkisi Üzerine Bir Araştırma ve Stratejik Pandemi Yönetimi", Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 5, Sayı:2.

YETİZ, F.(2016), Bankacılığın Doğuşu ve Türk Bankacılık Sistemi, Niğde Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Nisan, 9(2).

YETİZ, F. (2021). COVID-19 Pandemi Sürecinin Türk Bankacılık Sektörü Çalışanlarına ve Müşterilerine Etkileri: Swot Analizi. Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi, (22), 109-117.

YILDIRIM, B. F. & ÖNDER, E. (2015). Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri. Bursa: Dora.

YILDIRIM F. DEMİRCİ E.(2017), "Banka Performansının TOPSİS-M Uygulaması İle Değerlendirilmesi", Söke İşletme Fakültesi, Priene Uluslar arası Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 1

YILDIRIM, O.(2015), "türk bankacılık sisteminde basel kriterleri", finans politik& ekonomik yorumlar, cilt: 52, sayı: 609

YILMAZ, F. (2021), "Finansal Analiz", https://avesis.istanbulc.edu.tr/resume/downloadfile/keremsenel?key=98691ed6-8d4b-40f7-a836-5b3238e69b35, Erişim Tarihi: 21/ 11/ 2021

YU Po.-Long, “A Class Of Solutions For Group Decision Problems”, Management Science, 19(8), (1973), s. (936-946).

YÜCEL, M. ULUTAŞ, A. 2009. Çok Kriterli Karar Yöntemlerinden Electre Yöntemiyle Malatya’da Bir Kargo Firmasi İçin Yer Seçimi. Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, (17), 327-344.

ZARAKOLU, A. (1973), Cumhuriyet’in 50. Yılında Memleketimizde Bankacılık, Ankara, Türkiye Bankalar Birliği Yayını, No. 61.

ZARAKOLU, A.(1974), Cumhuriyet’in 50. Yılında Memleketimizde Bankacılık, Türkiye Bankalar Birligi, Ankara, Yayın No:61

ZARAKOLU, Avni (1993): Para ve Kredi Bilgisi, Ankara, s.85.

ZAVADSKAS, E. K. TURSKİS, Z. and VİLUTİENE, T. “Multiple Criteria Analysis Of Foundation İnstalment Alternatives By Applying Additive Ratio Assessment (ARAS) Method”, Archives Of Civil And Mechanical Engineering, 10(3), (2010), s. (123-141).

İNTERNET KAYNAKLARI

Bankanın Tanımı; www.tdk.gov.tr

BK (2005), 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu. 01.11.2005 tarih ve 25983 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmış, https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/11/20051101M1-1.htm Erişim Tarihi: 16.03.2022

İş Bankası (2022).Koronavirüs Salgınına Karşı Toplum Ve Çalışan Sağlığına Öncelik Veren TedbirleriniGenişletiyor;

https://www.isbank.com.tr/bankamizi-taniyin/koronavirus-salginina-karsi-bankamizca-alinan-tedbirler Erişim Tarihi: 07.04.2022

KPMG,2022. KPMG(2022).COVID-19 Krizinde İki Temel Bankacılık Aracı

https://home.kpmg/tr/tr/home/gorusler/2020/03/covid-19-krizinde-iki-temel-bankacilik-araci.html Erişim tarihi: 07.04.2022

Mali Analiz Teknikleri,

http://www.baskent.edu.tr/~ferhan/MaliTablolar/Mali%20Analiz%20Teknikleri.pdf Erişim Tarihi: 21/ 11/ 2021

Özel Bankacılık Tanımı, https://www.tuketicifinansman.net/2009/09/ozel-bankacilik-nedir-ozel-bankacilik.html Erişim Tarihi: 16.03.2022

Sermaye Maliyeti, https://cdn-acıkoğretim.istanbul.edu.tr, Erişim Tarihi: 28/ 11/ 2021

Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu, https://www.tmsf.org.tr/tr/Tmsf/Info/tarihce.tr,Erişim tarihi: 28.03.2022

Türk Finans Sisteminde Katılım Bankacılığı, Haziran, 2021;

https://tkbbegitim.org.tr/Documents/Turk-Finans-Sisteminde-Katilim-Bankaciligi-HAZIRAN-2021.pdf Erişim Tarihi:19.03.2022

Türkiye Bankalar Birliği, Görevleri, https://www.tbb.org.tr/tr/hakkimizda/kurumsal/hakkinda/gorevleri/13 Erişim Tarihi: 24.04.2021

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (2013), "Enflasyon ve Fiyat İstikrarı", www.tcmb.gov.tr, Erişim Tarihi: 30/ 11/ 2021

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası; https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye_S%C4%B1nai_Kalk%C4%B1nma_Bankas%C4%B1#:~:text=T%C3%BCrkiye%20S%C4%B1nai%20Kalk%C4%B1nma%20Bankas%C4%B1%20A,sahipli%C4%9Fi%20ile%20kurulan%20bir%20bankad%C4%B1r Erişim Tarihi: 27/ 03/ 2022

Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar, http://www.muhasebenet.net/turk_parasinin_kor_32_sayili_karar.htm, Erişim Tarihi: 28.03.2022

12.Hafta Finansal Yapı Oranları, https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/26746/mod_resource/content/0/HAFTA12.pdf Erişim Tarihi: 07.11.2021

3182 sayılı bankacılık kanunu; https://www.lexpera.com.tr/mevzuat/kanunlar/bankalar-kanunu-3182; Erişim Tarihi: 28.03.2022